bezdomovectví ve fotografii v České republice

BcA. MARTA REŽOVÁ

Teoretická diplomová práce
Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Institut tvůrčí fotografie

Opava 2023

BcA. Marta Režová
ITF FPF Slezské univerzity v Opavě
© 2023

bezdomovectví

ve fotografii v České republice

homelessness

in photography in the Czech Republic

BcA. MARTA REŽOVÁ

Teoretická diplomová práce

Obor: Tvůrčí fotografie
Vedoucí práce: prof. Mgr. Jindřich Štreit Dr. h. c.
Oponent: doc. Mgr. Jiří Siostrzonek, Ph.D.

Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Institut tvůrčí fotografie

Opava 2023

SLEZSKÁ UNIVERZITA

itf Institut tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Akademický rok: 2022/2023

Zadávající ústav:	Institut tvůrčí fotografie
Studentka:	BcA. Marta Režová
UČO:	40848
Program:	Filmové, televizní a fotografické umění a nová média
Obor:	Tvůrčí fotografie
Téma práce:	T: Bezdomovectví ve fotografii v České republice
Téma práce anglicky:	T: Homelessness in photography in the Czech Republic
Zadání:	Předmětem diplomové práce bude zpracování tématu bezdomovectví ve fotografii v České republice. Ačkoliv bezdomovectví provází lidstvo od nepaměti, je bezesporu fenoménem především přelomu 20. a 21. století a v současné době jedním z nejvíce diskutovaných sociálních témat. Mým cílem je představit nejvýraznější autory v České republice, kteří se tomuto tématu prostřednictvím fotografie věnují, zmíním však i ty méně známé. Chci ukázat různé fotografické přístupy, kterými bude téma zpracováno, ale zajímá mě i hlubší sociologický kontext tohoto tématu. Vyzdvihuji práci dokumentárního fotografa Jindřicha Štreita, který je s bezdomovectvím v posledních letech své práce úzce spojen a jehož unikátní počin na toto téma nemá v České republice obdoby. Zároveň pro komplexní uchopení tématu uvedu pro srovnání práci nejvýznamnějších současných zahraničních autorů, kteří se tématu věnují, například fotografka Mary Ellen Mark.
Literatura:	Štreit, J. 2016. Kde domov můj. Praha: Wo.men. ISBN 978-80-905239-5-1. Štreit, J. Vzájemnosti: Mutualities. Přeložil Jiří Žák. Olomouc. Charita Olomouc, 2018. ISBN 978-80-905260-4-4. Birgus, Vladimír a Jan MLČOCH. Česká fotografie 20. století. Praha: KANT, 2010. ISBN 978-80-7437-026-7. Mrázková, D. 1986. Příběh fotografie. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-7024-004-0. Hradecký, I. 1998. Bezdomovství v České republice. In Sborník ze semináře na téma bezdomovectví v Evropě. Praha: Naděje . Marek, J., Strnad, A., Hotovcová, L. 2012. Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb. Praha: Portál, ISBN 978-80-262-0090-1.
Vedoucí práce:	prof. Mgr. Jindřich Štreit Dr. h. c.
Datum zadání práce:	24. 4. 2023

Souhlasím se zadáním (podpis, datum):

.....
prof. PhDr. Vladimír Birgus
vedoucí ústavu

ABSTRAKT

Předmětem mojí diplomové práce je zpracování tématu bezdomovectví ve fotografii v České republice. Mým cílem je představit nejvýraznější autory v České republice, kteří se tomuto tématu prostřednictvím fotografie věnují, zmiňuji však i ty méně známé. Chci ukázat různé fotografické přístupy, kterými je téma zpracováno, ale zajímá mě i hlubší sociologický kontext tohoto tématu. Stručně se také věnuji historii dokumentární fotografie a prvním fotografickým souborům se sociální tematikou. Vyzdvihuji práci dokumentárního fotografa Jindřicha Štreita, který je s bezdomovectvím v posledních letech své práce úzce spojen a jehož výjimečný počin na toto téma je v České republice ojedinělý. Pro komplexní uchopení tématu uvádím pro srovnání práci nejvýznamnějších zahraničních autorů, kteří se tématu věnují, či věnovali, například fotografka Mary Ellen Mark.

KLÍČOVÁ SLOVA

bezdomovectví, bezdomovec, chudoba, sociální vyloučení, sociální fotografie, sociální dokument, dokument, Jindřich Štreit, Mary Ellen Mark

ABSTRACT

The aim of this diploma thesis is to address the topic of homelessness in photography in the Czech Republic. This thesis will lay out a set of techniques within photography that are aimed at visualizing this topic, ranging from amateur to professional techniques. This thesis will focus on the sociological aspect of homelessness within photography. I also briefly explore the history of documentary photography and the first photographic series with social themes in my thesis. Jindřich Štreit's work has a strong connection to the topic of homelessness, giving a unique insight into the topic within the Czech Republic with no relevant comparison. For a comprehensive understanding of the topic, I present for comparison the work of the most important foreign authors who are or have been devoted to the topic, for example the photographer Mary Ellen Mark.

KEYWORDS

homelessness, homeless, poverty, social exclusion, social photography, social document, document, Jindřich Štreit, Mary Ellen Mark

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně.
Použila jsem pouze citované zdroje, které uvádím v bibliografických odkazech.

SOUHLAS SE ZVEŘEJNĚNÍM

Souhlasím, aby tato diplomová práce byla zařazena do Univerzitní knihovny Slezské univerzity v Opavě, do knihovny Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a zveřejněna na internetových stránkách Institutu tvůrčí fotografie FPF SU v Opavě.

PODĚKOVÁNÍ

Mé poděkování patří především prof. Mgr. Jindřichu Štreitovi Dr. h. c. za pomoc při vedení této práce, avšak také za jeho čas a příležitost uskutečnit s ním na dané téma rozhovor. Dále patří mé díky doc. Mgr. Jiřímu Siostrzonkovi, Ph.D. za jeho podnětné připomínky k práci a ochotu. V neposlední řadě děkuji Tomáši Třeštíkovi, Daně Kyndrové, Michaele Škvrňákové, Kevinovi V. Thonovi a dalším autorům fotografům, s nimiž jsem v souvislosti s touto prací vedla rozhovory, za jejich ochotu, čas a otevřenost. Děkuji panu Kunderovi, svému „bezdomovci“ za možnost nahlédnout do jeho světa a stát se tím ještě lidštější. Děkuji svému partnerovi, kamarádům a kolegům, kteří mě v psaní této práce velmi podpořili. Velké poděkování patří Kristýně Boleslav za grafické zpracování, kterému dala velkou péči.

V Opavě, 24. 4. 2023
© 2023 Marta Režová
ITF FPF Slezské univerzity v Opavě

OBSAH

Úvod 17

1. Teorie sociálního vyloučení 19

1. 1 Sociální vyloučení 19

2. Chudoba 20

2. 1 Vymezení chudoby 20

3. Bezdomovectví 21

3. 1 Vymezení bezdomovectví 21

4. Bezdomovec 22

4. 1 Příčiny bezdomovectví 22

5. Historie bezdomovectví v České republice 23

6. Dokumentární fotografie 24

6. 1 Poslání a počátky sociální fotografie 24

6. 2 Farm Security Administration 28

6. 3 Vývoj sociální fotografie v Československu a v ostatní zemích 1918–1939 29

6. 4 Humanistická fotografie 33

6. 4. 1 Lidská rodina 33

6. 4. 2 Agentura Magnum 34

6. 4. 3 Chudoba, bída a hladomor ve fotografii 36

7. Bezdomovectví ve fotografii v České republice 37

8. Jindřich Štreit 38

9. Dana Kyndrová 72

10. Jaroslav Kučera 82

11. Karel Cudlín 90

12. Tomki Němec 94

13. Tomáš Třeštík 100

14. Kevin Von Thon 108

15. Roman Polášek 122

16. Jan Přerovský 126

17. Martin Pokora 130

18. František Nárovec a Pavel Černý 131

19. Marek Kubáček 132

20. Jaroslav Hausner 134

21. Michaela Škvrňáková 136

22. Eduard Palíšek 144

23. Marta Režová 152

Ukázka tématu bezdomovectví na zahraničních autorech 157

24. Mary Ellen Mark 158

25. Margaret Morton 168

26. Lee Jeffries 178

27. Bruce Gilden 182

28. Chris Arnade 190

Závěr 195

Pohled sociologa 199

Jmenný rejstřík 201

Seznam použité literatury 203

„Bohatství a chudobu nemají lidé v domě, ale v duši.“

Xenofón, starověký řecký historik a filozof, 430–354 př. n. l.

ÚVOD

Bezdomovectví představuje složitý sociální problém a zcela jistě patří k fenoménům 21. století. Nelze ho přehlédnout, dnešní nekompromisní svět přímo charakterizuje. Bezdomovectví kromě toho nezná hranice času a projevuje se různými způsoby po celou dobu existence lidské společnosti. Většina lidí má tendenci považovat lidi bez domova za ty, kteří jsou plně odpovědní za svou situaci. Toto přesvědčení je ale dle mého zkreslené, jelikož existuje mnoho důvodů, proč se člověk může ocitnout na chladné ulici bez střechy nad hlavou.

Motivací toho, proč jsem si toto téma vybrala jako předmět své práce, byla v první řadě skutečnost, že téma lidí na okraji považuji za důležité a domnívám se, že bychom k němu měli svou pozornost obracet daleko víc. Jak se lidem ve společnosti daří, je podle mého názoru odrazem charakteru samotné společnosti. Téma je to také velmi zajímavé, často slyšet vyprávět jednotlivé příběhy je velmi smutné. Vážím si autorů, kteří se nejen tomuto tématu, ale obecně sociálním tématům věnují, kteří svou prací kritizují, objasňují a upozorňují na palčivá témata.

Proč jsem si zvolila toto téma, mělo ovšem z velké části i ryze osobní pohnutky: sama se fotograficky věnuji vyloučeným a marginalizovaným skupinám, a tedy znám jistá úskalí této práce. Chtěla jsem si tedy i pro sebe udělat v problematice bezdomovectví – nejen jeho zobrazování – jasno.

Protože mě téma zajímá, všímám si, že se v mém okolí objevuje stále více různých názorů na něj. Osobně je mi jasné, že hodnocení lidí bez domova nelze zjednodušit na jednu perspektivu, protože existuje mnoho faktorů, které k faktu, že někdo skončí na ulici, přispívají. Ani tady není svět černobílý. Zajímalo mě také, jaký záměr vedl ostatní fotografy k tomu, téma fotit, s jakým cílem tak činili, potažmo jací jsou to ve svém jádru lidé. Neméně mě pak zajímaly fotografické přístupy, které zvolili, a jejich výsledná prezentace.

V diplomové práci navazuji na svou práci bakalářskou, která se věnovala stejnému tématu. Místně ho, stejně jako v bakalářské práci, ohraničuji primárně na Českou republiku, téma ovšem více rozpracovávám, co se týče historie a počátků vzniku sociální fotografie. Zde se soustředím primárně na práci autorů, v jejichž fotografiích se objevuje téma nuzných podmínek, těžkého života, žebráků, tuláků. Přidávám další, nově vzniklé soubory současných autorů na toto téma, které byly od té doby pořízeny, a popisuji fotografické přístupy k nim. Pro porovnání zpracovávám i několik významných zahraničních autorů, kteří se tématu bezdomovectví ve fotografiích taktéž věnovali nebo věnují. Srovnání, jakým způsobem a s jakým přístupem se téma lidí na ulici fotí v zahraničí, vnímám osobně jako důležité a inspirativní.

V teoretické části se věnuji sociálnímu vyloučení z hlediska sociologie. Kapitola seznámí čtenáře se základními pojmy, historií a příčinami tohoto jevu. Zčásti se v této kapitole věnuji též historii dokumentární fotografie a tomu, kdy poprvé můžeme hovořit o fotografii se sociální tematikou, potažmo tematikou lidí na okraji společnosti. Nahlížím i před průlomový rok 1989 a snažím se odpovědět na otázku, jestli se téma lidí bez domova na fotografiích tuzemských dokumentaristů v té době vyskytovalo, nebo zda se jedná o veskrze „porevoluční fenomén“.

Ve své práci vymezuji různé fotografické přístupy a dávám je do kontextu s odbornou literaturou. Vybrala jsem ty autory, jejichž fotografické práce považuji za nejzásadnější, s těmi jsem pak vedla osobní rozhovor. Zmapovala jsem ovšem prakticky veškeré fotografické soubory, které v České republice na téma lidí bez střechy nad hlavou vznikly. Hlavním smyslem a cílem práce je tedy ukázat variabilitu zpracování daného tématu – od přístupů profesionálních až po ty ryze amatérské. Důležité je zmínit, že se ve vybraných souborech prolínají různé formy bezdomovectví, od těch, kde lidé žijí převážně či výhradně na ulici, až po ty, co mají své provizorní domovy. Stejným jmenovatelem jsou jim velmi slabé sociální podmínky a nutná pomoc ostatních.

Způsob, jímž fotografové vyprávějí totožné téma, se pochopitelně značně liší: obsahem, vizuální kvalitou, ale i připadnou (ne)celistvostí. Rozdíly pak můžeme hledat jak ve výtvarném, či technickém, tak v lidském přístupu k němu. Někteří autoři pracují čistě reportážním stylem, nejdou takříkajíc do hloubky tématu a věnují se spíše náhodným záběrům na ulici. Ti, kteří chtějí více, navazují s lidmi bez domova vztahy, zajímají se o ně, navštěvují je v jejich provizorních domovech. Další naproti tomu tvoří profesionální, takřka reklamní portréty s až módním podtextem. Pro některé autory je důležité prostředí bezdomovců, dávají mu ve fotografiích značný prostor, jiní pracují pouze s fotogeničností lidské tváře. Mezi soubory nalezneme jak stylizované portréty bezdomovců v jejich domácím prostředí, tak ateliérové portréty, jejichž vizuální obsah autor doprovází textem.

Při zpracovávání této práce mne zajímala i motivace jednotlivých autorů-fotografů – co je vedlo k tomu, vyjádřit se právě k této problematice.

V uchopení tématu najdeme rozdíly v důvodech, cílech a záměrech autora. Například se může lišit, zda fotograf pouze dokumentuje to, co vidí, nebo zda má i sociálně kritický záměr a prostřednictvím své práce se snaží například společensky angažovat a řešit problémy.

Pokud jsem s fotografy nevedla osobní nebo telefonický rozhovor, snažila jsem se je alespoň oslovit prostřednictvím e-mailu a zjišťovala o nafoceném souboru a průběhu práce co nejvíce informací.

Celá práce je bohatě ilustrovaná pracemi jednotlivých autorů.

1. TEORIE SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ

Když jsem si kladla otázku, co pro mě samotnou znamená domov, došla jsem k závěru, že je to to nejdůležitější, co máme. Domov znamená absolutní bezpečí, oporu, sounáležitost a lásku. Není to pouze fyzické místo, ale i lidé, kteří ho tvoří. Ti, se kterými sdílíme radosti i bolesti, kteří jsou nám nejblíž. Pokud ale o toto místo přijdeme, ať už z jakéhokoli důvodu, dostáváme se postupně do velkého problému, pokud ho nejsme schopni sami či s něčí pomocí řešit. Bezdomovectví znamená ztrátu střechy nad hlavou, ale také ztrátu společnosti a soukromí. Bez domova, zázemí a útočiště jsme odsouzeni ke strádání, izolaci a jakési vnitřní destrukci. To může vést až ke zničení sebe sama. Ti, kteří se z různých důvodů postupně ocitnou na okraji společnosti, tedy bez materiálních prostředků a střechy nad hlavou, jsou pak společností stigmatizováni a jednoduše z ní vyloučeni. To je samo o sobě velmi tíživá situace.

1. 1 Sociální vyloučení

Ráda bych začala tím, že problematika bezdomovectví je mimořádně komplexní a existuje k ní velké množství odborné literatury. Cílem práce ale není zahltit výčtem a porovnáním všech možných definic, vymezení, schémat a typologií, které s tématem souvisejí. To by bylo příliš náročné a není to pravděpodobně ani možné. Ve své práci se ovšem snažím zaměřit mj. na vysvětlení pojmů, které se v odborné literatuře používají, protože si myslím, že to je důležité pro pochopení kontextu tématu.

Dle sociologa Giddense[1] **chudoba** představuje velmi komplexní a složitý jev. V současné době je považována za jeden z nejpalčivějších problémů globalizovaného světa. Mezinárodní společenství vnímá chudobu intenzivněji jako fenomén, který je třeba vymýtit, případně alespoň zmírnit jeho dopady. Problematika chudoby jako sociálního jevu bývá spojena s nevyhnutelností jejího řešení (odstranění či zmírnění).

Většina lidí v naší společnosti považuje lidi bez domova za plně odpovědné za svůj stav a nemá potřebu jim pomáhat. Lidé bez domova jsou tak vystavováni bezpráví, nemají dostatečnou ochranu, ztratili respekt druhých, současně ovšem žijí izolovaně a jsou v podstatě na cizí pomoc odkázaní.

Osobně si myslím, že téma je mnohem složitější, než jak ho většina z nás vnímá. Společnost má vůči lidem bez domova předsudky, ale já jsem přesvědčena, že nám všem chybí hlubší vhled a znalost veškerých souvislostí, které k pochopení tohoto jevu vedou. Bezdomovectví je skutečně rozsáhlý problém a může se za určitých okolností týkat každého z nás. Je důležité si uvědomit, že důvody, proč někteří lidé skončí až na ulici, bývají kombinací různých faktorů.

1 GIDDENS, Anthony. Sociologie. Přeložil Jan JAŘAB. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

Určitě mezi ně spadá nezaměstnanost a různé formy závislostí, stejně jako psychické poruchy a problémy v rodinných vztazích, které mohou vést k rozpadu rodiny. U mnoha případů najdeme společný jev nedostatečného zázemí již od malička. Bezdomovectví je spojováno jak s velkými městy, tak s chudými a odlehlými částmi těchto měst. Lidé bez střechy nad hlavou však nežijí pouze v městském prostředí. Část z nich se rozhodla žít v lesích, na periferiích nebo úplně mimo civilizaci. Navíc, někteří lidé bez domova, ať už žijící ve městech nebo stranou společnosti, se rozhodli pro tuto životní volbu dobrovolně. Považují ji za svůj životní styl, který jim naprosto vyhovuje a neměnili by ho.

Bezdomovectví nepochybně patří k nejtěžší podobě **sociálního vyloučení** (**exkluze**) a je označováno jako negativní společenský jev. Někteří autoři zdůrazňují to, že se daná osoba ocitla bez přístřeší a bez finančních prostředků, jiní ukazují na neexistenci sociálních vazeb a podtrhují fakt sociálního vyloučení ze společnosti. Bezdomovectví přitom nepochybně není jen problémem ekonomickým či sociálním. Lidé bez domova nejsou na ulici pouze z toho důvodu, že jsou chudí. Jádro celého problému je mnohem komplexnější a jeho příčiny je nutno hledat i v psychosociální oblasti.[2]

2. CHUDOBA

Jakkoliv se mohou interpretace pojmu bezdomovectví lišit, odborná literatura říká, že jednou z jeho hlavních příčin je **chudoba** – nedostatek finančních prostředků a dluhy. Bezdomovectví je tak primárně vyjádřením extrémní chudoby. Každodenní život na ulici je spojen s chudobou, násilím a nemocemi. Jak již bylo zmíněno, není to však příčina jediná.

2. 1 Vymezení chudoby

Chudobou se označuje sociální status člověka vyznačující se hmotným nedostatkem. V dnešní době se pojem chudoba díky medializaci spojuje zejména s životními poměry lidí v rozvojových zemí a používá se pro stav, který nezajišťuje člověku podmínky pro důstojný život a uspokojení základních lidských potřeb. Je spojován se značnou hmotnou nouzí, nedostatkem potravin, nedostatkem nezávadné pitné vody či ošacení, se špatnou situací s bydlením a nedostatečným či žádným přístupem k základní zdravotní péči, vzdělání atp.[3]

2 Z teoretické bakalářské práce REŽOVÁ, Marta. Bezdomovectví ve fotografii v České republice po roce 1989. Institut tvůrčí fotografie, Opava, 2019, str. 14.

3 Zdroj ze dne 2. 3. 2023, dostupné na https://cs.wikipedia.org/wiki/Chudoba

3. BEZDOMOVECTVÍ

Na úvod bych ráda stručně vysvětlila a vymezila podstatu pojmu bezdomovectví a bezdomovec. Je třeba zdůraznit, že v odborné literatuře, tu českou nevyjímaje, neexistuje jediná a jednotná definice tohoto pojmu. V české odborné literatuře se dokonce setkáváme se dvěma termíny: bezdomství a bezdomovectví. Někteří autoři tyto pojmy striktně rozlišují, zatímco jiní je používají zaměnitelně. *„Výrok, že bezdomovec je někdo, kdo ztratil nebo opustil svůj domov, svůj byt, své ubytování, kdo neumí vyřešit komplikované problémy a hledá nebo přijímá pomoc od sociálních pracovníků, města, dobrovolných organizací, je nepřesný a nedostatečný.“*[4]

3. 1 Vymezení bezdomovectví

V *Psychologickém slovníku* je výklad slova bezdomovectví (homelessness) dvojí:
1. „Apatridita, apolita, situace osoby bez státní příslušnosti, která nepožívá ochrany ani výhody žádného státu.
2. Situace osoby, která nemá bydliště, přespává v parcích, pod mosty, v kanalizacích, nepoužívaných vagonech, v provizorních lepenkových krabicích apod.; často lidé duševně nemocní, toxikomani, lidé v životní krizové situaci nebo mladiství na útěku z domova…“[5]

V *Sociologickém slovníku* je bezdomovectví definováno následujícím způsobem:
„Životní situace lidí, kteří postrádají pevný, pravidelný a přiměřený příbytek k přenocování. Právní definice bezdomovectví se liší země od země nebo i podle jednotlivých institucí v dané zemi či regionu. Bezdomovci mohou být lidé, kteří převážnou část nocí tráví v útulcích pro bezdomovce nebo jiných sociálních zařízeních. Jako problém velkoměst se objevuje v posledních dvaceti až třiceti letech, ačkoliv lidé bez domova se vyskytovali vždy. Určitou část bezdomovců sice tvoří bývalí psychiatričtí pacienti nebo osoby závislé na alkoholu a drogách, ale velká část se do této skupiny dostala z nejrůznějších osobních příčin (rozpad rodiny, ztráta zaměstnání, mladí, kteří po konfliktu odešli z domu).“[6]

A konečně Vágnerová pojem definuje takto: *„Bezdomovectví je více než absence přístřeší a více než chudoba součástí procesu marginalizace, tedy odsouvání na okraj společnosti, vyloučení z účasti na životě a ztráta místa ve společnosti.“*[7]

4 HRADECKÝ I., HRADECKÁ V. Bezdomství – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996.
5 HARTL, P., & HARTLOVÁ, H. (2000). Psychologický slovník. Praha: Portál, p. 73.
6 JANDOUREK, J. (2001). Sociologický slovník. Praha: Portál.
7 VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSEMY a Jakub MAREK. Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2418-1 (online:pdf).

4. BEZDOMOVEC

Jako bezdomovec je označována osoba, která nemá domov nebo nemá možnost trvale využívat nějaké přístřeší. Bezdomovectví je termín, který popisuje způsob života těchto lidí, a právě existenci tohoto jevu.
Například Hradecký říká: *„Já rozumím pojmu bezdomovec, že jde o člověka, který nemá zázemí, rodinu, resp. chybí mu rodinné vztahy, který je osamělý, i kdyby měl hodně příbuzných, a který navíc nebydlí. Je to tedy mnohem širší význam než jenom to, že mu chybí střecha nad hlavou. Je totiž rozdíl bydlet a být ubytován. Být bez domova, to je být bez prostředí, kde si mohu odpočinout, být bez místa, kde bych složil hlavu.“*[8]
Autoři Průdková a Novotný definují termín bezdomovec takto: *„Bezdomovec je člověk, kterého z různých důvodů postihlo společenské vyloučení a ztráta bydlení nebo který je touto ztrátou ohrožen, žije na veřejných místech či v neadekvátních anebo nejistých bytových podmínkách.“*[9]

4. 1 Příčiny bezdomovectví

Bezdomovci jsou problémem hlavně velkých měst, problémem chudoby uvnitř bohatství. Mezi objektivní nebo strukturální příčiny bezdomovectví řadíme nezaměstnanost nebo nezaměstnatelnost, nedostatek konkurenceschopnosti na trhu práce či absenci dostupného bydlení.
Subjektivními, tj. vnitřními, příčinami může být například domácí násilí, psychiatrická diagnóza (často alkoholismus, toxikomanie, maniodepresivita, schizofrenie) nebo porucha chování (emoční labilita). Nezřídka jsou tyto dvě skupiny příčin propojené a v důsledku bezdomovectví se k nim přidávají další, které bezdomovcům brání vrátit se k obyčejnému životu.[10]
Hradecký rozlišuje příčiny bezdomovectví na subjektivní a objektivní, kdy objektivní jsou ovlivněny sociální politikou státu, jako je boj s nezaměstnaností, problémy menšin, migrace, zabezpečení ve stáří, zatímco mezi subjektivní příčiny řadí ty materiální, vztahové, osobní a institucionální.[11]

8 HRADECKÝ, I. (1998). Bezdomovství v České republice. In Sborník ze semináře na téma bezdomovectví v Evropě. Praha: Naděje.
9 PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ: Bezdomovectví. Triton, Praha 2008.
10 Zdroj ze dne 13. 3. 2023, dostupné na https://bezdomovci.estranky.cz/clanky/definice-bezdomovectvi.html
11 HRADECKÝ, I., HRADECKÁ V. Bezdomství – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996.

5. HISTORIE BEZDOMOVECTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Bezdomovectví není jen fenoménem současné doby, jak by se mohlo zdát. Je přítomno v každém období, přestože se vždy trochu liší podobou. Je také globálním jevem, který se na různých místech projevuje různou formou. V celém světě se s ním často setkáváme i v krajních podobách, bývá spojeno s válečnými konflikty, extrémní chudobou a nedostatkem, to zejména v zemích třetího světa.
Bezdomovectví v dnešním slova smyslu se utvářelo někdy na přelomu 19. a 20. století spolu s masivním rozvojem průmyslu a následným rozvojem měst a městských aglomerací. V tomto období dochází k velké migraci chudého venkovského obyvatelstva do měst, vznikají dělnické a chudinské městské čtvrti, zvyšuje se počet lidí živořících na ulici.
O chudé v nejširším slova smyslu se často staraly církevní řády a organizace, přičemž činnost těchto organizací byla organizovaná, dobrovolná, obvykle motivovaná náboženským učením.[12]
V odborné literatuře se dále dočteme, že na našem území byly po roce 1948 veškeré charitativní organizace z ideologických důvodů zrušeny. Existence chudoby byla tabuizována, s čímž souvisí i fakt, že byla nastolena tzv. všeobecná pracovní povinnost.
Současně je zjevné, že i před rokem 1989 jistá forma bezdomovectví existovala, avšak byla skryta právě politikou práce režimu: každý občan musel pracovat (ač byla stoprocentní zaměstnanost umělá a jen formální), a kdo z nějakého důvodu pracovat odmítal, byl považovaný za „příživníka“, a mohla mu být dokonce odňata svoboda. Vztaženo k tématu této práce: při výrobních podnicích se budovaly velkokapacitní podnikové ubytovny, kde značná část zaměstnanců bydlela.[13]
V souvislosti s pádem komunistického režimu, tj. po roce 1989, se fenomén bezdomovectví v tuzemsku objevil v do té doby nebývalé míře. Se zrušením či prodejem zmíněných výrobních podniků došlo i k zániku přidružených ubytoven – a značná část obyvatel náhle ztratila jedinou střechu nad hlavou. Mezi hlavní příčiny náhlého nárůstu počtu lidí bez domova v tomto období patřila rozsáhlá amnestie prezidenta Václava Havla: na svobodu se tehdy dostalo 12 600 odsouzených a 1200 obviněných.[14]
Společnost ovšem na tuto skutečnost nebyla připravena a z bezdomovectví se rázem stal jeden z nejaktuálnějších problémů.
Společně s Markem, Strnadem a Hotovcovou lze shrnout, že *„někteří vnímají bezdomovectví jako negativní důsledek kapitalismu a jiní ho považují za dědictví socialismu“*.[15]

12 KELLER, Jan. Posvícení bezdomovců: úvod do sociologie domova. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-155-8.
13 MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. 2012. Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb. Praha: Portál, ISBN 978-80-262-0090-1.
14 Zdroj ze dne 5. 4. 2023, dostupné na http://www.ceska-justice.cz/
15 MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. 2012. Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb. Praha: Portál, ISBN 978-80-262-0090-1.

6. DOKUMENTÁRNÍ FOTOGRAFIE

6. 1 Poslání a začátky sociální fotografie

Sociální fotografie, **sociálně dokumentární fotografie** nebo **sociální dokument** je forma fotografie, kde jsou hlavním motivem lidé a jejich sociální postavení. Často – ale ne vždy – zobrazuje nedobré věci ze života nebo historie. Někdy se s její pomocí jedná o kritiku společnosti, která se zaměřuje na životní situace sociálně slabých či znevýhodněných lidí.[16]
Hlavním úkolem dokumentární fotografie je přinést svědectví a zobrazit realitu bez příkras. Přitom by měla na diváka apelovat svým obsahem a způsobem vyjádření.

První snímky se sociálním zaměřením se objevovaly v Anglii na začátku 50. let 19. století. Tehdy v Londýně vyšla první sociologická studie nazvaná *Londýnské dělnictvo a londýnská chudina* (1861), jejímž autorem byl novinář Henry Mayhew[17]. Tato studie byla doplněna ilustracemi dřevorytů podle daguerrotypií **Richarda Bearda**. Tyto snímky tak můžeme považovat za nejstarší fotografie se sociálním podtextem.[18]

Skotský fotograf **Thomas Annan** se rovněž věnoval dokumentaci nepříznivých životních podmínek. Jeho důležitým dílem je soubor fotografií nazvaný *Fotografie starých ulic a uliček v Glasgow 1868–77*, který zachytil situaci ve slumech skotského hlavního města.[19]

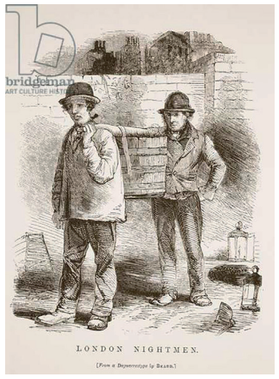

London Nightmen, from the daguerreotype by Richard Beard, illustration from London Labour and London Poor by Henry Mayhew, pub. 1862
Londýnské dělnictvo a londýnská chudina

Thomas Annan, *Slum v Glasgowě*, Skotsko, 1871

16 Zdroj ze dne 1. 4. 2023, dostupné na https://cs.wikipedia.org/wiki/Sociáln%C3%AD_fotografie
17 Zdroj ze dne 1. 4. 2023, dostupné na https://en.wikipedia.org/wiki/London_Labour_and_the_London_Poor
18 MRÁZKOVÁ, D. 1986. Příběh fotografie. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-7024-004-0, str. 56.
19 Zdroj ze dne 1. 4. 2023, dostupné na https://cs.wikipedia.org/wiki/Sociáln%C3%AD_fotografie

Poté se objevuje kniha *Pouliční život v Londýně* **Johna Thomsona**, vyšla v 70. letech 19. století. Autor se zaměřoval na zobrazování života a zejména práce nejchudších vrstev Londýna.

John Thomson, *Pouliční život v Londýně*, 1877

Také stojí za zmínku fotografie **Franka Meadowa Sutcliffa**, který zachytil jednoduchý život venkovského obyvatelstva od rybářů až po trhovce a potulné hudebníky ze severovýchodní Anglie koncem 19. století.[20]

Frank Meadow Sutcliff, *Rybář*, severovýchodní Anglie, 1890

Frank Meadow Sutcliff, *Whitby*, kolem roku 1890

20 MRÁZKOVÁ, D. 1986. Příběh fotografie. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-7024-004-0, str. 56.

V rámci sociálně kritické fotografie byly zásadní a průkopnické práce **Jacoba Augustus Riise** z 90. let 19. století v Americe. Riis jako první s pomocí blesku fotografoval život v chudinských čtvrtích, nájemních ubytovnách, policejních noclehárnách a zejména řemeslných dílnách, kde byla zneužívána dětská práce. Jeho fotografie odhalovaly nedůstojné životní podmínky v chudinských čtvrtích, zchátralých domech i brlozích bez kanalizace a vody, které byly hnízdem zločinu. Jeho dílo bylo průkopnické také právě díky použití už zmíněného blesku, který skutečnost nijak nepřikrášloval. Tyto fotografie se staly zbraní v boji proti tehdejšímu společenskému systému a posloužily jako základ knihy s názvem *Jak žije druhá polovina.*
Riis byl také sociolog a svou prací dosáhl několika změn ve společnosti. Díky jeho působení byly zrušeny policejní noční útulky, zřízena škola pro nejchudší děti a posíleny zákony o dětské práci.
Během svého života vydal celkem devět knih, mezi nimiž se nacházejí další významná díla: *Děti chudých* (1892), *Z Mulberry Street* (1898) a další.[21, 22]

Jacob Augustus Riis, *Street Arabs In The Area of Mulberry Street*, New York City, kolem roku 1880

Jacob Augustus Riis, z knihy: *Jak žije druhá polovina*, New York City, kolem roku 1890

O několik let později zanechal svými silnými a výjimečnými fotografiemi nezaměnitelné stopy v historii dokumentární fotografie americký sociolog a fotograf **Lewis Wickes Hine**. Jeho životním motem bylo *„ukazovat věci, které bylo nutno napravit“*. Jeho mimořádné fotografie dokumentovaly tvrdé životní podmínky té doby, a to zejména dětí. V roce 1908 se stal oficiálním fotografem organizace National Child Labor Committee (NCLC), která bojovala za práva dětí nucených k práci. Po dobu třinácti let dokumentoval těžké podmínky života a práce v dolech západní Virginie, textilních továrnách Severní Karolíny, sklárnách Indiany, na bavlníkových plantážích, a dokonce i v domácnostech. Dokumentoval

21, 22 MRÁZKOVÁ, D. 1986. Příběh fotografie. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-7024-004-0, str. 57, 66 a zdroj ze dne 15. 5. 2023, dostupné na https://cs.wikipedia.org/wiki/Jacob_Augustus_Riis

těžké, často až nelidské podmínky přistěhovalců, jejich vykořisťování systémem, ale především se zaměřil na děti, které byly nuceny pracovat v nevhodných podmínkách již od útlého věku.
Jeho práce měla takový význam, že přispěla k několika konkrétním sociálním reformám. V roce 1936 byl Hine vybrán jako fotograf pro národní výzkumný projekt Správy pracovních projektů FSA (Farm Security Administration).[23, 24]

Lewis Wickes Hine, *Dětská pracovní síla*, kolem roku 1900

Lewis Wickes Hine, *Dívka pracující v továrně na bavlnu*, Karolína, kolem roku 1908

Lewis Wickes Hine, *Sběrač bavlny*, Lancaster, Severní Karolína, 1908

V rámci sociálně kritické fotografie je považován za mimořádný i cyklus ruského autora **Maxima Petroviče Dmitrijeva** (1858–1948) nazvaný *Neúrodný rok 1891–1892 v Nižněnovgorodské gubernii.* Na svých fotografiích Dmitrijev zobrazuje především důsledky sucha v oblasti Horního Povolží v carském Rusku.[25]

23, 24 MRÁZKOVÁ, D. 1986. Příběh fotografie. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-7024-004-0, str. 57, 68 a zdroj ze dne 15. 5. 2023, dostupné na https://cs.wikipedia.org/wiki/Lewis_Hine

25 MRÁZKOVÁ, D. 1986. Příběh fotografie. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-7024-004-0, str. 60.

6. 2 Farm Security Administration / FSA

V roce 1933 propukla světová hospodářská krize v plné síle. Nezaměstnanost ve Spojených státech dosáhla neúnosných výšek, a tak se vláda rozhodla bojovat s následky krize prostřednictvím fotografického týmu. Tím byla Správa pro zabezpečení farmářů (Farm Security Administration, založená 1935), kterou vedl Roy W. Stryker, univerzitní docent ekonomie. Úkolem fotografů bylo zachytit kruté životní podmínky obyvatel USA a jejich utrpení a bída byly dokumentovány za sociologickými účely. Výsledkem bylo vytvoření více než dvou set padesáti tisíc fotografií.
Do týmu, který zachycoval hrůzy lidského utrpení, patřili fotografové jako Dorothea Langeová, Walker Evans, Arthur Rothstein, Theodor Jung, Russell Lee, Ben Shahn, Gordon Parks a další. Právě tito autoři byli poprvé označováni jako dokumentaristé a jejich fotografie jako dokumentární.[26, 27]

Mezi nejvýraznější snímky patří ty od **Dorothey Langeové**. Do nich se otiskuje hluboká lidskost.
Její objektiv zachycoval dramatické výrazy matek, plné nekonečné bolesti; špinavých a zbídačených dětí, stejně jako tváře dělníků a sběračů bavlny. Fotografovala v Louisianě, Mississippi, Alabamě, Texasu a Kalifornii. Všechny její fotografie nesly velmi kritický a humanistický odkaz. Zejména *Matka tulák* (nebo *Kočující matka*) vyvolala velký ohlas – po jejím zveřejnění se mnoho potřebných dočkalo pomoci.[28]

Dorothea Langeová, *Děti v táboře sběračů bavlny*.
Okres Eloy, Pinal Country, Arizona, listopad 1940

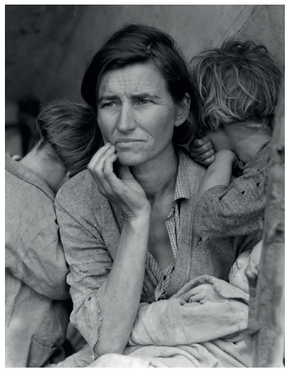

Dorothea Langeová,
Kočující matka, 1936

26, 27 MRÁZKOVÁ, D. 1986. Příběh fotografie. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-7024-004-0, str. 57 a https://cs.wikipedia.org/wiki/Farm_Security_Administration

28 MRÁZKOVÁ, D. 1986. Příběh fotografie. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-7024-004-0, str. 70.

6. 3 Sociální fotografie v Československu 1918–1939 a v ostatních zemích

Už ve dvacátých letech 20. století se podařilo několika autorům zachytit ve svých fotografiích prvotní projevy sociální problematiky. Snímky ale nejsou záměrnou dokumentací sociálních poměrů, spíše se jedná o spontánní záběry s poetickou a malebnou atmosférou, zkrátka zobrazující životy chudých lidí v nouzi, jakou byli žebráci, chudí trhovci či lidé nějak handicapovaní. Autory těchto snímků byli například Josef Sudek, Jaromír Funke, Adolfa Schneeberg, Arnošt Pikart či Václav Jírů.

Během světové hospodářské krize po roce 1929 se v Československu rozšířilo levicové hnutí sociální fotografie. Iniciativu vedla organizace Levá fronta, jejímž mluvčím byl Lubomír Linhart (pozn. kritik, teoretik fotografie, filmový historik a publicista), která byla nepřímo ovládaná komunistickou stranou Československa. Její Architektonická sekce uspořádala roce 1931 v Praze expozici Proletářské bydlení, v níž návštěvníkům prostřednictvím fotografií ukazovala chudá obydlí dělníků. V Brně na přelomu let 1932/33 architekt **Jiří Kroha** a jeho žáci z Vysoké školy technické uspořádali v rámci Výstavy stavby a bydlení 89 velkoformátových koláží z cyklu *Sociologický fragment bydlení*. I tyto koláže zobrazovaly rozdíly mezi společenskými vrstvami v oblasti bydlení, oblékání, hygieny, zdravotní péče, stravování apod.

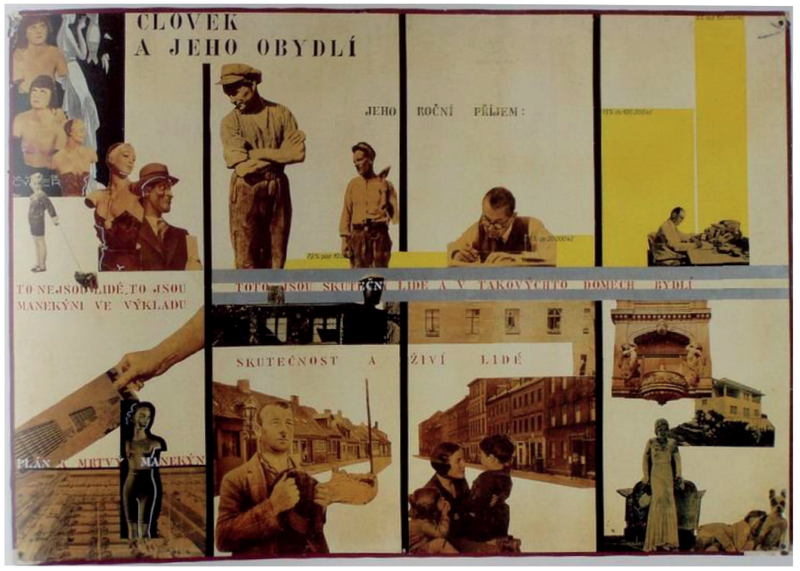

Jiří Kroha, *Člověk a jeho obydlí*, ze souboru *Sociologické fragmenty bydlení*, 1932–1933

Film-foto skupiny, které spadaly pod Levou frontu, pod Linhartovým vedením zorganizovaly v roce 1933 a 1934 dvě mezinárodní výstavy sociální fotografie s propagandistickým zaměřením, na kterých se představili významní autoři jako Josef Sudek, Jaromír Funke, Eugen Wiškovský, Alexandr Hackensmied a další.

V katalogu ke druhé výstavě napsal Linhart toto:
„Vy všichni, kteří žijete v tomto světě bídy, nouze, hladu a boje, nesmíte zůstati nezúčastněnými diváky! Je třeba učinit konec fotografickým zábavám! Je třeba cílevědomé umělecké tvorby, zařazující fotografický aparát doprostřed třídního boje jako zbraň a každého fotografa jako aktivního bojovníka za sociálně spravedlivou lidskou společnost.“[29]

Ze všech vyjmenovaných autorů se sociální fotografii nejvíce věnoval **Jaromír Funke**, a to především v souboru *Špatné bydlení* a později ve fotografiích z Podkarpatské Rusi.
Fotografie z tohoto zmíněného cyklu se, jak bylo výše řečeno, řadí k sociálně kritické fotografii, která zobrazuje život nejchudších lidí a jejich každodenní boj s neúprosnými podmínkami.
Cyklus fotografií vznikl v roce 1932 a ukazuje chudinské bydlení na periferii Bratislavy.
Skrze fotografie autor mapoval Staré Město, ale i periferii v chudé čtvrti Trnávka-Dornkappel, která autorovi poskytovala dostatek inspirace.
Fotografie zachycují zanedbané a zdevastované prostředí, které působí absolutně opuštěným, smutným a zanedbaným dojmem. Přesto se jedná o něčí domov. Na jedné fotografii vidíme například ceduli na plotu domu, kdy zrezavělá tabule s nápisem Kultúrna ulica – Kultur gasse – Kultur utca – jen umocňuje pocit absurdnosti.[30]

Jaromír Funke, *Špatné bydlení*, 1932

Po vzoru zahraničí a ruku v ruce s celosvětovým rozvojem moderní fotožurnalistiky pak i na území Československa vznikají významné časopisy, kde se uplatňuje reportážní fotografie, fotografické eseje a snímky se sociální tematikou. K nim patřil například časopis Pražský Ilustrovaný Zpravodaj (1920) či Pestrý týden z roku 1926 s autory jako Václav Jírů, Jan Lukas, nebo Karel Hájek s nadčasovým souborem Katastrofa v dolu Nelson. Pro týdeník Světozor (1933), který přinášel moderní reportáže ze současného života, zase pořídila fotografka **Marie Stachová** v roce 1935 soubor mapující život proletářů a nezaměstnaných v severočeských okresech, na které velmi krutě dopadla ekonomická krize.

Sociální tematice se věnovala i slovenská skupina Sociofoto, autoři jako například **Karol Aufricht** a **Irena Blühová**.
Dalšími významnými autory, kteří se v meziválečném Československu zabývali sociální tematikou, byli Ján Halász, Tibor Honty, Josef Kubín, Ilja Jozef Marko, Sergej Protopopov, Viliam Tóth, Josef Zeman a další. Námětem byl vždy člověk, prostředí, které ho formuje, lidé bez práce či na ulici a bída.[31]

Karol Aufricht,
Aj tak sme sa živili, 1934

Karol Aufricht,
Nezaměstnaní, 1934

Irena Blühová, *Žebráci*, 1928

29 Celá kapitola zdroj: BIRGUS, Vladimír a Jan MLČOCH. Česká fotografie 20. století. Praha: KANT, 2010. ISBN 978-80–7437-026-7, str. 81–86.

30 Zdroj ze dne 17. 4. 2023, dostupné na https://www.webumenia.sk/cs/dielo/SVK:SNG.UP-DK_4240

31 BIRGUS, Vladimír a Jan MLČOCH. Česká fotografie 20. století. Praha: KANT, 2010. ISBN 978-80-7437-026-7, str. 81–86.

Za zmínku stojí taktéž snímky z období hospodářské krize, ale také z let 30. a 40., které vytvořil **Oldřich Straka**, jehož fotografie se objevily v mnoha časopisech, např. Pestrý týden, Ahoj na sobotu, Svět práce či Světozor. Jeho série se sociální tematikou zahrnují fotografie bezdomovců, žebráků, tuláků či potulných muzikantů. Kromě toho ale pořídil i velmi syrové záběry nejchudší vrstvy pražských dělníků, jejich sklepních bytů a nouzových obydlí na okraji Prahy. Věnoval se také dokumentaci míst na pomezí Moravy a Slovenska a životu na vesnici.[32]

Oldřich Straka, *V suterénním bytě. Poslech rádia na „krystal"*, 1935

Oldřich Straka, *Tulák*, 1935

Oldřich Straka, *Kopanice (Kopaničářské děti)*, 1940

Ostatní země

Oproti tomu v Německu ve třicátých letech vznikl velmi výrazný sociální dokument své doby fotografa **Augusta Sandera**.

Bohužel nástup nacismu znemožnil tento rozsáhlý fotografický projekt s názvem *Lidé 20. století* dokončit. Autor představuje sociologický pohled na různé aspekty německé společnosti své doby. Do projektu si vybral jednotlivce a skupiny, které reprezentují různé sociální vrstvy – od bezdomovců až po bankovní ředitele. Jeho záměrem není měnit životy zachycených osob, spíše poskytnout náhled na rozmanitost společnosti.[33, 34]

August Sander, *Lidé 20. století* Bricklayer, 1928

August Sander, *Lidé 20. století* Jerusalem Pilgrim, 1930

32 BIRGUS, Vladimír a Jan MLČOCH. Česká fotografie 20. století. Praha: KANT, 2010. ISBN 978-80-7437-026-7, str. 85–86.

33, 34 MRÁZKOVÁ, D. 1986. Příběh fotografie. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-7024-004-0, str. 57
a zdroj ze dne 2. 5. 2023, dostupné na https://cs.wikipedia.org/wiki/Sociáln%C3%AD_fotografie

V Anglii v té době vytváří zajímavé a sociálně orientované fotografie **Bill Brandt**. V roce 1937 se vydal do chudých hornických a dělnických oblastí země, zachytil Newcastle, Halifax a další města. Jeho snímky vykreslují temnou atmosféru průmyslových center a tvrdou realitu života promítnutou do tváří místních obyvatel. Brandt svými snímky dokáže přenést beznaděj, která se pohybuje na pokraji nouze a hladovění.[35]

6. 4 Humanistická fotografie

6. 4. 1 Lidská rodina

Jedna velká rodina. **Lidská rodina**.
Lidé! Ať jsou kdekoliv daleko i široko, rodí se z krve, bolesti a snů, mezi milenci, pijáky, dělníky, tuláky, hráči, hutníky hudebníky, horníky boháči i chudák, milovanými i nemilovanými, samotnými i opuštěnými, krutými i citlivými. Tvoří jednu velkou rodinu, která se tiskne kouli Země, aby byla, aby žila.
To se praví se v katalogu nejslavnější fotografické výstavy: *Lidská rodina* (The Family of Man).

Po hrůzách druhé světové války vznikla potřeba vytvořit něco, co by lidem připomnělo, že přestože se udály hrůzné události, je život krásný a důstojný. Zrodila se tak výjimečná výstava s názvem **Lidská rodina**. Tato výstava se vymykala běžnému formátu, protože se do ní zapojili nejen profesionální fotografové, ale také amatéři. Jejím hlavním cílem bylo vyvolat hlubokou reflexi nad lidským osudem, smyslem života a oslavou jeho rozmanitosti ve všech jeho podobách. Výstava také měla ukázat, že všichni lidé na světě jsou si rovni a zaslouží si naši úctu. Z široké škály více než dvou milionů snímků bylo pečlivě vybráno 503 fotografií s cílem vytvořit silný a úderný zážitek.

Garry Winogrand, *Coney Island*, New York, 1952

William Eugene Smith, *Cesta do rajské zahrady*, 1955

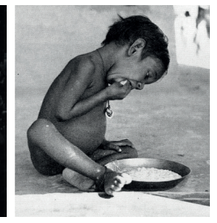

William Vandivert, *India*.

35 MRÁZKOVÁ, D. 1986. Příběh fotografie. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-7024-004-0, str. 117.

Výstavu kurátoroval fotograf Edward Steichen, který byl také ředitelem oddělení fotografie v Muzeu moderního umění v New Yorku. Tato výstava měla svou slavnostní premiéru právě zde 24. ledna 1955 a trvala až do 8. května téhož roku. Poté se vydala na světové turné, které trvalo osm let a během nějž výstavu zhlédlo více než devět milionů lidí na 88 různých místech 37 zemí. Stala se tak historicky nejnavštěvovanější výstavou fotografií a další miliony lidí se s ní seznámily prostřednictvím katalogu vytvořeného k výstavě. Díky této výstavě se humanistická fotografie etablovala jako samostatný fenomén, který bude v budoucnu nadále rozvíjen.[36]

6. 4. 2 Agentura Magnum

Ani po druhé světové válce utrpení lidí po celém světě neskončilo. Lokální konflikty a válečné situace, například válka ve Vietnamu, v Koreji, na Kypru nebo v Bangladéši, znamenaly další nekonečné oběti a další utrpení – chudobu, hlad, násilí a chaos všeho druhu. Svět byl znovu zasažen nemocí a vyčerpáním. Na tyto hrůzy reagovali fotografové jako Robert Capa, David Seymour a Eugen W. Smith, kteří spolu s dalšími založili nezávislé sdružení fotografů **Magnum**. Agentura vznikla v roce 1947 s cílem angažovat se ve společenských problémech současného světa a přinášet obrazové svědectví o aktuálním dění. Mottem se stal lidský pohled na události, které se dějí, a společné uctívání lidských hodnot a důstojnosti.

Spolu s již zmíněnými fotografy patřili mezi zakladatele agentury Henri Cartier-Bresson a George Rodger. V průběhu času se její řady rozrostly o další členy, jako byli Werner Bischof, Ernst Haase, Donald McCullin nebo Eliot Erwitt.

V letech 1950/1951 představili členové agentury světu svůj obrazový dokument nazvaný *Všude žijí lidé*. Postupně získali velké uznání a jejich výstavy měly mezi lidmi úspěch. Dnes má agentura Magnum desítky členů různých národností a vyznání a její kanceláře se nacházejí v New Yorku, Paříži, Tokiu a Londýně.[37]

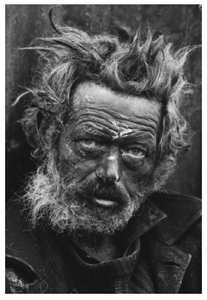

Don McCullin, *Bezdomovec*, Spitalfields, Londýn, 1969

Elliott Erwitt, *Bez názvu*, Pittsburgh, 1950

Henri Cartier-Bresson, *India. Gujarat. Baroda (Vadodara)*, 1948

36 Celá kapitola zdroj: MRÁZKOVÁ, D. 1986. Příběh fotografie. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-7024-004-0, str. 138.

37 MRÁZKOVÁ, D. 1986. Příběh fotografie. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-7024-004-0, str. 136 a zdroj ze dne 16. 4. 2023 https://cs.wikipedia.org/wiki/Magnum_Photos

Za podstatnou zmínku v této souvislosti stojí soubor **Bruce Davidsona**, člena skupiny Magnum, výrazné osobnosti humanistické fotografie. Jeho foto projekt *East 100th Street* byl výsledkem dvouleté práce v letech 1966–1968, během kterých fotografoval obyvatele jediného bloku východní sté ulice Harlem. Do detailů zdokumentoval často zapáchající, zbídačené, polorozpadlé nájemní domovy místních černošských obyvatel a obyvatele samotné.

Jeho snímky zachycují každodenní život lidí v této čtvrti a ukazují jejich radosti i bolesti. Fotografie jsou velmi intimní a lidské a přinášejí bezprostřední svědectví o životě v Harlemu v 60. letech. Vydání knihy v roce 1970 mělo zaslouženě velký společenský ohlas.[38]

„I didn't want to be the unobserved observer. I wanted to be with my subjects face to face.“

„Nechtěl jsem být nepozorovaným pozorovatelem. Chtěl jsem být s mými objekty přímo tváří v tvář.“[39]

Říká Davidson, jelikož fotografie jsou foceny na velký formát, tedy velký přístroj, se kterým nebylo lehké manipulovat. Mezi fotografovaným a fotografem tak vzniká velmi intimní vztah, objekty se dívají přímo do objektivu.

Bruce Davidson, dívka s klecí, *East 100th Street*, New York City, USA, 1966

Bruce Davidson, *East 100th Street*, New York City, USA, 1966

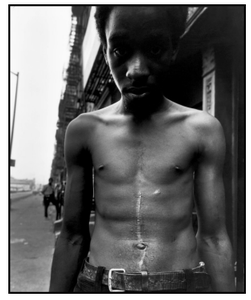

Bruce Davidson, *Muž s jizvou na jeho torzu*, Harlem, New York City, USA, 1966

38 MRÁZKOVÁ, D. 1986. Příběh fotografie. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-7024-004-0, str. 158 a zdroj ze dne 16. 4. 2023, dostupné na https://www.magnumphotos.com/arts-culture/society-arts-culture/bruce-davidson-east-100th-street

39 Zdroj ze dne 15. 5. 2023, dostupné na https://www.magnumphotos.com/arts-culture/society-arts-culture/bruce--davidson-east-100th-street/

6. 4. 3 Chudoba, bída a hladomor ve fotografii

Chudoba, bída a hlad jsou neodmyslitelně spojené s válkami, konflikty a nedostatkem. Tyto témata postihují různé části naší planety, zejména země třetího světa. Lidé zde často žijí v podmínkách, které jsou nedůstojné, pro lidskou bytost v podstatě neúnosné.

Fotografování bídy v těchto oblastech má svou vlastní historii. Mezi nejznámější fotografy, kteří se jím zabývali, patří např. **Willoughby Wallace Hooper**, který dokumentoval hladomor v Indii již v letech 1876 až 1879. **Werner Bischof** o osmdesát let později (1951) přinesl smutné svědectví o hladomoru v Biháru, zatímco fotograf **Donald McCullin** zachytil krutou realitu v Biarfu v Nigérii v roce 1969. Mezi vrcholné příklady humanistického dokumentu patří fotografický cyklus brazilského fotografa **Sebastia Salgada**, který v roce 1984 zahájil projekt patnáctiměsíčního fotografování afrického sucha postihujícího Sahel, včetně Čadu, Etiopie, Mali a Súdánu. Extrémní podvýživa si vyžádala životy přibližně jednoho milionu lidí. Dokumentoval také téma migrace v zemích po celém světě.[40]

Willoughby Wallace Hooper,
Inmates of a relief camp, during the famine 1876–1878 in Madras, Tamil Nadu, South India

Donald McCullin, Kypr, 1964

Werner Bischof, hladomor,
Patna, India, 1951

Werner Bischof, Bihar, India, 1951

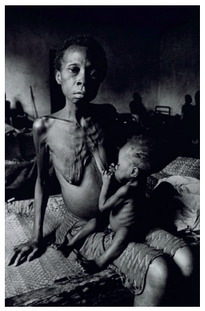

Donald McCullin, hladovějící
matka s dítětem, Biafra, 1968

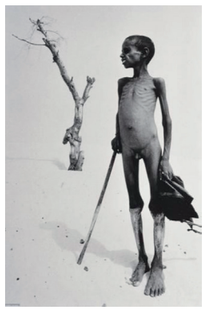

Sebastiao Salgado, z cyklu:
The End of the Road, Africa, 1984

40 Zdroj ze dne 15. 5. 2023, dostupné na https://cs.wikipedia.org/wiki/Sociáln%C3%AD_fotografie a MRÁZKOVÁ, D. 1986. Příběh fotografie. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-7024-004-0, str. 138, 139.

7. BEZDOMOVECTVÍ VE FOTOGRAFII V ČR

Svět lidí, jejichž domovem se stala ulice, je bezesporu fotogenický, tváře bezdomovců charismatické a prostředí, v němž se pohybují, přinejmenším zajímavé.
Navíc je ulice relativně snadno přístupná, což přitahuje mnoho fotografů – profesionálních i amatérských, kteří by rádi vyfotili něco nevšedního.
Osobně za vůbec nejzdařilejší soubor na téma lidé na okraji považuji cyklus dokumentárního fotografa **Jindřicha Štreita** *Kde domov můj* a vedle něj – coby jakýsi vizuální kontrast, ať už co do přístupu, či zpracování – soubor *Letenští* reklamního fotografa **Tomáše Třeštíka**.
Překvapily mě fotografie Kevina Von Thona, který se soustředí na život bezdomovců primárně v pražských ulicích, jež dokumentuje už řadu let. Za tu dobu mu pod rukama vzniklo několik zajímavých souborů na toto téma. Spíše nahodile se fotografie lidé bez střechy nad hlavou prolínají tvorbou dalších dokumentárních fotografů zvučných jmen: Jaroslav Kučera a Karel Cudlín k tématu zvolili čistě dokumentární přístup. Například Roman Polášek portréty vizuálně přibližuje apoštolům, Dana Kyndrová dokumentuje život bezdomovců klasickým černobílým ryzím stylem dokumentární fotografie, jak jsme od ní zvyklí, zatímco jiná žena dokumentaristka, Michaela Škvrňáková, fotí bezdomovce moderním, neotřelým způsobem.
Zajímavé bylo sledovat, jak jednotliví autoři s tématem pracovali, jaká byla jejich motivace a proč si právě toto téma vybrali. S některými z těchto autorů jsem měla tu čest vést osobní rozhovor (Jindřich Štreit, Tomáš Třeštík; přepisy rozhovorů jsou součástí následující kapitoly), s ostatními jsem měla příležitost komunikovat alespoň prostřednictvím telefonu nebo e-mailu.
Hlavním cílem této části mé práce je tedy ukázat rozmanitost přístupů k zpracování tématu bezdomovectví ve fotografii – od profesionálních až po více amatérské přístupy.

8. JINDŘICH ŠTREIT

Jindřich Štreit, z cyklu *Brána naděje*, Pňovice, 1998

Jindřich Štreit, z cyklu *Cesta ke svobodě*, 1999

Jindřich Štreit, proslulý český dokumentární fotograf a pedagog, se narodil 5. září 1946 ve Vsetíně. Absolvoval gymnázium v Rýmařově (1963) a následně studoval Pedagogickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci, kde se věnoval oboru výtvarná výchova (1967). V letech 1974 až 1977 absolvoval Školu výtvarné fotografie při ústředním výboru Svazu českých fotografů v Brně. Od roku 1991 se soustředí na dokumentární projekty, které ho zavedly do Francie, Anglie, Rakouska, Německa, Japonska, Číny, Brazílie, Maďarska, Ruska, Ingušska, Čečenska, Moldávie a samozřejmě, a to primárně, do České republiky. Jeho mistrovská díla jsou součástí sbírek předních světových i českých muzeí a stálé expozice Národní galerie v Praze. V roce 2006 byl oceněn Medailí za zásluhy o stát v oblasti kultury, výchovy a školství I. stupně, kterou mu udělil prezident republiky. O tři roky později obdržel pamětní medaili Univerzity Palackého v Olomouci a Stříbrnou medaili od Slezské univerzity v Opavě. V roce 2014 získal čestný doktorát od Vysoké školy výtvarných umění v Bratislavě. Za své umělecké i společenské přínosy byl rovněž oceněn Cenou primátora města Olomouce. Jeho dílo je zastoupeno v nejvýznamnějších veřejných domácích i zahraničních sbírkách, v muzeích a galeriích po celém světě. Natočeno o něm bylo několik filmů (Jan Špáta: Mezi světlem a tmou, 1990; Aleš Koudela: Jindra ze Sovince, 1996; Libuše Rudinská: Na tělo, 2018 a další).

Jindřich Štreit se po celý život intenzivně věnuje člověku, lidství a lidskosti. Během svého velmi tvůrčího života se zabýval širokým spektrem témat, která se týkají mnohdy těžkých lidských osudů – od chudoby venkovského obyvatelstva po práci dělníků v továrnách (jak je patrné v jeho knihách *Lidé třineckých železáren*, *Vítkovice*, *Ocelový svět*). Fotografoval běžný život ve městech a na vesnici. Vesnice a obyčejný, často těžký život člověka tam ho dlouhodobě velmi zajímá. Nicméně během svého fotografického poslání fotil a stále fotí i další sociální témata. Vytvořil fotografické cykly, které se věnují drogově závislým nebo nevidomým. Portrétuje staré lidi, cizince, osoby se zdravotním postižením, autisty, menšiny, paliativní péči, a dokonce i umírající děti. V roce 2020 dokončil soubor *Ze tmy ke světlu*, ve kterém dokumentuje vězně v několika věznicích po celé České republice a jejich vztah s kaplany. Svým objektivem se také dotýká církevních témat (jako je patrné v cyklech *Brána naděje* nebo *Prozřetelnost boží*).
Autorovy fotografie jsou širokou veřejností oblíbené, a to jak v Čechách, tak v zahraničí, kde autor pravidelně vystavuje. Má za sebou kolem 1600 samostatných výstav a na svém kontě desítky knih, katalogů, ilustrací ke knihám. Jeho práce byla oceněna řadou domácích i mezinárodních ocenění.[41, 42]

Jindřicha Štreita považuji za výjimečného člověka, fotografa a umělce. Jeho práce představuje neocenitelný sociální dokument, který bude zcela jistě inspirovat další generace. V České republice nenajdeme obdobně silná sociální témata zpracovaná způsobem, jak jsme zvyklí od pana Štreita. Jako jeden z hlavních představitelů humanistické fotografie u nás, jak ho vnímám já, dokáže prostřednictvím svých snímků zrcadlit lidství, zachytit podstatu lidskosti a každodenního života obyčejného člověka. Jeho fotografické cykly mají až básnický rozměr a odrážejí surovou realitu tvrdého života, kterému člověk musí čelit každý den.

41, 42 Zdroje ze dne 2. 4. 2023, dostupné na http://www.jindrichstreit.cz/biografie/
a https://ceskegalerie.cz/cs/probihajici-vystavy/1458/jindrich-streit-kde-domov-muj

Téma bezdomovectví ve fotografiích Jindřicha Štreita

V této části se zaměřím pouze na ústřední motiv a problematiku bezdomovectví, jež Jindřicha Štreita poslední roky zcela, jak sám říká, pohltilo. Přiznává, že dlouho váhal, zda se tomuto tématu věnovat. Měl obavy, zda dokáže neotřelým způsobem zachytit esenci tématu a zároveň se vyhnout nahodilým snímkům z ulice. Jako vždy je jeho hlavním zájmem skutečný život lidí bez střechy nad hlavou, jejich osudy, příběhy a bolesti. Jsem velmi ráda, že jsem mohla s panem Štreitem vést osobní rozhovor na toto téma. Díky němu jsem se dozvěděla o jeho postojích k této problematice mnohem víc, než bych se, kdy dozvěděla z médií.
Jindřich Štreit se problematice lidí na okraji společnosti intenzivně věnuje již několik posledních let, avšak konceptuálně se začal zabývat tématem bezdomovectví až prostřednictvím charitativní organizace v Olomouci, se kterou intenzivně (stejně jako s mnoha dalšími) spolupracuje dodnes. Díky sociálním pracovníkům se dostal do kontaktu s cílovou komunitou. Spolu s terénními pracovníky, kteří každodenně pracují s lidmi bez přístřeší, doprovázel do improvizovaných příbytků bezdomovců, ať už se nacházejí v přírodě, squatech, zahradních chatkách, nebo pod mosty. Navštěvuje klienty v azylových domech a sociálních bytech.

Fotografování této komunity považuje za náročné a bez počáteční pomoci a znalosti terénních pracovníků by jej, podle vlastních slov, obtížně zvládl a zrealizoval. Práce a téma ho však nadchla natolik, že postupně rozšířil své působení do dalších měst jako Šternberk, Svitavy, České Budějovice, Tábor či Praha a také do okolí měst, kde působí Armáda spásy (Opava, Ostrava, Přerov, Brno, Šumperk). S touto organizací začal spolupracovat a její účinnou pomoc lidem v nouzi velmi obdivuje a respektuje.

Přestože je Jindřich Štreit známý jako dokumentární fotograf, jeho přístup k fotografování bezdomovců se přece jen trochu liší od jeho dosavadní práce. Byť stále zůstává patrný jeho charakteristický rukopis, tentokrát snímky získávají umělecký, až výtvarný rozměr. Pro pana Štreita je důležitější než jen náhodně stisknout spoušť porozumět člověku, teprve poté se pečlivě soustředí a udělá vhodný záběr. Jeho portréty jsou přirozené a zcela autentické, bez jakékoli stylizace. Autor proniká do hloubky tématu a příběhy lidí vypráví s velkým porozuměním. Z fotografií je jasně vidět, že byl zcela přijat a respektován lidmi, které mohl fotografovat. Jeho soubor je postaven na kombinaci portrétů lidí bez domova s nalezenými zátišími, které jsou krásně výtvarně pojaty.

Jindřich Štreit se do tématu ponořil na dlouhé roky. Osudy lidí na okraji společnosti ho osobně zaujaly a věnoval jim veškerý svůj volný čas. Ve svých snímcích velmi autenticky vyobrazuje tíhu jejich života, a to s výtvarným rozměrem. Tentokrát opustil známé černobílé provedení, pojal cyklus barevně a výsledné snímky jemně desaturoval. Výsledné fotografie jsou tak často přirovnávány k obrazům starých mistrů, a to zaslouženě. Obrazově i obsahově se jedná o velmi silné záběry.[43, 44]

43, 44 Z osobního rozhovoru s Jindřichem Štreitem ze dne 21. 3. 2019 a zdroj ze dne 17. 5. 2023 dostupné na https://www.e15.cz/rozhovory/za-objektivem-jindrich-streit-krome-lasky-je-pro-me-fotografie-nejdulezitejsi-veci-v-zivote-1372755

„Poznal jsem lidi, kteří byli velmi féroví a otevření, ale pozor, nefotografoval jsem na ulici. Mne zajímal člověk, který si našel ten pseudodomov, “ říká Štreit.[45]

Jindřich Štreit, z cyklu *Kde domov můj*, 2016, lidé bez střechy nad hlavou

45 Zdroj ze dne 1. 3. 2023, dostupné na https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/2018780-kde-domov-muj-jindrich-streit-vidi-bezdomovce-v-jinem-svetle

Jindřich Štreit, z cyklu *Kde domov můj*, 2016, výtvarný detail

Jindřich Štreit, z cyklu *Kde domov můj*, 2016, prostředí lidí bez domova

Jindřich Štreit, z cyklu *Kde domov můj*, 2016, prostředí lidí bez domova

Jindřich Štreit, z cyklu *Kde domov můj*, 2016, nalezené zátiší

Jindřich Štreit, z cyklu *Kde domov můj*, 2016, výtvarný portrét

Jindřich Štreit, z cyklu *Kde domov můj*, 2016

V tomto autorově cyklu se projevuje lidská empatie a porozumění, které Jindřich Štreit sdílí s lidmi, jejichž život se zhroutil do trosek. Nepohrdá jimi, respektuje lidskou důstojnost, nesoudí je, ale snaží se je skutečně pochopit. Výjimečnou obrazovou esejí vypraví příběhy, které by se málokdo odvážil vyprávět.

Těžko si lze představit, jaké úsilí musel pan Štreit vyvinout při pořizování těchto snímků. I přestože se jedná o fotografii, zcela nás vtahuje do děje. Těžkou realitu, kterou bezdomovci prožívají, máme díky nim nadosah. Syrovost zachycených portrétů je tichým svědectvím lidí, kteří dennodenně doslova bojují o přežití: všudypřítomný zápach, trosky, vlhko a sychravo, přátelství, která jsou teď a tady, a zítra už být nemusí, protože ulice je chladná a nikdo neví, co bude zítra.

Jsem přesvědčená, že takovéto snímky může pořídit jen ten, kdo má v hloubi srdce zvláštní porozumění, lásku a schopnost komunikovat s lidmi bez předsudků. Jeho tvůrčí práce vyvěrá z jeho osobnosti, která je empatická, soucitná a zřejmě jakousi touhou objasnit pravdivost přehlížených aspektů lidského života. A za to si pana Štreita nesmírně vážím.

„Rozhodování, jestli se do toho pustím, bylo nesmírně těžké. Takové téma může fotograf udělat velmi lehce, povrchně a líbivě. Toho jsem se bál, a proto to dalo trochu víc práce,“ uvádí Štreit.[46]

46 Zdroj ze dne 13. 3. 2019, dostupné na http://www.hanackenoviny.cz/5662/fotky-bezdomovcu-streit-poprve-doplnil-basnemi/

Jindřich Štreit, *Lidé bez domova*, vystaveno na Piazzettě Národního divadla, 11. 5. 2015
Fotografie je součástí cyklu a stejnojmenné knihy *Kde domov můj*, vydáno 2016

Fotografie z výstavy, *Domov (bez) domova*, Piazzetta Národního divadla, 11. 5. 2015
Fotografie dostupná na: http://e-kultura.cz/jindrich-streit-piazzetta-narodniho-divadla-bezdomovci

Domov (bez) domova

Série vystav s názvem *DOMOV (BEZ) DOMOVA*, jejímž hlavním motivem jsou lidé v těžké životní situaci, doslova obletěla celou Českou republiku.

Výstava k 25. výročí od znovuobnovení činnosti Armády spásy v ČR, 2015

V roce 2015 se konala jedna z prvních rozsáhlých výstav s názvem *Domov (bez) domova*, a to na piazzettě Národního divadla v Praze. Štreit na této události prezentoval svou aktuální sérii fotografií zachycujících život lidí bez střechy nad hlavou. Výstava byla pořádána jako součást oslav 25. narozenin české Armády spásy, která se snaží pomáhat lidem v tíživé situaci.
Výstava měla upozornit na problematiku bezdomovectví a zdůraznit nutnost hledání řešení v oblasti dostupného sociálního bydlení pro ty, kteří se ocitli ve zranitelné životní a finanční situaci.
Výstavou pod širým nebem pravděpodobně nikdo neprošel lhostejně. Obrovské barevné fotografie jasně poukázaly na tvrdou skutečnost životního prostředí bezdomovců, kteří se přitom pohybují mezi námi, byť nevidění a přehlížení. Vystaveny byly fotografie bezdomovců, které autor zachytil v tvrdé zimě roku 2015 v okolí českých měst, kde působí Armáda spásy (Opava, Ostrava, Přerov, Brno a Šumperk).[47]
„Fotografování probíhalo vždy na bázi dobrovolnosti a vzájemného pochopení mezi člověkem bez domova a mnou. Nikdy nedošlo k sebemenšímu konfliktu,“ uvedl Štreit.[48]

Pozvánka k výstavě *Domov (bez) domova*, Piazzetta Národního divadla, 11. 5. 2015

47 Zdroj ze dne 2. 4. 2023, dostupné na http://e-kultura.cz/jindrich-streit-piazzetta-narodniho-divadla-bezdomovci/
48 Zdroj ze dne 3. 5. 2023, dostupné na https://www.tyden.cz/rubriky/kultura/umeni/vystava-v-centru-prahy-priblizi--zivot-bezdomovcu_342422.html

Fotografie vznikaly v terénu, v zimě roku 2015, okolí některých měst, kde působí Armáda spásy – Opava, Ostrava, Přerov, Brno a Šumperk. Fotografie je součástí cyklu a stejnojmenné knihy *Kde domov můj*, vydáno 2016

Fotografie vznikaly v terénu, v zimě roku 2015, okolí některých měst, kde působí Armáda spásy – Opava, Ostrava, Přerov, Brno a Šumperk. Fotografie je součástí cyklu a stejnojmenné knihy *Kde domov můj*, vydáno 2016

Galerie Mariánská v Českých Budějovicích, 2016

V Galerii Mariánská v Českých Budějovicích autor v roce 2016 vystavil třicet fotografií bezdomovců, které vznikaly na jihu Čech v roce 2014 pro Farní charitu Tábor. Společně s terénními pracovníky se dostával na opomenutá místa, o kterých místní ani netuší. Těmi místy byly České Budějovice, Prachatice, Záblatí u Prachatic a Benešově nad Černou.

„Fascinuje mne, když mezi lidmi najdu vztah, který je čistý, krásný, plný lásky a naděje," říká Jindřich Štreit.[49]

Výstava v divadle Jiřího Myrona, 2016

V roce 2016 se konala dalších výstava z cyklu Domov (bez) domova v Ostravě. Uspořádána byla v Galerii Opera, ve foyer Divadla Jiřího Myrona, a to jako součást oslav autorova významného životního jubilea. Slavnostní zahájení výstavy měl na starosti profesor PhDr. Vladimír Birgus, odborný asistent Mgr. Jiří Siostrzonek, Ph.D., a zástupce Armády spásy.
Výstava byla realizována za podpory statutárního města Ostravy ve spolupráci s Institutem tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě a byla součástí projektu Dny proti chudobě Ostrava 2016.[50]

Pozvánka k výstavě *Domov (bez) domova*, Galerie Opera, 14. 9. 2016

49 Zdroj ze dne 15. 4. 2023, dostupné na https://www.kulturne.com/clanek/4041-jindrich-streit-fotil-bezdomovce-na-jihu-cech-fotky-jsou-k-videni-v-galerii-marianska

50 Zdroj ze dne 4. 3. 2023, dostupné na https://www.ndm.cz/cz/stranka/542-jindrich-streit-domov-bez-domova.html

Kde domov můj, Kniha – objekt, nakladatelství Wo-men, 2016

Kde domov můj, Kniha – objekt, nakladatelství Wo-men, 2016

Součástí knihy *Kde domov můj* je plakát se zmenšeninami všech fotografií a s úvodním textem od sociologa Jiřího Siostrzonka

Slavnostní křest knihy, Sovinec, foto: Vladimir Meletzký

Cyklus Kde domov můj a kniha jako objekt, 2016

Dlouhodobý fotografický cyklus Jindřicha Štreita, který finálně nazval *Kde domov můj*, vyústil v roce 2016 mimo jiné do stejnojmenné knihy. Ta mapuje autorovu několikaroční práci s lidmi na okraji společnosti a představuje výběr toho nejlepšího a nejsilnějšího, co mezi nimi nafotil. Z několikaletého souboru však nevznikla klasická kniha v pevné či šité vazbě. I k jejímu zpracování se přistoupilo stejně koncepčně jako k tématu samému. Zrodila se tak kniha jako objekt: celkem 91 fotografií velikosti A4 je vytištěno na kvalitním papíře a uloženo do kartonové krabice jako volné archy. Čtenáři tedy následně poslouží i jako tisky, jež si může nechat zarámovat jako obraz či jinak vystavit. Krabice je navíc převázána motouzem, přičemž i materiál, ze kterého je kniha vyrobena – karton –, samozřejmě evokuje prostředí, ve kterém se bezdomovci pohybují.
Součástí knihy je i velký plakát s přehledem všech fotografií a několika texty. Kromě zmenšenin všech fotografií je doprovázen až poetickým úvodním textem sociologa Jiřího Siostrzonka. Ten podtrhuje závažnost tématu.
Limitovaný náklad 700 knih je číslovaný a autorem osobně podepsaný. Koncept dokonce nabízí šest různých titulních fotografií, takže si čtenáře může zvolit, která se mu líbí nejvíce.[51]

Jindřich Štreit se ve svém dlouholetém fotografickém díle zaměřoval převážně na černobílou fotografii, avšak při zachycování osudů lidí bez domova se rozhodl pro barevnou variantu s jemnou desaturací barvy.

Kniha Kde domov můj byla vytvořena ve spolupráci s nakladatelkou Bárou Baronovou a získala několik významných ocenění. Byla oceněna Evropskou cenou za dokumentární publikaci a také získala ocenění Nejkrásnější kniha roku. Štreitova spolupráce s Baronovou přinesla nejen skvělé výsledky, ale také důležité ocenění, které potvrzuje talent a přínos v oblasti dokumentární fotografie.[52]

51 Z teoretické bakalářské práce REŽOVÁ, Marta. Bezdomovectví ve fotografii v České republice po roce 1989. Institut tvůrčí fotografie, Opava, 2019, str. 14.

52 Zdroj ze dne 16. 4. 2023, dostupné na https://www.denik.cz/ostatni_kultura/nejkrasnejsi-kniha-roku-20170502.html

Jindřich Štreit, z cyklu a stejnojmenné knihy *Kde domov můj*, 2016

Jindřich Štreit, z cyklu a stejnojmenné knihy *Kde domov můj*, 2016

Jindřich Štreit, z cyklu a stejnojmenné knihy *Kde domov můj*, 2016

Jindřich Štreit, z cyklu a stejnojmenné knihy *Kde domov můj*, 2016

Jindřich Štreit, z cyklu a stejnojmenné knihy *Kde domov můj*, 2016

Autorem předmluvy, která je součástí katalogu knihy-objektu je sociolog Jiří Siostrzonek

Člověk a fotograf Jindřich Štreit vstoupil ve svém posledním, zatím stále ještě probíhajícím fotografickém projektu do složitého, kontroverzního světa lidí bez domova. Našich spoluobčanů žijících na okraji a často za okrajem společnosti se týká řada aktuálních výzkumů, podpůrných projektů, odborných knih, ale současně také nespočet kolektivně
sdílených mýtů. Hluboká vizuální esej zasvěceného člověka, který by intenzivně a systematicky mapoval bezdomovectví v České republice, je však stále vzácností. Z pohledu fotografa patří lidé bez domova a jejich sociální portréty mezi „přitažlivá témata", která však tvůrci v procesu dokumentace přinášejí řadu úskalí. Fotograf se často nevědomě ocitá ve stejné situaci jako cizinec, turista, který navštíví kulturně odlišné prostředí – během několika hodin si utvoří názor, který pak veřejnosti prezentuje jako vhled do daného problému. A právě dlouhodobý projekt Jindřicha Štreita s názvem Kde domov můj? může tuto situaci zásadně změnit. Autor se ponořil do světa bezdomovců bez předsudků a s pokorou, kterou si vybudoval v předchozích fotograficko-sociálních projektech týkajících se mimo jiné drogově závislých, handicapovaných, nevidomých nebo starých lidí. Jindřich Štreit se ve svém novém cyklu nesnaží analyzovat příčiny bezdomovectví, „pouze" přináší zasvěcenou, vizuálně silnou zprávu ze světa, do kterého se neodvažujeme dobrovolně vstoupit ani v myšlenkách.

Většina občanů evropského kulturního okruhu žije v jistotě, že zítra nebude muset opustit zabydlené místo a že se nestane nedobrovolnými nomády. V dnešním rozkolísaném a nespojitém světě nabývají pojmy domov, zakotvení, identita své původní hodnoty a stávají se důležitým tématem pro jednotlivce i celou společnost. Domov jako azyl pro tělo i duši, fragment stěny bytu jako intimní galerie pro zavěšení obrázku s důvěrným tématem, stůl pro odložení sklenice nebo knihy, postel – to vše tvoří střípky zdánlivě samozřejmých věcí, které vytvářejí zázemí pro nezbytný pocit bezpečí a prostor k usebrání, k psychické i fyzické regeneraci. Ze Štreitových bezdomoveckých fotografií se vynořují naléhavé otázky: Čím nahrazují tito lidé základní potřeby pro důstojný život – potřebu bezpečí, lásky, úcty, uznání? Z čeho budují symbolické stěny k navození pocitu jistoty a soukromí? Je jejich bezdomovectví přechodným stavem s možností návratu, nebo definitivou? A o čem po celé dny přemýšlejí lidé, kteří přišli o domov?
Štreitovy syrové, nestylizované portréty bezdomovců v jejich přirozeném prostředí skýtají atmosféru vzájemné důvěry a empatie. Kdo nedisponuje podobnou zkušeností, nemůže se vcítit do každodenní situace člověka bez domova. Vidina nekonečných hodin od půlnoci do rána, ty trýznivé chvíle mezi psem a vlkem, vteřiny těžké k neunesení. Existenciální čas, kdy jste pohozeni sami sobě napospas bez schoulení a doteku konejšivé ruky, s vědomím, že žádná berlička v podobě rozsvícené televize, která by vás přenesla do nového rána, neexistuje. Alkohol se stává jen chabou náplastí na zanícenou ránu vykořenění.

Z většiny Štreitových fotografií paradoxně vyzařuje individualita a sebevědomí bezdomovců – nesou si příběh minulosti i současnou situaci jako šnek ulitu. Autor portrétuje jedince s velkou úctou, s respektem k touze některých z nich žít v rámci daných možností důstojně. Osudy lidí z fotografií nepřečteme, a proto ani nemáme právo nějak posuzovat jejich situaci. Snaha bezdomovců nerezignovat na obyčejné lidství ovšem vyžaduje nepředstavitelnou energii, statečnost a vůli. Autor zobrazuje lidskou situaci vykostěnou na dřeň složité existence.

Bezdomovectví jako závažný a bolestivý fenomén současné společnosti zahrnuje tragický individuální rozměr. Příčiny ztráty domova mohou být různé, ale většinou jsme do nechtěné situace vrženi. Stále rostoucí komunita bezdomovců však není homogenní; existují lidé, kteří si zvolili bezdomovectví dobrovolně, jako způsob života. Této podobě bezdomovectví, která není zapříčiněna nepříznivou ekonomickou situací, věkem ani vzděláním, můžeme rozumět jako vypjaté touze po absolutní svobodě. Podmínkou pro její uskutečnění je celistvost člověka, názorová konzistence a pevnost, s níž zvolený alternativní životní styl může zvládnout. Bezdomovci jsou pravděpodobně jedinou komunitou lidí, která má šanci přežít kolaps této hédonistické civilizace.

To, co je díky Štreitovu projektu dobře patrné a mimořádně znepokojivé, je stále stoupající počet žen, které se ocitly na společenském dně. Nevím, proč trpíme utkvělou představou, že si ženy s jakkoliv těžkou sociální situací dovedou poradit… Současné postavení žen samoživitelek a stále výraznější feminizace chudoby jsou faktory, které zvyšují procento žen-bezdomovkyň. Ženy se snaží do poslední chvíle udržet situaci jako veřejně přijatelnou, oproti mužům více pociťují osobní selhání a následnou stigmatizaci okolní společností. Často raději setrvávají v násilnických vztazích nebo účelově navazují krátkodobé známosti, jen aby nepřišly o dítě nebo se nedostaly do ještě horšího prostředí ulice s vidinou častých fyzických, slovních a sexuálních útoků ze strany silnějších mužů. Příčinou bezdomovectví žen však nebývá jenom chudoba a násilí, ale také třeba závislost, psychiatrická diagnóza, věk nebo prožité trauma.

Z fotografií Jindřicha Štreita cítíme bezdomovectví jako reálný a ohrožující sociální jev, a zároveň jako niterný stav duše. Důvody bezdomovectví jsou individuální a pro většinovou společnost mnohdy nepochopitelné. Nepříjemného pocitu, že i my se podílíme na sociální nespravedlnosti tohoto světa, se zbavujeme opakovanou mantrou, která nás utvrzuje v přesvědčení, že si bezdomovci za stav věcí mohou sami.

Štreitovy naturalistické obrazy výtvarným pojetím silně evokují Bruegelovy malířské eseje a zasáhnou diváky (čtenáře této knížky snad nevyjímaje) svou specifickou spiritualitou, srovnatelnou s biblickými či mytologickými příběhy. Autor portrétuje bezdomovce ve všech možných podobách jejich existence bez patosu a idealizace; cítíme především shovívavost a pochopení situace.
Humanistické poselství fotografa Jindřicha Štreita o životě bezdomovců je obdařeno autorovou schopností empaticky přistupovat k lidem na okraji. Štreitovy fotografie nás zároveň motivují k přemýšlení o vratkosti, nevyzpytatelnosti a hodnotách vlastního života.

Jiří Siostrzonek, sociolog [53]

Galerie České spořitelny, 2017

Autorovy působivé fotografie lidí, kteří se ocitají na okraji společnosti, tedy z cyklu Kde domov můj obletěly celou Českou republiku. Autor uspořádal sérii velkolepých výstav a jedna z největších se konala v lednu 2017 v galerii České spořitelny v Rytířské ulici na Starém Městě v Praze.

Fotografie vznikaly v zařízeních Charity, především ve středisku Samaritán pro lidi bez domova v Olomouci. Autor se rozhodl vytvořit katalog ke výstavě, kde byly jednotlivé fotografie použity jako malé pohlednice.

„Jeho fotografie povyšují každodenní a obtížnou práci s lidmi na okraji společnosti. Jiný umělecký pohled ukazuje tyto lidi najednou v jiném světě,“ říká zástupce Charity ČR Jan Oulík.[54]

Pozvánka k výstavě fotografického cyklu *Kde domov můj*, Galerie České spořitelny, 18. 1. 2017

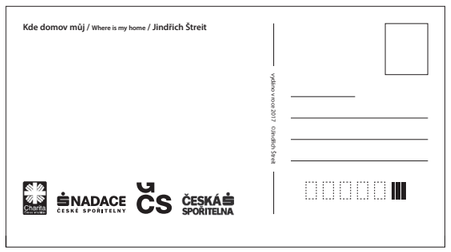

Autorem katalogu/pohlednic je grafička Blanka Plošticová

53 Úvodní text z katalogu ke knize ŠTREIT, J. 2016. Kde domov můj. Praha: Wo-men. ISBN 97880-905239-5-1.

54 Zdroj ze dne 4. 3. 2023, dostupné na https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/2018780-kde-domov-muj-jindrich-streit--vidi-bezdomovce-v-jinem-svetle

Celkem 35 fotografií bylo součástí neobvyklého katalogu v podobě krabičky,
která obsahovala pohlednice s motivem vystavených fotografií

Celkem 35 fotografií bylo součástí neobvyklého katalogu v podobě krabičky,
která obsahovala pohlednice s motivem vystavených fotografií

Celkem 35 fotografií bylo součástí neobvyklého katalogu v podobě krabičky, která obsahovala pohlednice s motivem vystavených fotografií

Doprovodný text k výstavě fotografií z cyklu Kde Domov můj v Galerii České spořitelny od sociologa Jiřího Siostrzonka

Skrytá poselství Jindřicha Štreita

Rozsáhlý fotografický cyklus „Kde domov můj" Jindřicha Štreita je věnován našim spoluobčanům, kteří žijí z různých důvodů nejen v bezdomoví, ale také v bezčasí.
Vidina nekonečných hodin od půlnoci do rána, trýznivé chvíle mezi psem a vlkem, vteřiny těžké k neunesení, existenciální čas, kdy jsou pohozeni sami sobě napospas bez schoulení a doteku konejšivé ruky, navíc s vědomím, že neexistuje žádná berlička v podobě rozsvícené televize, která by je přenesla do nového rána. Alkohol se pak stává jen chabou náplastí na zanícenou ránu vykořenění. Z pohledu fotografa patří sociální portréty lidí bez domova a jejich krajiny bytí mezi „přitažlivá témata", která však přinášejí řadu nástrah. Fotograf se často nevědomě ocitá ve stejné situaci jako cizinec, turista, který navštíví kulturně odlišné prostředí a během několika hodin si utvoří názor, jejž pak veřejnosti prezentuje jako zasvěcený vhled do daného problému. A právě dlouhodobý projekt Jindřicha Štreita „Kde domov můj" může tuto situaci zásadně změnit. Autor se ponořil do bezbřehého světa bezdomovců bez předsudků a s pokorou, kterou si vybudoval v předchozích fotograficko-sociálních projektech. Během čtyř let, za významné pomoci Charity ČR, dalších organizací a jejich sociálních pracovníků, vznikl soubor fotografií z vybraných lokalit v České republice. Jindřich Štreit se v novém cyklu nesnažil analyzovat příčiny bezdomovectví, „pouze" přinesl zasvěcenou a obrazově silnou zprávu ze světa, do něhož se neodvažujeme ani v myšlenkách dobrovolně vstoupit. Rozsáhlý projekt „Kde domov můj" umožňuje Jindřichu Štreitovi sestavovat variabilní výstavy s různým přístupem k zamýšlenému poselství. Otevřený kurátorský pohled nabízí tvůrčí uchopení obtížného a závažného tématu a neuzavírá jej do jediné možné roviny interpretace. A právě specifická atmosféra galerie České spořitelny v Praze inspirovala Jindřicha Štreita k fotografickému vyprávění o bezdomovectví v hluboké meditativní rovině. Výběr fotografií a podmínky k jejich vnímání podřídil autor touze po ztišení. Představené obrazy se nepřekřikují ve snaze sdělit jedinečné příběhy zobrazených lidí. Štreitovy syrové, ale nestylizované portréty bezdomovců v jejich přirozeném prostředí vyzařují teplo vzájemné důvěry a empatie. Štreitova výstava v galerii České spořitelny poskytuje emocionálně silné, ale zároveň tiché vyprávění na samé hranici slyšitelnosti. Zabydlené krajiny lidí na periferii života, impresionisticky svítící zátiší a asambláže nalezených předmětů působí poeticky a výtvarně do té míry, že skrytá morální výzva k soucitu se zobrazenými působí nenásilně a přirozeně lidsky. Štreitova výstava vede diváky stezkami citlivosti ke křehkému mentálnímu naladění i vnitřnímu usebrání. V tomto okamžiku přestáváme být „pouhými" diváky, ale stáváme se přirozenou součástí obrazového vyprávění s nadějí na reflexi i vnitřní proměnu. Domov patří k nejdůležitějším konstantám lidského života a klíč k otevření jeho dveří musíme hledat především v sobě. Je nám poskytnuta vzácná příležitost zakotvit v tomto nádherném světě, ale zároveň nám hrozí blouděním v houštinách hedonistického bytí. Sami sebe poznáváme převážně setkáním a dialogem s někým jiným, s jeho příběhem. A právě prostřednictvím soustředěného naslouchání Štreitovu mnohovrstevnatému románu o životě bez domova se nám na projekčním plátně vlastní duše vynořuje nepatetický význam slova lidství.[55]

55 Zdroj ze dne 4. 3. 2023, dostupné na http://www.itf.cz/index.php?text=611-vystava-jindricha-stre-%20ita-kde-domov-muj

Autor v rozhovoru pro dvouměsíčník pro internetovou kulturu a dialog v roce 2017 řekl:

„A další poznání, které jsem učinil, je, že obě organizace, Charita i Armáda spásy, dělají neuvěřitelnou práci. Bez nich by řada lidí na ulici vůbec nepřežila. Musím říct, že nejvyšší vyznamenání, jakého se mi dostalo, bylo, že když jsem je fotografoval a povídali jsme si o životě, řekli mi: Když nebudeš mít kam jít, až tě žena vyhodí, přijď za námi, my tě ubytujeme.“[56]

Dokumentarista světového formátu působivé velkoformátové snímky bezdomovců, které za čtyři roky usilovné práce nafotil, vystavil v průběhu několika následujících let ještě mnohokrát.
Například v roce 2020 se další unikátní výstava dvacetipěti fotografií konala v sídle Slezské diakonie v Dukelské ulici v Českém Těšíně.
Zde se fotograf svěřil se začátky svojí práce:
„Fotografoval jsem lidi nemocné, postižené, staré, drogově závislé, kuřáky, alkoholiky. Bezdomovectví je téma na první pohled velmi atraktivní. Ale protože o tom člověku na ulici nic nevím, řekl jsem si, že se mu budu vyhýbat. Když chcete vytvořit fotografie, které jsou trošku jiné, musíte ty lidí poznat a také je pochopit. A protože lidé bez domova patří do ranku, který jsem si vybral, nakonec jsem se rozhodl to zkusit. A čtyři roky jsem fotil bezdomovce,“ uvedl Štreit.[57]

56 Zdroj ze dne 13. 5. 2023, dostupné na http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=176&clanek=061731
57 Zdroj ze dne 13. 5. 2023, dostupné na https://ehutnik.cz/kultura/objektiv-jindricha-streita-zachycuje-bezdomovce

Vzájemnosti, 2018

V roce 2018 spatřila světlo světa další Štreitova publikace věnovaná tématu lidí bez domova; autor ji pojmenoval *Vzájemnosti*. Tuto knihu vydala charita Olomouc a výtěžek z jejího prodeje byl přímo určen na podporu služeb charitativního střediska Samaritán, které se specializuje na práci s bezdomovci v Olomouci. V samotné knize najdeme soubor fotografií z cyklů *Kde domov můj* a *Uzel v životě*, pořízených ve Šternberku, stejně jako fotografie z Českých Budějovic a Svitavska. Slavnostního křtu knihy se zhostili samotní terénní pracovníci, a jak zdůraznil autor, bez jejich úsilí by snímky jen stěží vznikly. Kniha má zajímavé pojetí: fotografie v ní jsou doplněny básnickými texty Evy Kavanové.
Pro autora není tato kniha pouhým sociálním dokumentem, má pro něj mnohem hlubší význam. Kniha zásadně poukazuje na důležitost lásky, vzájemných vztahů a úcty k lidské důstojnosti.

„Pro mě osobně je v této publikaci téma lidí bez domova zajímavě a netradičně pojato právě propojením fotografie a poezie. Fotografie se s texty vzájemně doplňují, a společně tak otevírají dialogický prostor, který má až existenční přesah,“ uvedl Štreit.[58, 59]

V souboru o bezdomovectví se myslím Jindřichu Štreitovi výsostně podařilo zachytit vnitřní svět portrétovaných lidí, jejich touhy, bolesti i radosti.
Fotografie jsou až melancholické, neúprosně syrové, ale zároveň v nich lze najít naději a lidskost.
Myslím, že fotografie nejsou pouhým zobrazením života lidí bez domova, na ulici, ale vystihují, co znamená být opravdu vyloučený z mainstreamové společnosti. Autor dokázal zachytit důstojnost a lidskost lidí, nad kterými jiní často ohrnují nos. Je jasně vidět, že si uměl vytvořit přátelský, až silný vztah s těmi, které dokumentoval, což mu umožnilo zachytit jejich pravou podstatu a přenést ji na diváka. Za to mu patří velké poděkování.

58, 59 Zdroj ze dne 13. 5. 2023, dostupné na https://hanacka.drbna.cz/zpravy/spolecnost/10419-nova-publikace-streitovych-fotografii-priblizuje-osudy-bezdomovcu.html a zdroj ze dne 10. 3. 2023, dostupné na https://www.olomouc.charita.cz/pro-media/jindrich-streit-vzajemnosti-jsou-knihou-ktera-pomaha/

Vzájemnosti
Vzájemnosti
Vzájemnosti

Jindřich Štreit, fotografie z knihy *Vzájemnosti*

S Jindřichem Štreitem jsem na téma bezdomovectví vedla rozhovor

Celý život se věnuješ sociálním tématům. Fotografoval jsi nemocné, postižené, či dokonce drogově závislé. A od těch je k bezdomovcům velmi blízko. Proč na ně došlo teprve před nedávnem? Je to logické vyústění právě toho, co může bezdomovectví předcházet?
Původně jsem toto téma kategoricky odmítal – protože každý amatér, který začne fotografovat, vyjde na ulici a začne fotografovat bezdomovce. A to mně připadá laciné. Pochopitelně že i já jsem během let občas fotografii bezdomovců udělal. Ale nikdy jsem to nebral jako téma, vždycky to pro mne byla jen součást života daného města.

Odkud tedy vzešel prvotní impulz? Jak to celé začalo?
V Táboře je sdružení, jmenuje se Auritus, je pro drogově závislé. Vystavuji tam už více než patnáct let a vždy si určíme téma příštího roku. Přišli s tím, že by se jim hodili bezdomovci. Nejprve jsem se bránil, ale nakonec jsem to vzal jako výzvu. Řekl jsem si, že se pokusím téma uchopit nějak jinak. Oslovil jsem olomouckou charitu, která se bezdomovcům věnuje, s tím, jestli bych se mohl napojit na sociální pracovníky, s jejichž pomocí bych se k lidem bez domova postupně dostával. Po prvním druhém setkání mě téma úplně pohltilo.
Později jsem se napojil na Armádu spásy a začal jsem s těmito organizacemi intenzivně spolupracovat. Například ve Svitavách, kde mám kamaráda sociálního pracovníka, prý několikrát posílali na Evropskou unii žádost o finanční pomoc na postavení azylových domů, a nikdy nic nedostali. Tak mu povídám: Víš co? Já tu budu fotografovat, udělám soubor a ty výsledek zkusíš přiložit k žádosti jako dokumentaci. Opravdu to tak udělal – dostali 25 milionů. Postavili během roku úžasný azylový dům.
Ve Šternberku, kde jsem měl taky známé v charitě, byla situace úplně opačná: město tvrdilo, že žádné bezdomovce nemá. Přes zimu tam totiž zaměstnanci každý den navečer vyklidili své kanceláře – bezdomovci nocovali v kancelářích. Ráno to zase úředníci vrátili do původního stavu a pokračovali v práci. Všechno jsem nafotografoval, udělali jsme výstavu a pozvali na ni i starostu města. Nakonec i tahle věc měla dobrý konec – starosta přislíbil postavit buňky přímo na zahradě charity.

Před nedávnem vydal Aleš Palán knihu *Raději zešílet v divočině*, snímky k ní pořídil Jan Šibík. Kniha pojednává o samotářích žijících mimo civilizaci, v podstatě poustevnících. Vyprávění nás zavádí do tajemného zákoutí nejedné lidské duše. Dle mého názoru mají někdy velmi blízko té bezdomovecké. Zajímá mě, jestli jsi nějak zkoumal hranici bezdomovectví. Co to pro Tebe znamená a lze vůbec pojem bezdomovectví charakterizovat? Dá se přesně definovat, kdo je a kdo není bezdomovec?
Toť otázka… S Alešem se znám, jeho knihu mám. Je dobře, že ji udělal, ale myslím, že můj přístup se od jeho trochu liší: bezdomovci, které já fotografuji, jsou lidé, kteří si způsob svého života nevybrali, zatímco ti Alešovi ano, ti žijí mimo civilizaci koncepčně. Na druhou stranu i já jsem se během fotografování – v Českých Budějovicích – setkal s jaderným fyzikem, který se rozhodl, že tak bude žít.
Na otázku tedy těžko odpovědět, protože každý bezdomovec, každý člověk, se kterým se setkáváme, je individualita. Samozřejmě že mnohé z těch příběhů mají něco společného: manželé si přestanou rozumět, přidává se alkohol, následuje rozvod, muž odchází od rodiny a přestává se o ni starat… To je nejčastější model.

Sama už několik let fotografuji život bezdomovce Kundery. Často pro něj sháním nejrůznější věci, například oblečení, dávám mu i peníze. Část fotografů říká, že by peníze nikdy nedali, jiní naopak drobné dají, aby mohli fotografovat, a ostatní darují ze soucitu či potřeby pomoci. Při fotografování je tohle velmi citlivá otázka. Jaká je tvá osobní zkušenost, jak se na to díváš Ty?
Osobně jsem se tomu, dávat těmto lidem peníze, vyhýbal. V tu chvíli bych měl pocit, že jsou to mé modely, které udělají, co budu potřebovat. Koupil jsem potraviny nebo jinak vyšel vstříc, koncepčně jsem to ale dělat nechtěl.

Dá se tedy přesně definovat, kdo je a kdo není bezdomovec?
Ta hranice je tenká. Poté, co lidé stráví venku přibližně rok, se už nechtějí vrátit. Už nechtějí jít ani do azylového domu. To je pro ně až krajní řešení – když už je venku opravdu velká zima. Zvykli si na svobodu a na to, že jim nikdo neporoučí – mohou se napít, kdy chtějí, kouřit, kdy chtějí, prostě cítí svoji svobodu. Toto, přiznám se, jsem jim chvilkami i záviděl! (smích)

Preferuješ označení „člověk na okraji společnosti“, nebo bezdomovec? S čím víc souzníš a proč?
Velmi nerad používám slovo bezdomovec. Považuju je až za hanlivé a nepatřičné. Právě v souvislosti s tím si myslím, že název knihy Kde domov můj je adekvátní.

Už bylo řečeno, že spolupracuješ s Charitou. Byl jsi s ní v kontaktu od začátku a využíval podpory terénních pracovníků při hledání bezdomovců a práci s nimi. Myslíš si, že je možné takhle náročný projekt zvládnout i bez podpory lidí znalých prostředí a chování bezdomovců?
S Charitou spolupracuji celá léta – snad od té doby, co fotografuji. Asi to jde, ale v Charitě mi hodně pomohli časově. Lidé bez domova potřebují mít důvěru – a tu jim dává to, že mezi ně přijdeš s člověkem, kterého znají, kterému věří. To je důležité. Je pravdou to, že mnozí bezdomovci mě znali z novin, časopisů, televize, četli o mně – to pro mě bylo plus. Znali moji práci. Někteří dokonce znali i moje výstavy!

Měl jsi mezi fotografovanou komunitou někdy strach?
Vůbec ne. Za ty roky, co fotografuji sociální problematiku, jsem se naučil konfliktům předcházet. Myslím si, že podobně to prožívá každý fotograf: nedá se to moc popsat, je to instinkt.

Jaké jsou hlavní důvody toho, že se člověk ocitne na ulici?
Stačí nezaplatit jízdenku v dopravním prostředku… Alkoholismus, rozvod… Je to individuální.

Utkvěl Ti v paměti nějaký konkrétní příběh z těch, které jsi viděl?
Každý. Na ulici se mladí lidé dostávají kvůli drogám, kvůli dluhům. Obyčejně končí ve vězení.

Setkal ses i s tím, že se bezdomovci nechtěli nechat fotografovat? Kde myslíš, že je klíč k jejich duši, kdy se ti otevřou a můžete jejich obraz přenést na papír?
Já dodržuji zásadu, že jestliže se někdo nechce nechat fotografovat, prostě ho nefotografuji. Musí přeskočit jiskra. Je to otázka důvěry. Je to něco mezi nebem a zemí, nevysvětlitelná a slovy nepopsatelná zležitost.

Většina lidí o bezdomovcích smýšlí jako o špinavých žebrajících alkoholicích, kteří si za své postavení mohou sami. Vyvrátil bys ten pohled?
Toto řeším při každé výstavě, vždy se mě na to ptají. Chápu, že to společnost takto chápe, protože lidé málokdy znají jednotlivé příběhy. Neuvědomují si, co všechno lidé prožívají. Já vím, že si za to lidé bez domova částečně mohou sami, každý jsme strůjcem svého osudu, ale měla by existovat jistá míra tolerance, pochopení, jakési vzájemnosti a lidskosti – a ne jednoznačné a priori odmítání. Protože kdo z nás je bez viny?

Mám husí kůži...
Každý z nás má nějaká slabá místa – ať už se to týká lidí bez domova, nebo ne. Včera jsem končil přednášku tím, že jsem říkal: „Mějte se rádi, tolerujte jeden druhého, vnímejte, co ten druhý potřebuje.“ Co víc můžeš udělat, aby se napětí ve společnosti zmírnilo? Začněme u sebe.

Moje další otázky směřují k tvé knize *Kde domov můj*. Dalo by se o ní jistě povídat dlouho, ale kde vznikl ten nápad, že jsi svou knihu o bezdomovectví začal tvořit jako objekt? Fotografie jsou vytištěny na samostatných arších a kniha leží v krabičce ovázané motouzem.
Vytvářel jsem ji společně s Bárou Baronovou a jejím grafikem, pracovali jsme spolu předtím na menší knize o jáchymovském vězni, a protože to byla velmi příjemná spolupráce, oslovil jsem ji i pro tuto spolupráci. Prvotní návrh byl klasický. Cítil jsem, aby to bylo něco jiného. Kniha dostala dvě velké ceny: Evropskou cena za dokumentární publikaci a ocenění Nejkrásnější kniha roku.

Téma bezdomovectví je pro Tebe už uzavřené?
Věnuji se nyní jiným tématům, i když přece jen... V návaznosti na výstavy s Armádou spásy v Česku byla jedna z výstav i na Slovensku – v privátní Galerii 19 v Bratislavě. Oslovil mě kapitán Armády spásy na Slovensku, že by rád výstavu o jejich aktivitách. Věnují se romským problémům, a to mne také zajímá.

Kniha *Vzájemnosti* propojuje fotky bezdomovců s poezií. Jak Tě to napadlo?
Ilustroval jsem několik básnických sbírek, například knihu Chlévská lyrika. Co se týče knihy Vzájemnosti, oslovila mne zaměstnankyně olomoucké charity, která píše poezii, s tím, že by si ke svým básním velmi ráda vybrala moje fotografie. Poezie se mi líbí, je jemná, ženský křehká, melancholicko-filozofická. Je v kontrastu s fotografiemi.

Máš nějakou jednu konkrétní fotografii, která je dle Tvého názoru nejsilnější?
V tomto souboru nemám. Myslím, že není taková, žeby vyskakovala z řady. Snad foto pana Čecháčka v kostele.

Mnoho lidí překvapilo, že jsi začal fotografovat barevně. Fotografie jsou desaturované a připomínají malířské obrazy dávných mistrů. Měl jsi to od začátku takhle vymyšlené, nebo se konečné zpracování vyvíjelo během těch čtyř let, kdy jsi na projektu pracoval?
Desaturace byla momentální nápad společně s Karlem Ponešem. Řekl jsem mu, jak bych si to přál, že bych rád omezil barevnost, a on to realizoval.

Téma bezdomovectví i díky Tvým fotografiím v současné společnosti velmi rezonuje. Například v Americe vznikalo a stále vzniká velké množství projektů o bezdomovectví a bídě. Myslíš si, že se i v současné době mají mladí fotografové tématu věnovat?
Nemohu nic doporučovat nebo nařizovat. Buď to někdo cítí a chce to fotografovat, nebo na to nemá náturu. Je to individuální rozhodnutí. Také jsem mnoho let váhal, zda se o to mám pokusit.[60]

Děkuji za rozhovor.

Seznam výstav Jindřich Štreita k tématu bezdomovectví

2016
Galerie Mariánská, České Budějovice
Kino Vesmír Svitavy
Galerie města Třince, Třinec
Pevnost poznání Olomouc
MKS Šternberk
Galerie Jiřího Jílka, Šumperk
Galerie Jablunkov
Středisko volného času Lužánky, Brno Červený kostel, Brno
Galerie Gabrovo, Bulharsko
Veletrh Brno
Cafe Mezzanine, Brno
Galerie na radnici Vrbno pod Pradědem
Jazzový festival Haskovo, Bulharsko
Galerie Opera, Ostrava
Kostel Blatná
Hlávkův most Praha
Galerie Vl. Rady, Železný Brod
Galerie 19, Bratislava, Slovensko Městská galerie Otrokovice
Galerie Gymnázium Litovel, II. část

2017
Městská knihovna Bruntál
Galerie České spořitelny Praha
Kavárna Betreka, Olomouc
Becherova vila, Karlovy Vary
Potravinová banka, Ledeč nad Sázavou
Vlakové nádraží Havlíčkův Brod
Městský úřad Havlíčkův Brod
Centrum Gabriel Ostrava
Galerie Mohelnice
Galerie Fons Pardubice
Městská knihovna, II. část Bruntál
Hudební hala Karlova Studánka
Nová Karolína Ostrava
Galerie Janáček, Přibyslav
Farní stodola Přibyslav
Kostel Panny Marie, Frýdek-Místek Kostel sv. Bartoloměje Zábřeh
Charita Zábřeh
Gymnázium Zábřeh

2018
Městská knihovna Vyškov
Městská knihovna Loket
Hradní galerie Litoměřice Galerie Svět Ostrava
Kino Hvězda, Uh. Hradiště
Galerie Fr. Drtikola, Příbram
Kavárna Bistrá kráva, Olomouc Střední škola sociální Ostrava

2019
Prospekto, Vilnius, Litva
Zámek, Poznaň, Polsko
Galerie Náměšť na Hané

2020
Český Těšín
Boskovice
Horní Čermná, Glogowek

2021
Levice
Trutnov

2022
Nový Bor

60 Rozhovor s Jindřichem Štreitem ze dne 21. 3. 2019.

9. DANA KYNDROVÁ

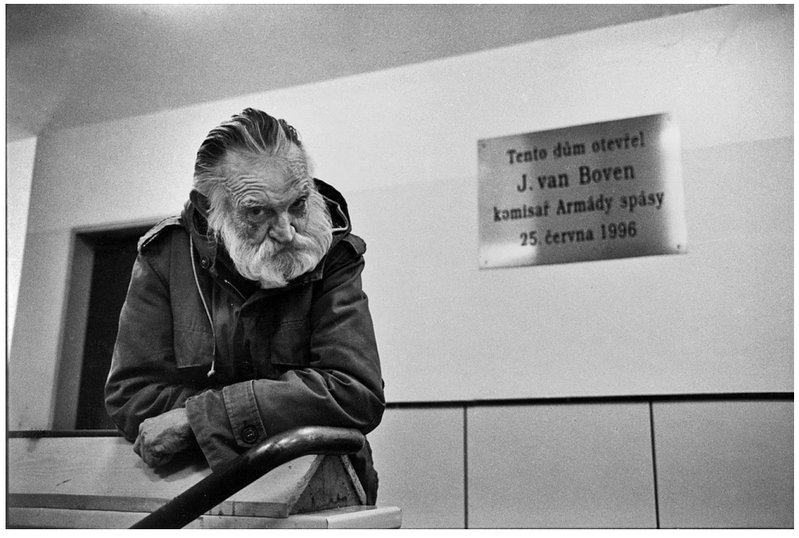

Dana Kyndrová, ze souboru *Bez domova*, foceno 2006–2007

Dana Kyndrová, ze souboru *Bez domova*, foceno 2006–2007

Dana Kyndrová je bezesporu jedna z nejvýznamnějších dokumentárních fotografek české fotografické scény.

Narodila se v roce 1955 v Praze a po absolvování studií ruštiny a francouzštiny na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy se v roce 1973 začala věnovat černobílé humanistické fotografii, které zůstala věrná po celý život. Vyučovala francouzštinu a ruštinu na ČVUT a AMU, od roku 1992 působí jako fotografka na volné noze. V roce 1998 přiblížila politickou atmosféru 70. až 90. let v Československu v knize s názvem *Nepolepšitelná víra v lepší budoucnost*.

Po roce 1989 vytvořila svůj asi nejznámější projekt, ve kterém dokumentovala odchod sovětských vojsk na území Československa z let 1990–1991.

Neméně dobře známá jsou i další její díla jako *Per musical aequo* z roku 1998, kde se zaměřila na vzdělávání zrakově postižených, nebo *Žena mezi vdechnutím a vydechnutím* z roku 2002, reflektující třicet let trvající zájem autorky o ženu v různých životních situacích. Jejím celoživotním tématem a námětem je také Rusko.[61]

Mezi fotografkami-dokumentaristkami, které se věnují tématu bezdomovectví, je Dana Kyndrová jednou z nejvýznamnějších a zároveň jednou z mála žen v této oblasti.

Bez domova, 2006–2007

V roce 2006 autorka obdržela stipendium, které je udělováno primátorem města Prahy v rámci soutěže Czech Press Photo. Tento grant byl určen na dokumentaci proměn hlavního města v průběhu jednoho roku a Kyndrová se v něm zaměřila na organizace, které pomáhají lidem bez domova.

Původním záměrem fotografky bylo dokumentovat práci nestátních neziskových organizací, které se věnují sociálně znevýhodněným a nepřizpůsobivým občanům, ale ve finále se rozhodla zaměřit se na organizace, které pomáhají lidem bez domova, jako je Armáda spásy, charitativní spolek Naděje, Divadlo Ježek a Čížek a Farní Charita u Panny Marie Sněžné.[62] Později je fotografovala ale i na Hlavním nádraží, kde se v Praze nejvíce srocují a na pražské lodi Hermes, kde lidé bez domova mohou za poplatek složit hlavu.

Dana Kyndrová svůj původně předložený projekt koncipovala poměrně široce na oblast působení nestátních neziskových organizací zaměřených na pomoc sociálně slabým a společensky nepřizpůsobivým občanům. Záhy si však uvědomila, že postihnout tuto problematiku uceleně je v rámci grantu víceméně nereálné a soustředila se především na organizace, které se věnují pomoci bezdomovcům. Jedná se o různá občanská sdružení, která vznikla po listopadu 1989 a vzhledem k tomu, že v Praze je koncentrace těchto problematických občanů poměrně značná, tak se tyto organizace svou činností i významně podílejí na řešení sociálních problémů metropole.[63]

61 Zdroj ze dne 12. 3. 2023, dostupné na https://cs.wikipedia.org/wiki/Dana_Kyndrová

62 Zdroj ze dne 1. 5. 2023, dostupné na https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/1467552-bezdomovci-ocima-dany-kyndrove

63 Zdroj: Část z textu pro portfolio, Dana Kyndrová, Grant Prahy 2006, Bez domova.

Kyndrová prohlásila, že díky grantu se jí podařilo objevit téma, které by ráda zpracovala do knižní publikace, neboť obdivuje statečnost a obětavost lidí, kteří se snaží pomoci těm, kteří to potřebují.
Autorka několik měsíců dokumentovala primárně činnost organizací, potažmo bezdomovce v denních centrech, ale i na opuštěných pražských místech. Také fotila na lodi, která byla upravena na ubytovnu pro bezdomovce. Jak sama zmiňuje, tato zkušenost absolutně změnila její představy a smýšlení o těchto lidech.
Aby mohla Kyndrová projekt realizovat, nejprve se obrátila na vedení organizací, vysvětlila jím zcela svůj záměr a potvrdila, že fotografie nechce nijak mediálně zneužít.
Při samotném fotografování sociálně znevýhodněných lidí je pro ni nejdůležitější to, aby je nezesměšnila a zachovala jejich lidskou důstojnost. O tom, jak by měly fotografie vypadat nebo jaký styl a koncept zvolit, dopředu nepřemýšlela. Fotí vždy tak, jak to cítí.[64]

Všeobecně je pro Kyndrovou důležité při práci s lidmi mluvit, komunikovat, poznat je blíže. Vysvětlit jim svůj záměr. Toho se držela právě i při fotografování bezdomovců, a to bylo zcela zásadní, jak sama zmiňuje v rozhovoru. Pokud někdo být vyfocen nechtěl, absolutně to respektovala.

„Klíčové to bylo, když jsem fotografovala bezdomovce. Přijela jsem třeba v zimě večer do Armády spásy, lidé čekali u vchodu a já fotila zezadu tu frontu, nikomu nebylo vidět do obličeje. A najednou se ozvalo: Co to fotíš, ty krávo? Jsou situace, kdy musíš vycítit, jak zareagovat, a já taky dokážu být hodně sprostá. Tak jsem mu patřičně odpověděla a vysvětlila, o co jde, ostatní se začali smát a situace byla zažehnaná. Člověk musí reagovat adekvátně, vnímat, o co jde.
To je až taková profesionální deformace, že jsem se naučila sledovat lidi. Uvědomuji si to v metru, nebo když jedu tramvají, třeba revizory poznám okamžitě. Prostě pozoruji lidi, typuji si, co dělají, jak žijí. Ostatní si čtou nebo poslouchají hudbu, ale mně to nedá. Já se prostě koukám.“[65]
Vzhledem k tomu, že s bezdomovci strávila opravdu hodně času, poznala spoustu lidských osudů a příběhů, a jak sama říká, *mezi troskami poznala i velmi kvalitní lidi*.[66]

„Ti lidé jsou strašně zajímaví a hlavně z jejich obličeje je možné vyčíst, jaký kdo je. I v tom vidím u sebe určitý posun, chcete-li vývoj.“[67]

64 Zdroj ze dne 15. 5. 2023, dostupné na https://www.ceskatelevize.cz/porady/10116288835-z-metropole/211411058230007/
65 Zdroj ze dne 1. 5. 2023, dostupné na https://www.novinky.cz/kultura/salon/clanek/na-fotku-musis-cekat-rika-fotografka-dana-kyndrova-40049945/
66 Zdroj ze dne 15. 5. 2023, dostupné na https://www.ceskatelevize.cz/porady/10116288835-z-metropole/211411058230007/
67 Zdroj ze dne 15. 5. 2023, dostupné na http://www.radioservis-as.cz/archiv07/24_07/24titul.htm

Výstava Bez domova, 2007

Za dobu práce na projektu, kdy Kyndrová na tématu pracovala, tedy v letech 2006–2007, vzniklo několik stovek fotografií. Na výstavě, která se konala v roce 2007 v prostorách Komorní galerie Josefa Sudka v Maiselově ulici, prezentovala výběr třiceti fotografií ve formátu 30 x 40.[68]
Výstava nesla název *Bez domova*, a odráží tedy téma, které se fotografka rozhodla zachytit svým fotoaparátem: mapuje svět a každodennost lidí, kteří nemají střechu nad hlavou, a především dokumentuje činnost oficiálních organizací, nezaměřuje se tedy na jednotlivé příběhy.
Soubor autorka fotila černobíle a je v něm patrný její čistý dokumentární rukopis.
Soubor o lidech na okraji společnosti byl vystaven ještě v roce 2008 v Prachaticích.

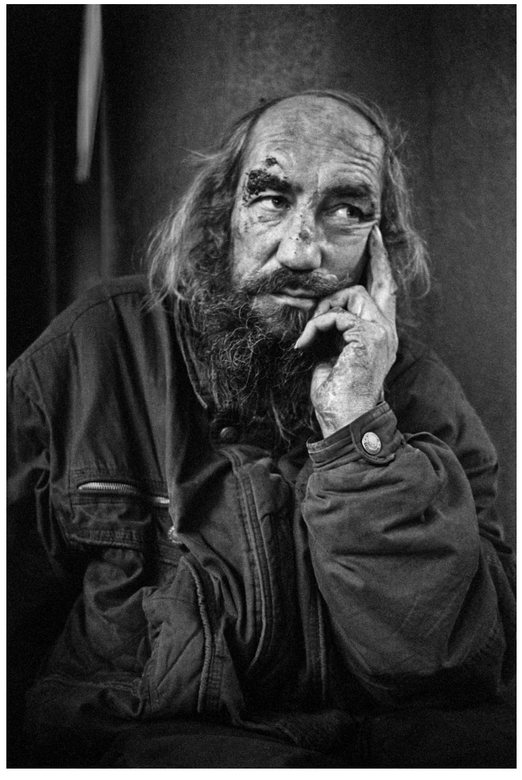

Velmi působivý portrét ze souboru *Bez domova*, Dana Kyndrová, 2006-2007

Pozvánka na výstavu, Dana Kyndrová, *Jak se žije bez domova*, Prachatice 2008

68 Z teoretické magisterské diplomové práce WÁGNER, Martin. Dana Kyndrová. Institut tvůrčí fotografie, Opava, 2013.

Dana Kyndrová, ze souboru Bez domova, foceno 2006–2007

Dana Kyndrová, ze souboru *Bez domova*, foceno 2006–2007

Vzhledem k tomu, že Dana Kyndrová na projektech pracuje dlouhodobě, potřebovala mít od projektu odstup. Po skončení grantu se ale tématu bezdomovectví i nadále věnovala. Spolupracovala s charitativními organizacemi, s nimiž se vydávala do terénu na místa, kde bezdomovci či squateři žijí.
Její přání bylo se k tématu vrátit intenzivněji a z tématu vytvořit knihu.

Fotografie Dany Kyndrové byly použity v různých propagačních materiálech Armády spásy, s cílem upozornit na situaci lidí bez domova a pomoci zvýšit povědomí o této problematice.

Kromě jiného byly otisknuty v publikaci *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, pro kolektiv autorů z UK. Celkem 10 fotografií ilustrovalo zmíněnou publikaci, kdy 5 snímků vzniklo v rámci fotografování Grantu hl. m. Prahy a 5 vzniklo na jaře roku 2012 přímo do uvedené publikace, a to včetně titulní fotografie ze squatu na pražském Strahově.[69] Další snímky, kde fotografie ilustrovaly knihu, je publikace autora Ilji Hradeckého – *Žít s nadějí*, taktéž zakladatele organizace Naděje.

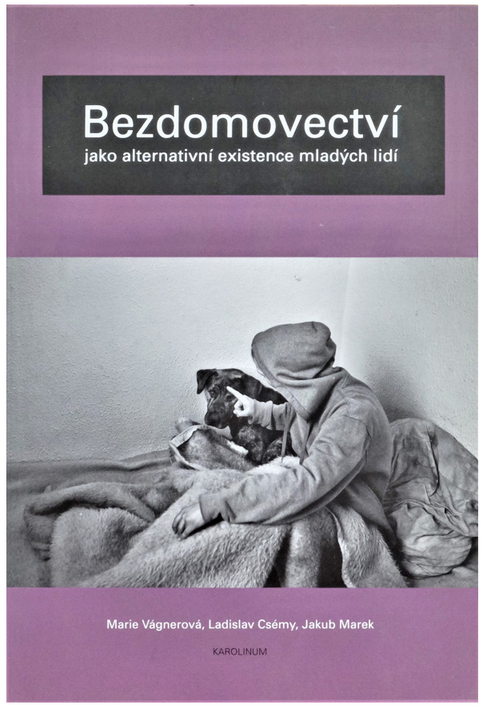

Marie Vágnerová, Ladislav Csémy, Jakub Marek: *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí* (Univerzita Karlova, Praha, 2013), autorkou titulní fotografie je Dana Kyndrová

69 Z teoretické magisterské diplomové práce WÁGNER, Martin. Dana Kyndrová. Institut tvůrčí fotografie, Opava, 2013.

Dana Kyndrová, fotografie z Ruska

Dana Kyndrová, fotografie z Ruska

Autorka se s tématem bezdomovectví a chudoby samozřejmě setkávala i na cestách v zahraničí, především tedy konkrétně v Rusku, kde dlouhodobě fotila svůj projekt. Tématu se zde ale nevěnuje naplno a pořizuje fotografie náhodně. Většina fotografií tohoto ražení zůstaly zatím pouze na negativech.

Například fotografie na níže uvedené pozvánce k výstavě – *Umění z prachu ulice* – je právě od Dany Kyndrové, při fotografování v Moskvě.[70]

Pozvánka na výstavu, *Umění z prachu ulice*,
použitá fotografie od Dany Kyndrové, vznikla při fotografování v Moskvě

Fotografie Dany Kyndrové jsou charakteristické a rozpoznatelné díky jejímu specifickému stylu, který se vyznačuje syrovostí a dramatičností černobílých snímků. Kyndrová situace, které zachycuje, uměle nearanžuje, ale zachycuje moment v jeho přirozenosti a autenticitě. Její fotografie jsou svým způsobem velmi působivé a dokážou věrně předat atmosféru a emocionální náboj daného momentu.

70 Z e-mailové korespondence ze dne 26. 5. 2023.

E-mailový rozhovor s Danou Kyndrovou

Vím, že jste chtěla na toto téma udělat knihu, nepodařilo se mi ji dohledat. Máte to v plánu, nebo to již pro Vás není podstatné?
Není to o tom, zda je to pro mne podstatné či ne, ale zpracovat ten projekt koncepčně do knižní podoby je docela náročné, a nejsem si jistá, zda už na to mám dost chuti, respektive energie. Komunikace s těmito lidmi není vůbec jednoduchá, a já si čím dál více vážím pohody a klidu.

Než jste toto téma začala fotit, měla jste nějaké předsudky vůči těmto lidem? Myslíte si, že Vaše práce mohla být až kontraproduktivní a mohla až posílit zažité stereotypy o lidech na ulici?
Předsudky jsem neměla, ale ta roční zkušenost mě utvrdila v tom, že ten problém není opravdu černobílý. Jsou lidé, kteří se dostanou doslova na dno, ale je velké procento těch, kteří jsou doslova paraziti, kteří se ani nesnaží svůj problém řešit. Hlavně mě vytáčeli mladí lidé. Vzpomínám, jak jsem v Naději byla na štědrovečerní večeři a byla tam skupina mladých kluků. Zeptala jsem se jich, proč nepracují, zda jsou nemocní či nějaký jiný problém. Koukali na mne a ptali se mě, proč by měli makat, když je to nebaví. Přiznám se, že hluboce obdivuji sociální pracovníky, neb já bych se každou chvíli vytočila. Pochopitelně zásadní a velmi neřešitelnou roli zde hraje pervitin, respektive i alkohol.

Myslíte si, že dává smysl toto téma stále dokola zpracovávat?
Tím si nejsem jistá. Už to začíná být poněkud zprofanované. Ale téma je to atraktivní, tak to bude asi stále pokračovat.

Když jste lidi na okraji fotila, snažila jste se nějak výtvarně odlišit od toho, jak už bylo téma zpracované mnohokrát?
Takto nikdy neuvažuji u žádného projektu. Fotím vždy, jak to sama cítím.

Při svých cestách po Rusku nebo vůbec v zahraničí jste se určitě lidem bez domova nevyhla, jak jste sama řekla. Fotila jste je i tam, ale asi jen náhodně? Nebo existuje více takových fotografií z vašich cest?
Ano, v cizině je to spíše náhoda. Nevyhledávám to. V Rusku to bylo trošku jiné; tam jsem mnoho let fotila svůj projekt „Rusové“… jejich ikony a touhy, takže tam jsem se na toto téma také zaměřila, ale ne nějak zásadně.

Stále ještě spolupracujete s organizacemi, které poskytují pomoc lidem na ulici? Chcete na tématu ještě pokračovat?
Mám známou, která pracuje v jedné sociální organizaci a díky které jsem se před těmi patnácti lety začala tomuto tématu trošku více věnovat. Máme vizi, že to jednou dotáhneme do nějaké knižní podoby, ale jsem skeptik. Už pár let jsme nic nepodnikly.

Byly Vaše fotografie bezdomovců někde publikovány / našla jsem jednu fotografii v učebnici uvedenou v diplomové práci M. Wágnera.
Kolektiv autorů z UK mi oslovil, zda bych nedokumentovala jejich knihu Bezdomovectví v roce 2013 (viz příloha). Se sociálním pracovníkem jsme navštívili lokality, kde se mladí vyskytují, což byl např. skvot v jednom zchátralém hotelu pod Strahovem a pak i podzemí Strahovského stadionu, kde mladí přespávali. Další kniha, kde mám fotky, je od Ilji Hradeckého – „Žít s nadějí“, zakladatele Naděje, která mapuje třicetiletou činnost této organizace. S panem Hradeckým jsem se seznámila v roce 1990, kdy jsme s Karlem Cudlínem fotili rumunské uprchlíky v Jablonečku u Mimoně (opuštěné kasárny po sovětských vojácích) a on tam s manželkou zajišťoval sociální péči.

Uspořádala jste se vzniklým souborem následně nějaké výstavy, nebo vůbec na téma bezdomovectví?
Samozřejmě byla výstava v roce 2007 (Komorní galerie J. Sudka, Praha), kdy jsem představila výsledky grantu a pak rok poté v Prachaticích.

Sledujete i ostatní kolegy, pokud toto téma fotí, jakým způsobem k tématu přistupují?
Nikterak systematicky. Nicméně se mi líbí fotky Kevina V. Tona, který se tématu věnuje již delší dobu, ale sám říkal, že už cítí, že téma pomalu opustí.[71]

71 Z e-mailové korespondence ze dne 6.6. 2023.

10. JAROSLAV KUČERA

Jaroslav Kučera, ze souboru *I taková je Praha*, Masarykovo nádraží, bezdomovec Gejza Urban s kámošem, 1996

Jaroslav Kučera, ze souboru *I taková je Praha*, Smíchov – Újezd, 1998

Jaroslav Kučera, významný, stále žijící český dokumentarista, se narodil 19. prosince 1946 ve vesnici Ředhošť v okrese Litoměřice. V roce 1962 začal studovat na Střední průmyslové škole stavební v Mělníku, po jejím dokončení absolvoval fakultu Českého vysokého učení technického v Praze. V srpnu 1969 byl při fotografování prvního výročí okupace Československa brutálně napaden a uvězněn na Pankráci. Tehdy se rozhodl naplno věnovat fotografické kariéře.

Jeho celoživotní práce je zaměřena na černobílé fotografie, proslul svými cykly jako *Lidé, které jsem potkal*, *Moldávie*, *Komunistické slavnosti*, *Nové radosti v českých hospodách* a další. Jako první získal v roce 1995 Grant primátora hlavního města Prahy, je držitelem řady ocenění v soutěži Czech Press Photo.

V roce 2013 se v Tereziánském křídle Starého paláce na Pražském hradě uskutečnila velká retrospektivní výstava jeho celoživotní práce, kde představil více než 300 fotografií za několik desetiletí své tvorby.

Po událostech sametové revoluce se podílel na založení fotografické skupiny Signum a v roce 1996 se připojil k agentuře Bilderberg Hamburk. O deset let později, v roce 2006, inicioval vznik nakladatelství Jakura.

V roce 2022 vyšla kniha fotografií, kterou sám autor považuje za to nejlepší ze své celoživotní práce. Nese název *Klid před bouří* a zaznamenává dobu za normalizace, tedy 70 a 80. léta minulého století. V současné době je Jaroslav Kučera zastupován Leica Gallery Prague.[72]

Kučerovy klasické černobílé snímky jsou snadno rozpoznatelné. Ústředním motivem fotografií jsou především lidé, život sám a jeho symbolika. Do popředí staví člověka a jeho běžný život. Snímky mají lehkost, hravost a často až absurdní vtip.[73]

I taková je Praha

Soubor *I taková je Praha*, je souborem, který vznikl po sametové revoluci, v období, kdy se v Česku začalo oficiálně mluvit o bezdomovectví. Fotografovi Jaroslavu Kučerovi se tak mj. podařilo zachytit specifický charakter porevoluční Prahy.

Sledoval nové společenské fenomény, prostituci, žebráky, tuláky, bezdomovce. Jeho snímky mají zvláštní charakter, jde o černobílý reportážní styl pouliční fotografie.

Kučera s fotografovanými lidmi navazoval kontakty, zajímal se o jejich příběhy a navštěvoval místa, kde oni sami trávili čas.

Na rozdíl od fotografa Jindřicha Štreita se přitom Kučera neřídil žádným konceptem a nezaměřoval se výhradně na bezdomovce. I přesto jsou jeho snímky významné svou vypovídající hodnotou, neboť Kučera byl jedním z prvních fotografů, který se v Česku věnoval tématu lidí na okraji společnosti.

Soubor fotografií *I taková je Praha* byl poprvé vystaven v roce 1996 v Pražském domě fotografie, a to za účasti tehdejšího primátora Jana Koukala a Daniely Mrázkové.

72 Zdroj ze dne 5. 3. 2023, dostupné na http://www.jaroslavkucera.com

73 Z teoretické bakalářské práce REŽOVÁ, Marta. Bezdomovectví ve fotografii v České republice po roce 1989. Institut tvůrčí fotografie, Opava, 2019, str. 65.

Jaroslav Kučera, ze souboru *I taková je Praha*,
bezdomovec Milan Balog, Motol, 1996

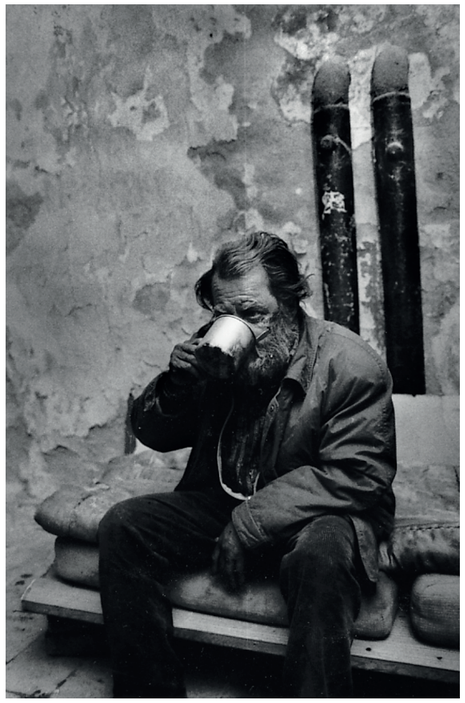

Jaroslav Kučera, ze souboru *I taková je Praha*,
bezdomovec Jirka Sládek, Motol, 1996

Jaroslav Kučera, ze souboru *I taková je Praha*, žebrající Pepa Farkaš vulgo Čáp, u Karlova mostu 1996

Jaroslav Kučera, ze souboru *I taková je Praha*, před Masaryčkou, 1998

Jaroslav Kučera, Praha, zastávka stanice Florenc; 3. 3. 2023

Dnes, mnoho let po vzniku projektu, Kučera pokračuje v dokumentování života lidí na ulici a nezřídka kdy se mu do hledáčku „člověk z okraje“ dostane.
Nefotí do žádných cyklů, ale náhodně zaznamenává, co mu přináší ulice. Například fotografie z nedávna z pražské Florence, reflektuje tento příběh.

Praha, zastávka stanice Florenc; 3. 3. 2023. Smutný příběh.
„Když vylezete z metra, hned vlevo je malá prodejnička pečiva firmy Kabát. A tam jsem koupil pro Markétu Cvrčka. Abyste si nemysleli, že jíme doma nějaký hmyz, tak to tedy ještě ne. Takhle se jmenuje moc dobrej chleba. Tedy já bych ho koupil už jen kvůli roztomilému názvu, i když Kabát taky není k zahození.
A jak se tak s taškou plnou dobrůtek ploužím na zastávku tramvaje. Vidím sedět na zemi nějakého člověka. On ale „musel sedět“... neměl totiž nohy. Dovolil jsem si ho vyfotit a později mě napadlo dát se s ním do řeči. Přešel jsem na refýž, přijela další tramvaj, já se otočil a chlap byl pryč. Pravděpodobně to byl nešťastník, který žebral pro nějakého „pasáka“, a ten si ho odnesl jinam.“[74]

V roce 2023 autor nepravidelně pořizuje snímky před hotelem Paříž v Praze. Fotí lavičku, na níž během dne i v noci odpočívají, spí či se jen povalují a zabíjejí čas bezdomovci. Spojení luxusu a naprosté odevzdanosti životu samozřejmě působí velmi kontrastně. Tentokrát Kučera fotil barevně. Kučera má osobitý styl a projev, kterým je schopen komentovat své zážitky s nadhledem a zkušeností. Ty pak sdílí i na sociálních sítích.

Jaroslav Kučera, Praha, lavička před hotelem Paříž, 2023

74 Sdíleno na fb stránkách Jaroslav Kučera, březen 2023.

Jaroslav Kučera, telefonická a e-mailová korespondence

E-mailový rozhovor z roku 2019 nechávám ve znění, jak jsem jej obdržela, neboť jen tak má ten správný „říz“.

Jak se jmenuje Váš soubor o bezdomovectví?

Ten cyklus se jmenoval I taková je Praha, byl vystaven koncem roku v Pražském domě fotografie. Pozval jsem i tři bezďáky, kámoše cikána Milana Baloga, Jirku Sládka a Pepu důstojníka, kterým jsme říkali Pražská trojka – pro jejich sehranost při žebrání. Myslím, že na vernisáži dlouho nevydrželi, takže je primátor Honza Koukal, ke své smůle, ani nepotkal. Koncepčně jsem začal fotit koncem roku 1995, po udělení primátorského grantu, který skoro celý (60 tisíc korun) padl v průběhu roku a půl do kapes nových kámošů.

Získal jsem na hlavním nádraží (dnes Wilsonovo) novou ochranku v podobě cikánky Evičky, která to tam tenkrát měla pod palcem, takže když někdo fotografa zlobil, stačilo slovo, a byl klid. Do roka se upila okenou. Příběhů je spousta, toto jen na okraj.

Zajímá mě, jestli jste „bezdomovce“, lidi na okraji, fotil už před rokem 1989, nebo jestli je to téma, které se u nás ve fotografiích objevuje až po revoluci, se změnou systému...

Za bolševika bezdomovci oficiálně neexistovali. Možná se někdo někde skrýval, ale já fotil na začátku 70. let jen jednu žebračku za dveřmi svaté Voršily, kde stávala, když šli lidi z kostela. Někteří chudí lidé se ohřívali v bufetech Koruna, Jalta, Letka nebo Družba, kde občas po někom dojedli nebo dopili.

Dělili jsme je do kategorií bufeťák, santusák a somrák, ale to je na delší rozbor. Já tam, jako student, chodil s Leicou a fotil a taky si dával levné párečky, smaženky nebo knedlíky s omáčkou za dvě šedesát a zapíjel to slavným jahodovým koktejlem za korunu třicet.

Proč jsem si vybral téma bezdomovců? Byl to po převratu zcela nový fenomén, nejen v Praze. Začalo to Havlovou amnestií a pokračovalo přílivem imigrantů z Východu a krachujících vztahů. A já vlastně celý fotografický život fotím lidi takzvaně na okraji společnosti, se kterými se dokážu bavit, poslouchat je a myslím, že i s nimi soucítím. Takže výběr tématu byl pro grant předem daný. Chtěli proměny Prahy a toto se nabízelo. Na cyklu I taková je Praha dělám vlastně celý život. Je to moje město – a ti bezdomovci k němu patří, takže projekt, chcete-li, s přestávkami pokračuje.

Myslíte si, že fotografie s touto tematikou mohou společnost nějak ovlivnit?

Co se týče možnosti ovlivnění společnosti fotkami ubohých lidí, jsem skeptický. Někteří soucitní lidé to mají jako třeba s pejsky, a tak jsou ochotni pomoci s určitým rizikem, že takový člověk někdy o pomoc nestojí a považuje vás za budoucí oběť. A pak je tu druhá skupina, která by podobné bezdomovce nejraději vyhnala za město, případně na nucené práce. Cikánskou otázku, integraci se nepodařilo zatím vyřešit nikomu, tak nevidím světlo na konci tunelu ani v tomto případě. Je to na naší politické reprezentaci... To je jako vtip. A tak spíš chodím, fotím a vyprávím příběhy, které se podobají jeden druhému jako vejce vejci. Větu „Pane, ten můj život, to by byla kniha!“ jsem slyšel snad stokrát.

Jak jste k fotografování bezdomovců přistupoval? Oslovoval je, skamarádil se s nimi, stylizoval je? Nebo to jsou jen „rychlocvaky“?

Cvaky nedělám, povídám si, dlouho mluvíme, třeba vůbec, jak říkáte, necvaknu celé hodiny, a když něco vidím, tak i fotím. Ale spíš hledám kontaktní fotografii a typickou street fotku (krádež obličeje) udělám, jen pokud je to fakt zajímavé. Tenkrát jsem s těmi lidmi dokázal chodit celý den, a tak jsem viděl, jak žijí, co dělají, jak se živí, kde „bydlí“. Ale pak z toho vybrat „paní fotku“ je dost těžké, aby člověk nebyl ukecaný. Méně bývá více a o současném umění to platí stonásobně. Málokdo se tím řídí. Proto zvítězil agresivní konceptualismus, umění neschopných. Nebo možná schopných všeho.

Mějte se skvěle, jdu makat na výstavě. A až skončí, budu fotit jak blázen.[75]

Jaroslav Kučera, ze souboru *I taková je Praha*, Na Příkopech, 1998

75 Jaroslav Kučera, telefonická a e-mailové korespodence, 25. 2. 2019.

11. KAREL CUDLÍN

Karel Cudlín, *Praha po roce 2000*

Karel Cudlín, *Praha po roce 2000*

Karel Cudlín se narodil 28. června 1960 v Praze a mládí prožil na Žižkově. V roce 1979 úspěšně dokončil studium na gymnáziu Na Pražačce, kde se poprvé začal zajímat o fotografii. V této oblasti ho podporoval jeho strýc, který sám amatérsky fotografoval. Po maturitě se Karel rozhodl pokračovat na střední škole sociálně-právní, kde studoval v letech 1979-1981. V roce 1987 zakončil své vzdělání na FAMU, konkrétně na Katedře umělecké fotografie.

Karel Cudlín je uznávaným dokumentaristou. V minulosti se věnoval pedagogické práci na FAMU, nyní vyučuje na škole Michael. Absolvoval sám FAMU a v roce 2016 byl habilitován na pozici docenta. Je jedním ze zakládajících členů spolku 400 ASA. Spolupracuje s renomovanými vydavatelstvími, televizemi a filmovými produkcemi nejen v České republice, ale také v zahraničí, jako je například ČTK, SI-PA, EPA a Mimofilm. Jeho práce se objevuje v tištěných médiích, jako jsou Respekt, Revolver Revue, Nový prostor a Lidové noviny. V období let 1997 až 2003 byl oficiálním fotografem prezidenta Václava Havla. Spolupracuje také s televizními produkcemi při natáčení dokumentárních pořadů, například "Kmeny", "České století" a "Bohéma". V soutěži Czech Press Photo získal mnoho ocenění.

Ve svých souborech se zabývá tématy, jako je židovská komunita v Praze, dělníci, život v Hagiboru, sametová revoluce či romská komunita, dokumenty pořizuje na Ukrajině, v Izraeli, Africe. Věnuje se i komerčním zakázkám, zejména fotografování portrétů.[76]

Téma bezdomovectví ve fotografiích Karla Cudlína

Karel Cudlín se nikdy vědomě nezaměřoval na vytváření souboru o bezdomovcích. Přestože je po celý život člověkem ve svých souborech zaujat, samostatný projekt zaměřený na bezdomovectví nikdy nevytvořil. Fotografie bezdomovců se ve jeho práci objevují spíše náhodně a prolínají se jeho celkovou tvorbou po roce 1989. Jedná se o snímky v klasickém reportážním stylu, zachycující náhodné situace na pražských ulicích a na periferiích. Nic záměrně nestylizuje. Například několik jeho fotografiích bylo vyfotografováno pro časopis Respekt. Z osobního rozhovoru vím, že nikdy necítil potřebu se tomuto tématu komplexněji věnovat.

Takové fotografie se samozřejmě v jeho tvorbě čas od času objeví i dnes. Přesto Cudlína do výčtu fotografů zařazuji, a i zcela náhodné fotografie bezdomovců v jeho souborech zmiňuji.

76 Zdroj ze dne 5. 3. 2023, dostupné na https://www.cudlin.com

Karel Cudlín, *Praha po roce 2000*

Karel Cudlín/400ASA, z cyklu *Lidé na předměstí*, 2023

12. TOMKI NĚMEC

Tomki Němec/400 ASA, *Prahou koronavirovou*, duben 2020. Hlavní nádraží, 8:22 ráno

Tomki Němec/400 ASA, Na návštěvě u bezdomovce Mikuláše

Několik fotografií bezdomovců se objevilo i v tvorbě Tomkiho Němce. Lidi na okraji společnosti nikdy nefotografoval cíleně jako cyklus, přesto lze v jeho tvorbě najít jednotlivé snímky bezdomovců při toulkách nejen Prahou. A není divu: Tomki má ulici a to, co přináší, rád.

Tomki Němec je jedním z významných současných českých fotodokumentaristů. Narodil se v roce 1963 a v osmdesátých letech minulého století se věnoval zejména neoficiální fotografické scéně. Znám je svými soubory o českém trampingu, fotil protirežimní společenské aktivity a spolupracoval se samizdatovými redakcemi Revolver Revue, Lidových novin a Sportu. Po revoluci v roce 1989 začal fotografovat pro týdeník Respekt.
Veřejnosti je znám především jako fotograf Václava Havla – byl jeho osobním fotografem v letech 1989 až 1992, příležitostně ho fotil i v letech dalších. Publikuje doma i v prestižních zahraničních periodikách, dlouhodobě dokumentuje Karla Schwarzenberga.
Podílel se na vzniku a byl členem spolku 400ASA (2018–2020).[77, 78]

Prahou koronavirovou a Medici na ulici, 2020

Během koronavirové krize přinášel na svých facebookových stránkách pod názvem *Prahou koronavirovou* svědectví z ulice. Fotografoval všechno, co se na ulicích dělo, od prázdných prostor až po ty nejzranitelnější lidi na nich. Kromě jiného byl Tomki osloven spolkem mladých mediků *Medici na ulici* k dokumentaci jejich práce, tzv. street medicine.
Jedná se o spolek studentů tří pražských lékařských fakult Univerzity Karlovy a Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Jeho členové poskytují zdravotní asistenci přímo v terénu lidem bez domova, zejména péči o chronické rány.[79]

Tomki v koronavirové době v roce 2020 s mladými studenty vyrážel denně do ulic a dokumentoval je při jejich nelehké práci. O náročné a každodenní činnosti přinášel svědectví znovu na sociálních sítích. Nemilosrdnou situaci lidí bez domova na ulici tehdy komentoval slovy:
„Jo, jsou tu. Můžeme se šklebit, nadávat jim, zacpávat si nosy, dělat, že se nás to netýká… Sám nejsem schopnej pochopit, že některý věci můžou zajít tak daleko, že mi hnije kůže, mám vředy… Jo, jsou i tací bezdomovci. Ale taky jsou ti, co se snaží, jak to jen jde, ale škrábat se nahoru, do běžnýho života, je jako vylézt na Ká dvojku… Poznal jsem to už kdysi, když jsem je fotil, a ty příběhy nebyly vymyšlený.“[80]
Svými fotografiemi upozorňuje na sociální problém bezdomovectví a snaží se ukázat veřejnosti tvrdou realitu ulice, kterou si mnoho lidí neuvědomuje.

77, 78 Zdroj ze dne 17. 5. 2023, dostupné na https://cs.wikipedia.org/wiki/Tomki_Němec a https://www.tomkinemec.cz
79 Zdroj ze dne 17. 5. 2023, dostupné na https://medicinaulici.cz/kdo-jsme
80 Zdroj ze dne 17. 5. 2023, dostupné na https://hlidacipes.org/tomki-nemec-kdo-foti-ulici-vi-co-je-zatajenej-dech

Fotografie bezesporu ukazují, jak těžké může být žít na ulici a jaké podmínky musejí lidé přijmout, aby přežili.
O to víc v době, která převrátila dosavadní fungování země, potažmo státu, naruby a kdy se už tak zlé podmínky lidí na ulici ještě zhoršily.
Tomkiho snímky ukazují mnohostrannost a komplexnost této problematiky, poukazuje, že téma bezdomovectví, to nejsou jen lidé, kteří žijí na ulici, ale také ti, kteří se jim snaží pomoci. Nejen černobíle, jak je pro Tomkiho charakteristické, dokumentuje samotné bezdomovce, ale i mediky při ošetřování pacientů, kteří nemají přístup k běžnému zdravotnímu systému: fotografoval v kempu, ve stanovém městečku na Císařské louce, které bylo magistrátem vytvořeno jako útočiště pro ty, kteří se ze dne na den dostali na ulici. Vzhledem k tomu, že v nouzovém stavu byly uzavřeny veškeré noclehárny, denní centra a další služby, se lidé, kteří byli zvyklí někde složit hlavu, ocitli zcela bez přístřeší, bez pomoci – žádné jiné řešení jim nabídnuto nebylo. Tomki dokumentoval bezdomovce, nové prostředí, ve kterém se ocitali, nasazení terénních a sociálních pracovníků, neziskových organizací.
Na některých fotografiích syrově zachytil bezprostřední následky let strávených na ulici, zranění a nemoci, jimiž bezdomovci trpí. Barevná fotografie dokáže celou situaci ještě více podtrhnout a dodat jí silný výraz.[81]

Tomki Němec/400 ASA, *Bez domova*. V Praze u Vltavy, Císařská louka, Nouzový stav, 2020

81 Zdroj ze dne 17. 5. 2023, dostupné na fb stránkách Medici na ulici

Tomki Němec, foceno pro Medici na ulici, duben 2020

Tomki Němec, foceno pro Medici na ulici, duben 2020, pan Josef

Text k fotografii z fb stránek Medici na ulici

„Pana Josefa jsme poprvé potkali ve Vrchlického sadech před hlavním nádražím. Z pána šla taková pozitivní energie, klid a vyrovnanost, že i když toho neřekl moc, svojí pokorou a slušností okouzlil nás i pana fotografa, který byl s námi.
Na druhém setkání už nám vyprávěl o svém studiu elektrotechniky, o firmě, kterou do roku 2008 vedl, i o tom, jak ho pak převálcovala větší firma, a tak chvíli dělal těžkou práci v lese. Po svém příchodu do Čech pracoval u ochranky, ale jen krátce. Když ze dne na den přišel o práci, následoval rychlý vyhazov z ubytovny. A od té doby žije na ulici. Už to bude měsíc a půl, říká… Byť je v důchodovém věku, rád by si znovu našel práci. A tak mezitím vzpomíná na ty šťastnější momenty života, hlavně na rok 1992, kdy se mu narodila dcera.“

Tomki Němec, Stanové městečko na Císařské louce, práce terénních pracovníků, péče o lidi bez domova, nouzový stav, 2020

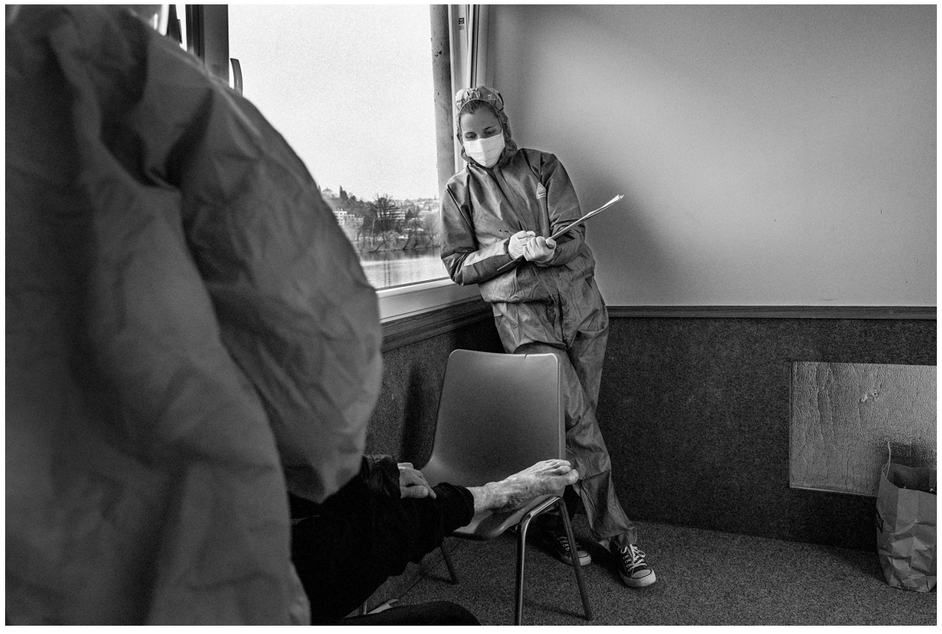

Tomki Němec, Stanové městečko na Císařské louce, práce terénních pracovníků, péče o lidi bez domova, nouzový stav, 2020

Tomki Němec, Stanové městečko na Císařské louce, práce terénních pracovníků, péče o lidi bez domova, nouzový stav, 2020

Tomki Němec, Stanové městečko na Císařské louce, práce terénních pracovníků, péče o lidi bez domova, nouzový stav, 2020

13. TOMÁŠ TŘEŠTÍK

Tomáš Třeštík, soubor *Letenští*, Praha 2014

Tomáš Třeštík je přední český reklamní fotograf specializující se na portrétní fotografii známých osobností a pracující pro velké klienty. Narodil se v březnu roku 1978 v Praze do umělecké rodiny – jeho matkou je přední česká dokumentaristka Helena Třeštíková a otcem architekt a kritik umění Michael Třeštík. Po úspěšném absolvování Prvního obnoveného reálného gymnázia (PORG) v roce 1998 se vydal na Katedru fotografie na pražské FAMU, kde v roce 2004 získal titul MgA.[82]

V současnosti se jeho práce nejvíce objevují na titulních stranách časopisu Reportér a také vyučuje reklamní fotografii na VOŠ Michael v Praze. Zapálený je také do své volné tvorby, od fotografování rodiny po tvorbu deníků, které sdílí na sociálních sítích a další projekty. Proslavil se také portréty více či méně známých lidí, kamarádů, ale i náhodných kolemjdoucích pořizovaných na svém balkonu na Letné, tzv. balkonovkami, za nimi dnes už cestuje po celém světě.

V mladším věku se Třeštík věnoval tématům subkultur, jako jsou sprejeři a hiphopová scéna. Jako student pražské FAMU se nechal ovlivnit Bohdanem Holomíčkem, jehož obdivovatelem zůstal dodnes.

Přístupem k tématu bezdomovectví se diametrálně liší od Jindřicha Štreita. Zatímco Štreit se zaměřuje na dokumentaristický přístup a zachycuje bezdomovce v jejich přirozeném prostředí, Třeštík je primárně reklamní fotograf, a vizuální podoba jeho souboru tomu naprosto odpovídá.

Letenští, 2014

I přesto, že je Tomáš Třeštík především reklamní fotograf, nebojí se ani sociálních témat a jeho někdejší výstava portrétů bezdomovců dokazuje, že nemá strach postavit se i kontroverznějším tématům, přemýšlet nad nimi a ukázat je veřejnosti.

V roce 2014 vytvořil Třeštík projekt, který pojmenoval *Letenští*. Vyfotografoval portréty dvaceti bezdomovců z Letné, místa, kde sám odmala žije. Třeštík se tématu bezdomovectví náhodně věnoval již několik let, a právě zvědavost ho přivedla k fotografování bezdomovců ve svém okolí. Toto sociální téma ho prostě nutí přemýšlet o životě, ale jak sám říká v rozhovoru s Lucií Výbornou: nemá vůči nim žádný spasitelský komplex.

„Říkal jsem si, jak je možné, že uprostřed velkoměsta může někdo bydlet v křoví, a nikdo to neřeší,“ vysvětluje.

„Spasitelský komplex asi nemám,“ dodává s tím, že o pomoci dvacítce bezdomovců nepřemýšlel. *„Moje máma Helena Třeštíková točila Katku, což je film na podobné téma,“* připomíná časosběrný dokument o ženě závislé na drogách. *„Katce je také těžké pomoct, i když jsem o tom uvažoval.“*[83]

První snímky, které mezi letenskými bezdomovci pořídil, byly klasické dokumentární snímky, a to nechtěl. Pokračoval tedy dál, až se téma rozhodl vyfotografovat úplně jinak.

82 Zdroj ze zde 16. 4. 2023, dostupné na https://cs.wikipedia.org/wiki/Tomáš_Třešt%C3%ADk

83 Zdroj ze dne 15. 5. 2023, dostupné na https://www.mujrozhlas.cz/host-lucie-vyborne/tomas-trestik-nafotil-portrety-bezdomovcu-spasitelsky-komplex-uz-nemam-tvrdi

Tomáš Třeštík, soubor *Letenští*, Praha 2014

Projekt Letenští se liší od Štreitových fotografií tím, že k fotografovaným bezdomovcům přistoupil jako ke klasické reklamní zakázce. Výsledné snímky tak zcela odpovídají požadavkům reklamní fotografie. Třeštík fotil bezdomovce v ateliéru kousek od místa, kde přespávali, a pro tuto práci si dokonce vypůjčil špičkovou profesionální techniku, včetně digitální stěny, fotoaparátu za 1,5 milionu a studiových blesků, aby byl výsledek co nejkvalitnější a mohl z výsledných fotografií udělat dostatečně velké zvětšeniny.

Jeho přístup a pojetí byly velmi pečlivé, nechtěl bezdomovce fotografovat čistě dokumentárním stylem, stejně jako Štreita ho zajímal koncept a nechtěl pořizovat náhodné záběry bezdomovců na ulici. Na výsledných fotografiích bezdomovci vypadají honosně, skoro jako by pózovali pro módní časopis, což byl záměr. Třeštík vysvlékl bezdomovce do půli těla, aby nebylo zřejmé, že jsou bezdomovci. Při práci je nijak neovlivňoval, chtěl, aby byli sami sebou, a vsázel na přirozenost. Výsledné fotografie doprovodil krátkými popiskami, kde uvedl jméno a počet let, po něž daný člověk žije na ulici. Portréty, se kterými nebyl zcela spokojen, nezveřejnil.[84, 85]

„Mezi bezdomovci je řada lidí, na kterých byste to na první pohled ani nepoznali. Šlo mi hlavně o to, zobrazit je důstojně. Nemá to ale žádný happy end, nejsme nejlepší kámoši nebo něco takového,“ říká Třeštík.[86]

Galerie Artwall, výstava, 2014

Výstavní galerie Artwall, umístěná pod letenskou plání, nabízela cestujícím při příjezdu na Letnou zejména na hlavní cestě do centra města, nepřehlédnutelné velkoformátové portréty. Místo si Třeštík vybral záměrně i kvůli tomu, že tam měli bezdomovci, které fotil, svoje přístřešky. V rámci výstavy uspořádal doprovodný program a diskuse s portrétovanými, které byly přístupné veřejnosti. Tomáš dokonce fotografie nazvětšoval a na vernisáži jim je přinesl, přestože ale na fotografiích vypadali dobře, velký zájem o ně neměli. Tento projekt byl pro Třeštíka inspirací k jeho volné tvorbě. Například pro nadaci Terezy Maxové vytvořil sérii fotografií věnovanou ženám, které se se ocitly v těžké životní situaci a musely odejít do azylových domů.[87]

Sám říká, že fotografování bezdomovců ho k volné tvorbě „nakoplo“.[88]

Níže zveřejňuji jeden z příběhů bezdomovců, jež Tomáš během fotografování vyslechl.

„V osmdesátých letech jsem kopal hroby na hřbitovech, pak jsem tři roky pálil v krematoriu. Na ulici jsem rok. Byl jsem ženatý, rozvedli jsme se, manželka si vzala byt a já jsem o vše přišel…“[89]

84, 85 Taktéž a osobní rozhovor ze dne 25. 3. 2019.
86 Zdroj ze dne 13. 3. 2023, dostupné na https://wave.rozhlas.cz/tomas-trestik-a-letensti-bezdomovci-v-sedmi-nikach--galerie-artwall-5211006
87 Zdroj osobní rozhovor a https://www.artwallgallery.cz/cs/vystava/tomas-trestik-letensti
88 Zdroj osobní rozhovor ze dne 25. 3. 2019.
89 Zdroj ze dne 15. 5. 2023, dostupné na https://ct24.ceskatelevize.cz/1040949-tomas-trestik-foti-bezdomovce

Vernisáž výstavy *Letenští*, 2014

Galerie Artwall a soubor *Letenští*, 2014

I s Tomášem Třeštíkem jsem měla možnost vést rozhovor a myslím, že jsme se dotkli několika zajímavých věcí.

Rozhovor s Tomášem Třeštíkem

Neměl jsi zpočátku obavy, že je dané téma už ohrané a ty jej nedokážeš zpracovat zajímavě?
Měl. Ale moc jsem o tom neuvažoval, vše vzniklo tak nějak organicky. Konkrétně díky tomu, že jsem chodil do parku venčit psa. Chodil jsem tam tedy v jiném režimu, než jsem byl do té doby zvyklý, a zjistil sem, že asi tři metry od hlavní cesty, po níž chodili denně všemi směry lidé, se v křoví pohybuje partička lidí. Pes mi totiž do toho křoví pořád zabíhal. Když jsem tu partu začal pozorovat blíž, zjistil sem, že tam mají postavený i malý příbytek, a dokonce otevřené ohniště. Přišlo mi to absurdní, že na Letné, kterou mám rád, funguje něco takového, a začalo mě zajímat, jak je to vůbec možné.
To znamená, že nejprve ke mně přišlo to téma a až pak až to, že je budu fotit. Postupem času jsem se nimi skamarádil a nosil jim třeba oblečení. Nejprve jsem za nimi chodil s foťákem a dělal klasickou fotku: černobílý dokument, na šířku, zkrátka jak bych to asi fotil. Tím jsem si to rozfocoval a pak přemýšlel, jak to udělat jinak. Věděl jsem samozřejmě, že takovéto fotky už byly nafoceny stokrát. Na druhou stranu, vymyslet originální přístup je skoro nemožný. Můžeš je fotit na polaroid, ale to už je takové: Proč jako? Dělat to jinak, jenom aby to bylo jinak, mě neuspokojovalo. Takže jsem začal fotit takhle. Chodil jsem za nimi měsíc dva, dohromady jsem tam byl asi desetkrát. A pak jsem jednou přišel s tím, že bych je nafotil jako portréty. Těch klasických černobílých fotek se špinavýma rukama, toho je v Reflexu každý rok hafo. Mně ale došlo, že já se na ty lidi stydím dívat, že si je neumím prohlížet. Když sedí na lavičce, projdeš okolo, odvrátíš zrak. Nechceš s nimi navazovat kontakt, máš strach, že začnou žebrat. Ale když jsem s nimi pak nějaký čas strávil, viděl jsem, že jsou to vlastně zajímaví lidé, výrazní, vizuálně hezcí. Čili jsem chtěl ukázat, jak vypadají.

Inspiroval nebo ovlivnil tě někdo v tom zpracování? A pátral jsi vůbec po tom, kdo, jak a kdy to téma nafotil?
Líbil se mi jeden soubor o partě takových těch hobbos v Americe. Mladí lidí s dredy, barevné, hezké. To bylo krásně nafocený. Ale nepátral jsem.

Na tvých fotkách je zřetelný rukopis reklamní fotografie. Klidně by to mohla být fashion fotka.
Ono to k tomu svádělo, všichni byli vizuálně zajímaví. Nechtěl jsem je fotit u sebe doma, vodil jsem je tedy do ateliéru, kde mám i počítače, prostě jak jsem zvyklý a mám to naučené. Až na místě jsem se pak rozhodl svléknout je do půl těla. Zjistil jsem totiž, že oblečení je zavádějící: když někoho vyfotíš v mikině, je vidět, jestli je špinavá. Kdežto ti chlapi jsou špinaví, ale jsou to charismatické typy. Chtěl jsem to i unifikovat, aby nebylo poznat, jestli je to jaro, léto… Celkem jsem na dvě etapy nafotil série portrétů asi dvaceti lidí, z toho jsem vybral sedm nebo osm, které používám.

Při fotografování si bezdomovce nějak stylizoval?
Jenom tím svlečením. Žádné moderování, líčení. Nechtěl jsem, aby něco hráli.

Co říkali, když se viděli nafocení? Měli o fotky zájem?
Já jsem jim vysvětlil, o co jde. Podepsal jsem s nimi i smlouvy. Nápad, že z toho bude výstava, vznikl až později. Myslím, že je to bavilo, že mají rádi pozornost. A asi ze mě cítili, že nechci senzaci. Já jsem jim za to samozřejmě i něco zaplatil – tak to dělám vždycky. Už jen z toho důvodu, že mi to přijde slušné.

Pak tedy padlo rozhodnutí, že projekt posuneš dál, k výstavě.
Chvíli jsem řešil Veletržák, Café 1 a pak mého tátu napadlo udělat to pod Letenskou plání. Akorát ta parta okolo ART WALL jsou hrozní aktivisti. Vlastně i ty výstavy předtím byly takové vyhrocené, jako by se snažili schválně vyvolat konflikt, rejpat, provokovat. Tehdy na mě vystartovali, že to je zneužití těch bezdomovců. Na to já nebyl vůbec připravený, takže jsem se pak s tou partou na to téma i trochu pohádal a od té doby je už neviděl.

Jakou to celé mělo odezvu?
Ozvala se spousta lidí, že chtějí pomáhat. Na všechno, co uděláš, máš nějakou reakci. Já svými projekty žiju chvíli – a pak je vypouštím. Ale tohle si lidi pamatují a se mnou spojují. Ve finále ale ty bezdomovce vyhnali a vystrkali dolů na Vltavskou. A z té party už čtyři zemřeli: dva se upili a dva utopili.

Myslíš, že tvůj výběr daného tématu ovlivnila i tvá maminka?
Asi ano. Ale já s tím obecně bojuju. Třeba jsem dlouhou dobu fotil graffiti, kluky, co malujou. A začali mě štvát: to, co dělají, jejich chování, mi začalo vadit. A nemůžeš fotit někoho, kým vlastně pohrdáš. Musíš s nimi souznít – a mně to souznění přestalo fungovat. Mám hromadu fotek a pořád přemýšlím, jestli se k tomu vrátit. A obecně řeším fakt, že všechno už tu bylo…

Sociální témata ti ovšem cizí nejsou. Fotil jsi třeba pro Nadaci Terezi Maxové ženy z azylových domů.
Ozvala se, jaké téma řeší a jestli mě k tomu něco napadá. Ale fotit smutné mámy jsem nechtěl, a navíc ani nemůžeš ukázat jejich tvář. V té době jsem dělal sérii o sběratelích: Rytmus a jeho 60 párů tenisek a tak dále, a tak mě napadlo použít tento koncept. Díky sociálním tématům si uvědomuju, jak skvělý život žiju, a snažím se to nějak vracet.

Na čem teď pracuješ?
Připravuji knížku, zatím je to v úplném zárodku. A pořád řeším ty writery, to téma mě prostě zajímá.

Na to, jestli jsi někdy udělal knihu, jsem se tě chtěla zeptat. Nebo jak to vlastně máš – vnímáš knihu jako nějaké zakončení?
Výstava si sedla. Já obecně nepotřebuji výstavu, dělám reklamní fotku do časáku. Pořád někde fotím a je to vidět. Chápu, že výtvarný fotograf, který ukládá do šuplíku, to pak chce někde vidět, ale já tu motivaci vystavovat nemám. Matky z azylových domů aktuálně visí na výstavě v Šanghaji – mně stačí dát to na Instagram. Teď ale budu mít výstavu ve Vnitrobloku na portréty, co fotím pro Reporter magazín. Portréty lidí, holky k tomu, takový mix.

Kdo pro tebe je a kdo není bezdomovec? Má to pro tebe nějakou hranici? Nedávno vydali Jan Šibík s Alešem Palánem knihu *Raději zešílet v divočině*.
Vím, poustevníci… Ty, které jsem fotil já, byli skuteční bezdomovci. Tam žádný přesah nebyl.

Jsi s těmi „svými“ bezdomovci v nějakém kontaktu?
Minimálním. S jedním tedy docela ano – když ho potkám a mám u sebe padesátikorunu, dám mu ji. Ale dám mu ji jen proto, že on si o ni neříká. Já nejsem ten typ, co by byl naladěný jim pořád pomáhat.

Myslíš si, že je důležité věnovat se těmto tématům? Co třeba mladí fotografové versus sociální témata?
Já to učím ve škole. Obecně je důležité najít ve fotce své téma. Říci si, co chceš dělat. Jestli tě zajímá tvůj život, sociální život, sport. Oni to třeba nevědí. Ale není důležité, aby to dělal každý. Já to do nich netlačím, protože vím, že tam jsou fotografové, kteří to třeba nikdy dělat nebudou a nepůjde jim to, nenarodili se pro to. Je dobré ty věci otevírat, mluvit o nich. Především v dnešní době sociální sítě umožňují mnohé. Každý můžeme vystavovat ve smyslu ukazovat fotky. Před internetem měl člověk jednu výstavu a tím to zhaslo, nikoho dalšího nezajímala. Kdežto teď když uděláš silný soubor, během chvíle obletí půl světa. Takže fotit ty věci a mluvit o nich určitě smysl má.

Chtěl bys ještě něco dodat?
Chtěl bych najít nějaké téma – a narážím na to, že mi lidi vyčtou, že si honím triko. Před měsícem jsem se na Facebooku ptal, co je pro lidi to téma na okraji. Chtěl bych si vybrat něco, co není fotogenické. Třeba pedofilové – nemůžou za to, narodí se tak. Ale zajímají mě i další témata na okraji. Chci tam mít nějakou nadstavbu, spojit to s nějakou pomocí. Třeba umírání dětí… Já bych chtěl ta témata otevírat – a v bezdomovcích už nic moc nového neotevřeš.[90]

90 Rozhovor s Tomášem Třeštíkem, 25. 3. 2019.

14. KEVIN V. THON

Kevin Von Thon, ze souboru *Life on the edge*, Praha 2014–2023

Kevin Von Thon, ze souboru *Life on the edge*, Praha 2014–2023

Kevin Von Thon se narodil roku 1966. Fotografii nikdy nestudoval, nicméně se jí věnuje od dětství. Za své snímky získal několik ocenění Czech Press Photo, ale také v rámci soutěže Praha fotografická aj. Pracuje jako nezávislý fotograf na volné noze. Celoživotně se soustředí na černobílou, zejména humanistickou dokumentární fotografii, přičemž se specializuje na dlouhodobé projekty.
Svojí energii směřuje především do pouliční, tzv. street fotografie, k níž se dostal na přelomu osmdesátých a devadesátých let. Před několika lety založil fotografický spolek Verum Photo, který sdružuje několik dokumentárních fotografů, pro které se ulice stala černobílou inspirací a vášní.[91]

„Hledám podstatu. Podstatu lidství. Hledám člověka, ať je kdokoliv, ať je kdekoliv, ať je čímkoliv. Hledám člověka v člověku. Prostřednictvím fotografií. Především černobílých.“[92]

Na souborech, z nichž je patrné lidství, pracuje kontinuálně a dlouhodobě i několik let. Dennodenně se s fotoaparátem Leica vydává do pražských ulic zachytit svědectví současnosti. Pojítkem jeho témat je tedy primárně ulice, přesněji každodenní život na ní.
Autor jde takříkajíc po podstatě, pozoruje lidi, navazuje s nimi vztah – a na jeho fotografiích je to znát. Ulice ho svým způsobem přitahuje a není divu, v každém okamžiku toto prostředí nabízí něco nového: ať už se jedná o samotného člověka, jemuž se ve svých cyklech věnuje především, nebo o propojení městské krajiny s ním.
Za soubor, ve kterém dokumentuje proměnu pražské městské krajiny – probíhající výstavby metropole –, získal dokonce roční stipendium od primátora v rámci Czech Press Photo. /GRANT PRAHY/.

„Ve fotografiích hledám především člověka. A i v ulicích hledám člověka. Hledám ryzí, nekašírované momenty. Často jsou emoce tím, co upoutá pozornost a poodhrne závěs skrývající jen tušené děje. Skrz zachycení prchavých gest nebo mimiky se pokouším najít obrazy, které by mohly mít nadčasovou platnost, schopnost vyprávět lidský příběh.“[93]

91 Zdroj ze dne 22. 3. 2023, dostupné na https://kevin-v-ton.com
92 Taktéž.
93 Zdroj ze dne 25. 4. 2023, dostupné na https://magazin.aktualne.cz/foto/fotograf-kevin-v-ton/r~0cfe4c403bbc11e783fe002590604f2e/

Kevin Von Thon, ze souboru *Life on the edge*, Praha 2014–2023

Kevin Von Thon, ze souboru *Life on the edge*, Praha 2014–2023

Life on the edge, 2014 – současnost, 2023

Téma lidí na okraji fotografuje Kevin Von Thon již od roku 1990 a je to především Praha a její ulice, zákoutí, kde se toulá a hledáčkem zaznamenává kontrast bohatých i chudých částí. Jeho fotografie zobrazují především život v ulicích a lidí na periferii. Na souboru *Life on the edge*, který působí velmi kompaktně, autor pracuje již řadu let a rád by jej zakončil knihou. Jeho fotografie se vyznačují silnou autenticitou a syrovým nádechem především už tolikrát zmiňované ulice. Kevin Von Thon neinscenuje, nearanžuje, zaznamenává situaci takovou, jaká je. Fotí ryze dokumentárním, reportážním stylem, ovšem přemýšlí nad kompozicí a jeho fotografie mají až výtvarný přesah.

„Vždycky mě zajímalo, co všechno se skrývá za zrcadlem. Můj soubor na tohle téma na okraji vypraví o lidech, často bez domova, často odkázaných na pomoc druhých, žijících společensky na úplném okraji, a přitom v samém středu Prahy, honosné matičky měst. V základu je jedno, jaké peripetie a koho na ulici dostaly. Jsem jen fotografický svědek, co jde okolo. Mám pocit, že je potřeba zaznamenat a ukázat, jak se také žije v dnešní době.“[94]

Kevin Von Thon, ze souboru *Life on the edge*, Praha 2014–2023

94 Zdroj ze dne 29. 5. 2023, dostupné na https://magazin.aktualne.cz/foto/fotograf-kevin-v-ton/r~0cfe4c403bb-c11e783fe002590604f2e/

Kevin Von Thon pochopitelně fotografuje i na cestách – a i tam ho zajímá především ulice a lidé na ní žijící (například soubor Moldávie 2021, On the Road (Berlín, 2017).

Kevin Von Thon je jedním z autorů, u něhož najdeme dokonce několik souborů, které se věnují výlučně lidem na okraji společnosti; další fotografie bezdomovců jsou součástí dalších dlouhodobých fotografických cyklů a také toho z doby pandemie.
V souboru ***Nouzový stav*** autor reflektoval město během covidových opatření v roce 2020. Procházel jím a fascinovaly ho opuštěné ulice a ti, kdo v té době potřebovali pomoc nejvíce – lidé bez domova. Zachycoval práci zdravotníků a záchranářů na ulicích, pobýval s lidmi na okraji společnosti (Medici na ulici).

Kevin Von Thon, ze souboru *Nouzový stav*, Praha, březen – květen 2020

Z období pandemie je cyklus zaznamenávající smutný příběh bezdomovce Mikiho, který Kevin Von Thon zachytil v době od března do září 2020. Cyklus nazval ***Na okraji / Miki***. Miki bydlí kousek od Vltavy, kde má za malým remízkem postavenou boudu z prken. Trpí neuropatií: nešťastnou náhodou si popálil prsty u nohou, takže jej v zásadě každý krok bolí – a stále doufá, že se jeho zdravotní stav zlepší.[95]

Kevin Von Thon, ze souboru *Na okraji / Miki*, Praha, březen – září 2020

Kevin Von Thon, ze souboru *Na okraji / Miki*, Praha, březen – září 2020

95 Informace o všech souborech dostupné na https://kevin-v-ton.com

Kevin Von Thon, ze souboru *Maruška / Obyčejný život*, Praha, 2020–2021

Kevin Von Thon, ze souboru *Maruška / Obyčejný život*, Praha, 2020–2021

Maruška / Obyčejný život, 2021–2022

Výrazný a úspěšný je soubor *Maruška / Obyčejný život*, který Kevin Von Thon pořizoval v Praze v rozmezí let 2020–21. Získal za něj cenu Výboru dobré vůle – Nadace Olgy Havlové, který podporuje projekty v oblasti zdravotní, sociální, humanitární a vzdělávací, pokud směřují k důstojnému začlenění lidí se zdravotním postižením, opuštěných dětí, nemocných a starších občanů.

Znovu jde o soubor o bezdomovkyni, tentokrát žijící bezprizorně na ulici. Jak to bývá mezi lidmi bez domova běžné, jedná se o silný životní příběh. Marušku autor znal asi osm let, takzvaně od vidění ještě o několik let déle. Kevinovi přiblížila svůj příběh: Jako mladá pomáhala coby zdravotní sestra u velkého leteckého neštěstí v Praze-Suchdole. V životě se pak něco několikrát nepovedlo a skončila na ulici. Maruška zemřela v době covidové, a to na oboustranný zápal plic. Vzhledem k tehdy platným restrikcím se s ní mohli její nejbližší rozloučit až po několika dalších měsících. I to autor na svých fotografiích zaznamenal.[96, 97]

Kevin Von Thon, ze souboru *Maruška / Obyčejný život*, Praha, 2020–2021

96, 97 Zdroj ze dne 3. 5. 2023, dostupné na https://kevin-v-ton.com
a http://www.ifotovideo.cz/rubriky/co-se-deje/maruska-obycejny-zivot-kevin-v-ton-praha-2020-2021_13828.html

Kevin Von Thon, ze souboru *Street Wedding Day*, Praha, květen 2016

Kevin Von Thon, ze souboru *Street Wedding Day*, Praha, květen 2016

„Vždycky mě zajímal obyčejnej nekašírovanej život.“[98]

Dalším souborem, který poukazuje na jistou naději v životech lidí z ulice, je soubor ***Street Wedding Day*** z roku 2016, ve kterém Kevin Von Thon dokumentuje jeden výjimečný den lidí žijících na ulici, a sice dvojice, která se rozhodla spojit svoje životy v jeden.
Autor soubor uvádí krásnou větou:
„Jednoho dne. Věnováno všem, kteří se pokouší šťastně žít, bez ohledu na to, odkud přišli a jaké karty jim osud nadělil. Kapitola z dlouhodobého projektu sledujícího životy lidí žijících na samém okraji, a přitom přímo v samém centru Evropy.“[99]

Jak již bylo zmíněno, Kevin pracuje na svých projektech dlouhodobě a stále fotografické série doplňuje. Z některých názvů lze vyčíst, že se v nich zaměřuje na nejzranitelnější osoby, které bojují o přežití na ulici. Najdeme v nich portréty, náhodné situace z ulice, prostředí, ve kterém se lidé na okraji pohybují. Pravidelně se do nich vydává a navazuje přátelství. Svou prací ukazuje, jakou roli hrají tito lidé v naší společnosti a jak těžké jsou jejich životní příběhy.

„Myslím, že maximum toho, kdy jste součástí jejich světa a ještě zvládnete mít určitý odstup, jsou tři týdny, pak je potřeba trochu pauza. Jinak máte tendenci věci řešit, a já tam od toho nejsem. Neznamená to, že někomu nepomáhám, o to nejde, ale nechci to brát tak, že jde o směnný obchod – ty se postavíš sem, já tě vyfotím a za to ti dám tohle. Nejsme v době indiánů fotografujících se před týpí od bílých mužů za ohnivou vodu. Ale i když tam třeba nějakou dobu nepřijdu, stejně na ně myslím – dnes mají všichni telefony, takže si voláme, píšeme si přes messenger, což může znít trochu absurdně, když jde o lidi na ulici. Prostě vás to nepustí. Některé ty příběhy jsou hodně náročné, lidé tam umírají, často jsou nemocní, bez nohou… Prostě je potřeba někdy ta pauza.“[100]

Dalšími jeho dlouhodobými projekty, v nichž se objevují lidé na ulici, jsou například: *Homeland Bohemia*, *Daily Life*, *Domy a Domovy*, *My Hood Florenc* (2009–2023).

98 Zdroj ze dne 18. 4. 2023, dostupné na https://www.fotoskoda.cz/3044-kevin-v-ton-fotka-se-stala-jakousi-kolektivni-pameti/
99 Zdroj ze dne 18. 4. 2023, dostupné na https://kevin-v-ton.com
100 Zdroj ze dne 8. 6. 2023, dostupné na https://www.magazinuni.cz/vytvarne-umeni/kevin-v-ton-technicka-dokonalost--dobrou-fotografii-neudela/?fbclid=IwAR0UF5UIceXhcGZNDxdxqlp4F10YJ5cAcFUvAlJFhlG0n0MRuiOe3vI8scw

Kevin Von Thon, ze souboru *My Hood Florenc*, dlouhodobý projekt 2009–2023

S Kevinem von Thonem jsem vedla e-mailový rozhovor v roce 2019, který jsem v roce 2023 rozšířila o několik otázek.

Rozhovor s Kevinem Von Thonem

Zajímalo by mě, jak dlouho se tomuto tématu věnujete.
Životy lidí bez střechy nad hlavou jsem začal fotit příležitostně začátkem devadesátých let. Cíleně a intenzivně se pak tématu věnuju posledních přibližně deset let.

Proč považujete za důležité toto téma zpracovávat?
Na území Prahy, kde můj soubor především vzniká, žije v současné době, alespoň podle neoficiálních zdrojů, na deset tisíc lidí bez domova. Počty bohužel rok od roku viditelně stoupají. O zlomek z nich se nějakým způsobem dokážou alespoň částečně postarat různé charitativní organizace, ale většina z nich se pohybuje na skutečném okraji, i když žijí třeba v samém srdci Prahy. Potřebu zaznamenávat jejich životy mám z různých racionálních i iracionálních důvodů. Možná i proto, aby bylo jednou zřejmé, že tu byl v dobách blahobytu ještě jeden poměrně rozsáhlý svět, vymykající se systému. Schovaný očím širokých mas, a přesto obývaný jedinci prožívající stejné emoce a potřeby jako všichni ostatní. Svět jehož přítomnost přehlušila hlasitost televizních reklam a zastínila velikost reklamních billboardů.

Myslíte si, že fotografií na toto téma můžete společnost nějak ovlivnit?
Mám pocit, že do určité míry ano. Alespoň díky zpětné vazbě, kterou dostávám ke svým fotografií či výstavám. Kdyby se alespoň jeden člověk zamyslel, že nic na světě není samozřejmostí, že každý lidský život má nevyčíslitelnou hodnotu, má moje práce smysl.

Jak vaše fotografie vznikají? Fotíte bezdomovce cíleně, nebo jen náhodně?
Jde o cílené focení, dlouhodobé skládání souboru, který se chystám zakončit knihou. Většinou se pohybuju kolem několika skupin lidí, které se občas vzájemně překrývají. Mám s několika z nich vztah v rovině pouličního přátelství, fotil jsem jejich svatbu i odchody do kriminálu či návraty z něj.

Snažíte se, popřípadě jak, aby Vaše fotografie pouze nedokumentovaly dané téma, ale aby předávaly také emoce a nějaké další poselství? Máte pocit, že se Vám to daří do fotografií dostat?
Záměrem je, aby finální soubor (kniha) nebyl přímo o konkrétních lidech, aby nebylo důležité, jestli je na fotkách Petr, nebo Pavel, ale aby mluvil řečí obrazovou a co možná univerzální. Těžko za sebe hodnotit svojí práci. Nechám to, až bude hotová a výsledek bude předložen k vidění veřejnosti.

Než jste lidi na okraji ulice začal fotit, přemýšlel jste o tom, jak se odlišit od jiných fotografů ve vizuálním stylu, nebo to pro Vás nebylo a není důležité? Sledoval jste ostatní autory, jak stejné téma fotili? A sledujete další soubory, které na téma vznikají, víte o nějakých?
Po pravdě musím říct, že jsem o tom dopředu nepřemýšlel. V průběhu let jsem občas něco zahlédl, ale vlastně si to ani nepamatuju, snad kromě jednoho souboru o mladých železničních tulácích ze států.

Jak Vy sám přistupujete k etickým otázkám a ochraně soukromí, když dokumentuje lidi z ulice ve velmi křehkých situacích? Řeší to i oni s Vámi nějak?
Všechno mám domluvené ústně, pokud někdo nechce být zachycen není, ale moc se to nestává. Spíš slýchám, že můžu vždycky fotit kdykoliv co chci. To ovšem neznamená, že všechno zveřejním. Tak to nefunguje. Pokud je fotka třeba velmi osobní, jakýmkoliv způsobem, důležité je jen, aby fungovala jako celek; pokud ne, zůstane v archivu.

Máte v tomto tématu bezdomovectví ještě nějaké „výzvy", které chcete dosáhnout, nebo nad tím vůbec nepřemýšlíte? Kromě toho, chystáte nějakou knihu?
O výzvách obecně nepřemýšlím, fotím, co mám potřebu fotit. Celý tenhle můj projekt je o paralelním světě v podstatě všude kolem nás. Na mysli mám hlavně v Praze, kde téma zpracovávám. Knihu chystám, pomalu a nelehce se rodí. Mnoho fotografií jde přes palubu. Přes léto bude viset na zámku v Boskovicích moje výstava Parallel – Life on the Edge. V rámci Boskovice 23 Festivalu pro židovskou čtvrť. Jde o první ucelenější představení daného tématu.

Jak s lidmi během fotografování komunikujete, jak navazujete ty úplně první vztahy?
Je to různé, rozhodně velmi neformální. Navázání vztahů vychází ze situace. Nemám univerzální recept.

Než jste toto téma začal fotit, měl jste nějaké předsudky? Jak to vnímáte dnes, po tolika letech v terénu mezi bezdomovci? Myslíte si, že Vaše práce může být až kontraproduktivní a může posílit zažité stereotypy o lidech bez domova?
Předsudky jsem neměl a dál je nemám, zároveň si iluze nedělám. Lidé jsou v podstatě ve všech vrstvách společnosti stejní, to, co mají na sobě, je odlišuje jen zvenčí. Z mých zkušeností, z přednášek a projekcí na tohle téma, výstup mé práce kontraproduktivní není, spíše naopak, ohlasy mám více kladné. Nefotím prvoplánově mizérii, stříkačky, petky s chlastem a podobně, ale lidi. A podle ohlasů, co mám, je snad z mé práce znát zájem o člověka, jako takového. Ta mizérie z toho pak až vyplývá.

Máte nějaké fotografické dokumentární vzory (autory)?
Vzory jako takové nemám. Ale mám autory, jejichž knihy mám v knihovně a rád si v nich čtu (tím myslím, že si je rád prohlížím). Namátkou pár jmen: Sebastiao Salgado, Stanley Greene, Don McCullin, Witold Krassowski, James Nachtwey, Robert Cappa, Werner Bischof a z ženského tábora třeba Mary Ellen Mark a Susan Meiselas, Darcy Padilla. A z našich luhů a hájů: Viktor Kolář, Antonín Kratochvíl, Josef Koudelka, Vojta Dukát, Dana Kyndrová, Markéta Luskačová. Řazení je náhodné.

Jakou používáte techniku, výhradně Vaši Leicu?
Nedá se říct, za ty roky, že výhradně Leicou, ale že většina fotek Leica je, to zas jo. Práce s ní mě těší a naplňuje, je to hra. Většinou používám 28mm sklo.

Jaký jste uvnitř člověk, jak byste se charakterizoval? Zajímá mě fotograf jako člověk, jeho rozpoložení naladění. Vlastně – proč má potřebu se o takové téma zajímat?
Ač to tak na povrchu údajně nevypadá, jsem spíš samotářský, mám rád svou rodinu. Jsem empatický, někdy až k vlastní škodě, senzitivní, intuitivní, kreativní a hodně pracovitý. Jsem v mnoha ohledech až asketický, zas tak moc mi toho netřeba. Miluju fotku, žiju fotkou. Proč mám potřebu se o takové téma zajímat vlastně netuším, vím jen o nutkavé potřebě ho dělat. Možná souvisí s dětstvím, kdy jsem vyrůstal v Káhiře a vnímal intenzivně ohromnou chudobu a velké společenské rozdíly, aniž bych to uměl tenkrát pojmenovat.[101]

101 E-mailová komunikace zde dne 29. 3. 2019 a 5. 6. 2023.

15. ROMAN POLÁŠEK

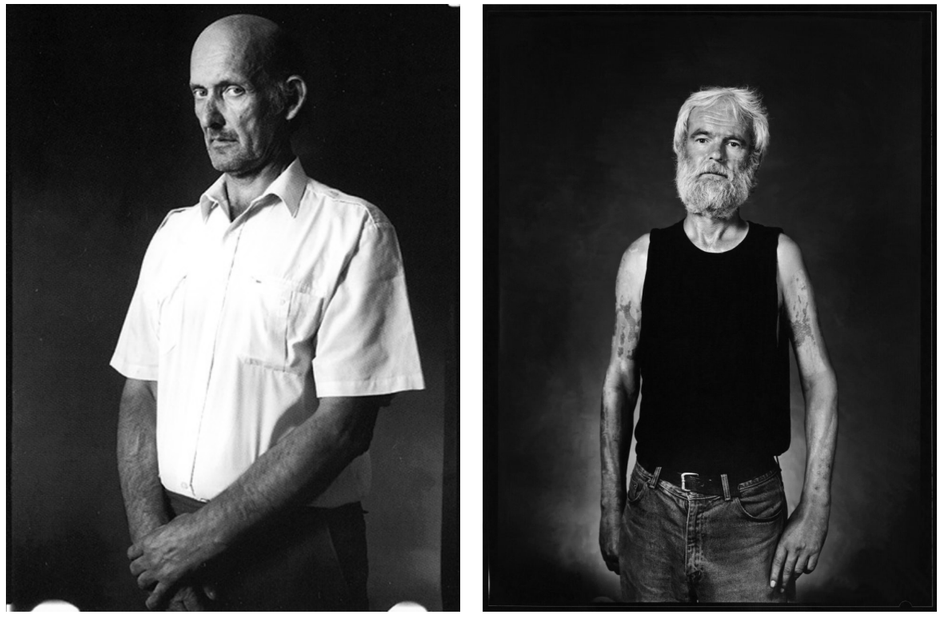

Roman Polášek, ze souboru *Homeless a jiní*, 2007

Roman Polášek, narozený v roce 1967 ve Starém Bohumíně, je fotograf samouk a kurátor. Od roku 1990 žije v Ostravě-Vítkovicích. Spolu s Martinem Popelářem založili v roce 2001 galerii Fiducia, která patří mezi přední galerie v České republice a kde působí jako dramaturg. V rámci své volné tvorby se věnuje zejména portrétní fotografii.[102]

Homeless a jiní, 2007

Galerie Fiducia, kdysi výdejní místo časopisu Nový prostor, umožnila Romanu Poláškovi navázat blízký kontakt s lidmi z ulice. Soubor začal vznikat již kolem roku 2001/2002, jeho finální podoba byla dokončena kolem roku 2007. Bezdomovce zval do svého fotografického ateliéru, a postupně tak mohl vzniknout soubor jejich portrétů. Polášek nezachycuje jen momentky, ale pracuje s lidmi a komunikuje s nimi. Osobně mě Poláškovo zpracování souboru velmi baví. Jeho netradiční koncept spočívá právě v tom, že bezdomovce zve do svého ateliéru, kde je portrétuje na velký formát pomocí staré deskové kamery, která váží 50 kilogramů, a planfilmu 18x24.[103]
Tyto portréty jsou následně doplněny o úryvky z příběhů portrétovaných, což snímky posouvá ještě dál. Portrétovaní vypadají na fotografiích velmi důstojně a málokdo by hádal, že to jsou lidé bez domova. Polášek je fotografuje s úctou a řekněme honosně. O lidi, které dokumentuje, se skutečně zajímá. Prostřednictvím textu dokáže velmi autenticky přenést na diváka pohled na jejich životní příběhy. Fotografování souboru trvalo Poláškovi asi tři roky, přičemž si s nimi podle vlastních slov povídal, popíjel s nimi pivo a kouřil cigarety.[104]
Během následujících let soubor několikrát vystavil, kromě domácí scény byly fotografie vystaveny v USA, Rakousku a Polsku.

Jak Polášek říká, každý bezdomovec po fotografování dostal jednu fotografii. Nikdy neměl strach si je do ateliéru zvát. Pro Poláška samotného pak byly příběhy, které vyslechl, překvapující.
„Všechno to byli docela normální lidi, kteří rozhodně nebyli hloupí a na ulici se ocitli shodou okolností, kdy to nebyli schopní ovlivnit. Například příběh Rosti, který dělal ve strojírenském závodě mistra, ale po devadesátém roce propadl gamblerství, prohrál úplně všechno, včetně bytu. Byl ženatý a skončil na Charitě ve Vítkovicích a v roce 2008 zemřel.“[105]

Původně autor zamýšlel v práci na souboru pokračovat, ale vzhledem k technickým a finančním nárokům na ni a způsobu dokumentace se nakonec rozhodl nepokračovat.[106]

102, 103 Zdroj ze dne 14. 3. 2023, dostupné na http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=072&clanek=020724
104 Zdroj ze dne 14. 3. 2023, dostupné na https://vltava.rozhlas.cz/vystava-portretu-bezdomovcu-5128416
105, 106 Zdroj ze dne 14. 3. 2023, https://www.ceskatelevize.cz/porady/1183619616-kultura-cz/410233100152003/cast/102611/

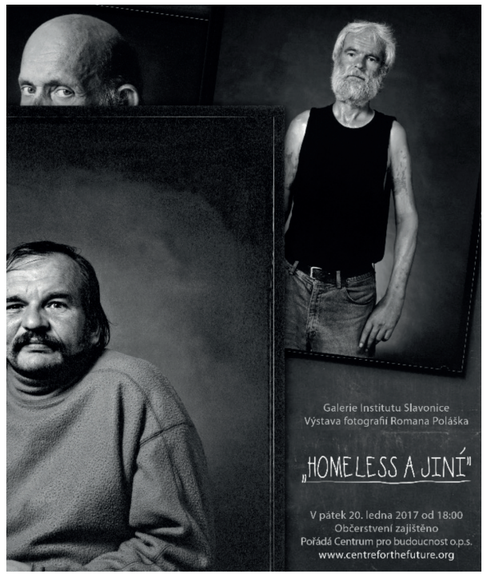

Roman Polášek, pozvánka k výstavě, Slavonice, 2017

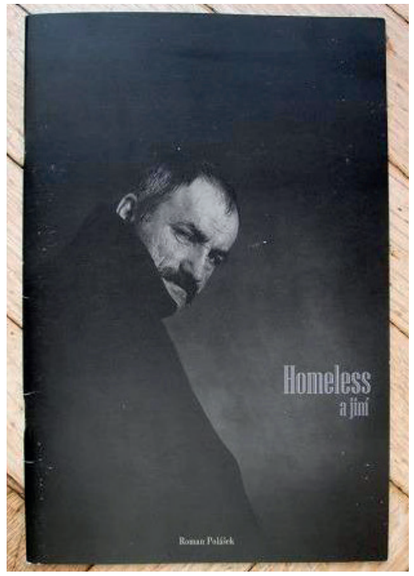

Katalog k souboru *Homeless a jiní*

Poláškův soubor okomentoval i fotograf doc. Mgr. Jindřich Štreit, a to těmito slovy:

„Romanovy portréty bezdomovců a jeho přátel mi evokovaly portréty apoštolů. Byli to muži, kterými se obklopil Ježíš. Vybral si je z prostého lidu, různých povolání. Podobně si vybírá Roman své typy. Seznamuje se s nimi na ulici a zve je do ateliéru, kde je starou velkoformátovou kamerou fotografuje. Nezajímá ho jen vizuální stránka, jeho přáním je, aby se mu člověk otevřel. Čteme osudy lidí nejen z jejich tváří, ale i přiložených textů."[107]

Jak se zbavit vlastního pocitu, že ty lidi jen využíváte pro jejich barvitost? A jak je zbavit nedůvěry?

„Zdálo se mi, že je to baví, že zájem je těší. Jsou vstřícní. Líbilo se jim i v mém ateliéru. Kdybyste ho viděl, pochopil byste, že polovina projevila přání tam bydlet. (smích) Po první takové výstavě v Bruntále, kdy to proběhlo i v televizi, někteří chtěli honorář, ale vysvětlení, že to není výdělečná záležitost, přijali."[108]

107 http://www.centreforthefuture.cz/?p=442
108 http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=072&clanek=020724

16. JAN PŘEROVSKÝ

Jan Přerovský, *Bezdomovci v Praze*, soubor vznikal od roku 2005

Fotograf s původem z Havířova, se narodil v roce 1978. V současné době pracuje jako nezávislý fotograf pro několik významných médií, včetně ČTK, CEN, ISIFA a magazínů jako Esquire, Instinkt a Mladá fronta. Jeho specializací jsou portréty a reportáže, ale věnuje se i komerční fotografii se zaměřením na jídlo a architekturu.[109]

Bezdomovci v Praze, od roku 2005

V souboru představuje portréty bezdomovců žijících v pražských ulicích. Problematice bezdomovectví se začal věnovat v roce 2005 a od té doby byl několikrát vystaven jak v Praze, tak v zahraničí. Jeho přístup k tématu je netradiční, neboť zachycuje bezdomovce mimo jejich běžné prostředí.
Když jsem se autora ptala, co ho k tématu přivedlo, v e-mailovém rozhovoru uvedl:
„Toto konkrétní téma mě zajímalo z několika různých důvodů. Přirozená zvědavost a empatie jsou dvěma z nich. Procházkou pražskými ulicemi lze toto téma jen stěží přehlédnout a prostě jsem se zajímal o to, kdo jsou tito lidé a jaké jsou jejich příběhy“.[110]

Fotografie vznikaly v ateliéru, kde jsou bezdomovci fotografováni na židli před bílým pozadím, s využitím zábleskového světla. Navíc každý portrét doprovází vzkaz napsaný bezdomovcem, který se tak může obrátit přímo na diváka s nějakým poselstvím, například: *„Jsem člověk, který přišel o všechno, a proto vás prosím, abyste se všichni opatrovali a žili dobře.“* A přesně to byl autorův záměr.
„Tím, že jsem je vytáhl z jejich přirozeného prostředí, vytvořil jsem takový koncept, kde se mohl setkat s divákem tváří v tvář. Ručně psané komentáře pak dávají celému projektu další, víc osobní rozměr.“[111]

I když by se mohlo zdát, že se jedná o obyčejné portréty, celkový dojem z nich je zajímavý. Jak bylo řečeno, lidé bez domova na fotografiích totiž sdělují divákům své emoce pomocí ručně psaných vzkazů, čímž dokážou své pocity přenést na diváka.

O několik let později, v roce 2016, byla uspořádána výstava *Bezdomovci bez cenzury*, kde Jan Přerovský společně s fotografem Martinem Pokorou představili svoje práce na téma lidé bez domova. Jan Přerovský fotil bezdomovce, kteří využívají služby Naděje, Martin Pokora vytvořil soubor fotografií z veřejných míst, kde bezdomovci přežívají, a to znovu ve spolupráci s terénními pracovníky organizace Naděje.[112]

109 Zdroj https://janprerovsky.com
110 Zdroj e-mailová komunikace ze dne 9. 2. 2019.
111 Taktéž.
112 Zdroj ze dne 14. 3. 2023, dostupné na https://www.artmap.cz/bezdomovci-bez-cenzury/

- Dear Ladies and Gentleman,

I am a women of average age,
mother of two daughters.
I used to have a nice flat...

...now sometimes I would like
to go to my appartement
take a bath and watch television...

... this would be about
everything to say
so thank you and
best regards, ... -

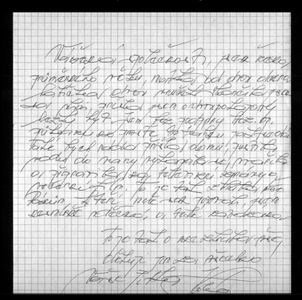

- Sehr verehrte Gesellschaft,

ich bin eine Frau mittleren Alters,
Mutter zweier Toechter.
Ich lebte in einer schoenen Wohnung ...

... manchmal wuerde ich gerne nach
Hause gehen mir ein Bad einlassen
und fernsehen ...

... damit waere auch schon eigentlich
alles gesagt. Also vielen Dank
und alles Gute, ... -

Jan Přerovský, *Bezdomovci v Praze*, soubor vznikal od roku 2005

-I`ve got nothing to say-

-Ich habe nichts zu sagen-

Jan Přerovský, *Bezdomovci v Praze*, soubor vznikal od roku 2005, text na vzkazu: *„Nemám co říct.“*

17. MARTIN POKORA

Martin Pokora, ze souboru *Osudy*, Český republika, 2014–2016

Martin Pokora, ze souboru *Osudy*, Český republika, 2014–2016

Osudy, 2014–2016

Martin Pokora je amatérský fotograf, který vytvořil soubor fotografií lidí žijících na ulici pro organizaci Naděje. Soubor s názvem *Osudy* vznikl za účasti terénních pracovníků zmiňované organizace z Naděje, kdy společně navštívili asi 15 míst, kde lidé bez domova žijí. Terénní pracovníci dopředu vytipovali místa a s jejich obyvateli vše domluvili. Výstava snímků z tohoto souboru probíhala na různých místech republiky v letech 2014–16.

Fotografie nejsou náhodné snímky z ulice, autor využívá přirozeného prostředí lidí bez domova, ve kterém se ocitají, a výhodu charitativní organizace, která mu tuto blízkost a intimitu zprostředkovala. Kombinací barevných a černobílých fotografií se snaží co nejvýstižněji zachytit život bezdomovců. Fotografie jsou reportážního charakteru a bezdomovci na nich nejsou stylizováni, byť často fotografovi do hledáčku jakoby pózují. Osobně na mě soubor, který je poskládaný z mixu barevných a černobílých fotografií, působí trochu nejistě a roztříštěně. Na souboru je patrné, že jde pouze o zaznamenání skutečnosti na daném místě. Zajímavé ovšem je, že prostřednictvím fotografií se dostáváme přímo do domovů zachycených osob a můžeme vidět, jak a v jakém prostředí skutečně žijí.

Později (společně s fotografiemi Jana Přerovského) vznikla výstava *Bezdomovci bez cenzury*, kde oba autoři představili svoje práce na téma lidí bez domova.[113]

Jak říká sám autor, *„mnohým z nás může připadat jako samozřejmost, že se každý den vracíme do bezpečného domova, kde nefouká, je k dispozici čistá voda a otočením kohoutku si nastavíme teplo, jaké chceme. Ne pro všechny je to však běžné. Fotografie ukazují, jak žijí lidé, které vídáme ve svém okolí a většinou je mineme bez povšimnutí.“*[114]

18. FRANTIŠEK NÁROVEC A PAVEL ČERNÝ

Deset let nestačí, 2007

Fotografové František Nárovec a Pavel Černý, kteří spolupracují s Charitou v Českých Budějovicích, se rozhodli upozornit na fenomén bezdomovectví prostřednictvím výstavy na místním vlakovém nádraží. Oba fotografové jsou absolventy Institutu tvůrčí fotografie.

Prostory nádraží byly zvoleny záměrně, jelikož se zde lidé bez domova, kteří žijí v ulicích Českých Budějovic, často shromažďují a zároveň zde přicházejí do kontaktu s cestujícími. V roce 2007 byly na chodbě nádraží rozmístěny stovky fotografií s klienty azylového domu sv. Pavla, čímž se mohli s jejich příběhy seznámit i lidé, kteří se problematikou bezdomovectví jinak nezabývají a nemají možnost se s ní setkat.

Výstava poukázala na to, že i přes snahu pomoci sociálně vyloučeným lidem prostřednictvím soustavné péče pracovníků azylového domu nebylo možné tento společenský problém definitivně vyřešit, a to i po deseti letech působení organizace.[115]

113 Zdroj ze dne 13. 3. 2023, dostupné na https://www.artmap.cz/bezdomovci-bez-cenzury

114 Zdroj ze dne 24. 3. 2023, dostupné na https://martinpokora.wixsite.com/foto/projekt-osudy

115 Zdroj ze dne 15. 4. 2023, dostupné na https://ceskobudejovicky.denik.cz/zpravy_region/dum_sv_pavla_cb20070510.html

19. MAREK KUBÁČEK

Marek Kubáček, ze souboru *Pod povrchem*, Jablonec nad Nisou, 2012

Marek Kubáček, ze souboru *Pod povrchem*, Jablonec nad Nisou, 2012

Pod povrchem, 2012

Marek Kubáček je komerční fotograf a kameraman z Jablonce nad Nisou, který se specializuje na fotografii aktů.

V začátcích své tvorby se inspiroval tématem bezdomovectví: vzhledem k tomu, že se jednalo o jeho fotografické začátky a měl potřebu fotit nějaké aktuální téma, zvolil si právě portrétování tamějších lidí bez domova. V roce 2012 uspořádal výstavu s názvem *Pod povrchem*, kde se zaměřil na portréty bezdomovců v Jablonci nad Nisou a okolí. Kubáček hledal bezdomovce je po celém městě, fotografoval je v různých situacích i v jejich příbytcích. Jeho barevné portréty jsou výrazně upravovány v post-produkci, což také trochu naznačuje spíše reklamní charakter fotografie, na který je zvyklý. Kubáček využívá zábleskového světla a zachycuje i prostředí, ve kterém se bezdomovci pohybují. Jedna z jeho fotografií z cyklu získala Grand Prix v česko-polské fotosoutěži Jak žijeme.[116, 117]

Kubáček k souboru dodává: (e-mailová korespondence)

„V té době jsem ještě nebyl komerční fotograf, ale více-méně jsem s focením začínal a chtěl jsem nějaké aktuální téma – s tím, že jsem pár bezdomovců náhodou znal, protože přespávali v opuštěném baráku kousek od mého bydliště. Muž na židli a žena na gauči. Muž na gauči Standa už nežije, umrzl asi před třemi lety. Postupně jsem dostával tipy na další bezdomovce – nebo na ně narazil náhodou, to je třeba případ muže v džínové bundě. Fotil jsem promo pro jednoho DJ v opuštěném baráku za Libercem a náhodou jsme na něj narazili. Vždy to bylo focené bez nějakých stylizací. Postprodukci jsem ještě neměl v té době moc ustálenou, ale bleach postprodukce s vysokým kontrastem mi přišla nejlepší, protože vytáhla z tváři detaily a ošlehané rysy. Honorářem byly cigarety, někdy stovka, za kterou si koupili alkohol. Celkové mi přišlo téma lidí na okraji společnosti zajímavé: poslechnout si, co je k životu na ulici vedlo, a tak dále. Chtěl jsem v tom projektu pokračovat, ale z nějakého důvodu jsem nenašel čas, možná se k tomu ještě někdy vrátím.“[118]

Marek Kubáček, ze souboru *Pod povrchem*, Jablonec nad Nisou, 2012

116, 117 Zdroj ze dne 9. 4. 2023 dostupné na https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/fotograf-zachytil-zivot-jabloneckych--bezdomovcu.A121004_161546_liberec-zpravy_ddt/foto a https://marekkubacek.cz/projekty/homeless-people/

118 E-mailová korespondence ze dne 20. 1. 2019.

20. JAROSLAV HAUSNER

Jaroslav Hausner, ze souboru *Na okraji*, Plzeň, 2014

Fotograf žijící v Plzni se před několika lety rozhodl zaměřit se na dokumentaci opuštěných pozůstatků minulých generací a na zapomenuté oblasti na okraji Plzeň, které mají své zvláštní kouzlo.

Na okraji, 2014

V roce 2014 uspořádal v Galerii Jiřího Trnky výstavu, na níž představil svůj soubor velkoformátových fotografií s názvem *Na okraji*. Polovina z nich byla zaměřena na téma bezdomovectví právě v Plzni a okolí. Při prozkoumávání opuštěných oblastí na periferii města objevil provizorní příbytky bezdomovců a po půlročním intenzivním fotografování vzniklo téměř 500 snímků. Fotografie zachycují přirozené prostředí bez stylizace. V postprodukci snížil sytost barev a nahradil bílou barvu šedou, aby podle svých slov zdůraznil dramatičnost scény. Fotil též skrze speciální filtr, který dodává snímkům specifickou atmosféru.

„S fotoaparátem jsem se k jejich obydlí přibližoval velmi opatrně, nevěděl jsem, jak budu přijat. Nakonec ke mně byli vstřícní a nechali mě fotografovat. Navštívil jsem je několikrát. Občas se někdo rozpovídal o svém osudu, často byl z takového vyprávění cítit jistý stud z toho, že dotyčný člověk skončil bez domova. Při mých návštěvách mezi námi vládla kamarádská atmosféra,“ říká Hauser a dodává, že podle jeho zkušeností se komunita bezdomovců, kteří si své provizorní obydlí vybudovali v přírodě, chová celkem ohleduplně. Nejčastěji žijí z odpadků a téměř nepáchají kriminální činnost.“[119]

Fotografovi se během šesti měsíců práce podařilo s některými z nich navázat bližší vztah:

„Když jsem za nimi šel, vždycky jsem jim něco donesl. Při návštěvě mě ale také oni pohostili, například kávou.“[120]

Na počátku bylo na obou stranách cítit určité napětí a nedůvěru, avšak brzy se podařilo prolomit ledy a umělec se mohl pustit do pořizování prvních snímků. Jaroslav Hausner tvrdí, že být bezdomovcem v dnešní době není vůbec snadné, a naopak stát se jím je velmi jednoduché.

S humorem fotograf dodává, že ty, které potkal, vlastně bezdomovci nejsou, jen nemají adresu.[121]

Řekla bych, že fotografie nijak zásadně nevynikají ani vizuálně, ani obsahově, ale jejich přidanou hodnotou je fakt, že odbor sociálních služeb města Plzně se rozhodl tyto snímky využít v osvětové kampani. Díky ní byli občané efektivně informováni o tom, jak intenzivně se město Plzeň věnuje tématu bezdomovectví. Kampaň nebyla zaměřena pouze na obyvatele města, ale také na bezdomovce, kteří byli motivováni k tomu, aby požádali o pomoc a obrátili se např. na azylový dům a další organizace.

119 Zdroj https://plzensky.denik.cz/kultura_region/na-okraji-objektivem-jaroslava-hausnera-20141126.html
120 Taktéž.
121 Zdroj https://www.novinky.cz/clanek/vase-zpravy-vystava-fotografii-jaroslava-hausnera-predstavuje-mene-znama--zakouti-plzne-40158357

21. MICHAELA ŠKVRŇÁKOVÁ

Michaela Škvrňáková, téma skryté bezdomovectví v jejích fotografiích

Michaela Škvrňáková, téma skryté bezdomovectví v jejích fotografiích

Michaela Škvrňáková, téma skryté bezdomovectví v jejích fotografiích

Michaela Škvrňáková je mladá nezávislá fotografka, která se již několik let věnuje dokumentární fotografii. Zaměřuje se především na divadelní fotografii a všechny aspekty spojené s propagací divadelních inscenací, jako například fotografování portrétů a plakátů.
Vedle divadelní fotografie se věnuje okrajovým sociálním tématům společnosti, která aktuálně představují další hlavní oblast jejího zájmu. Zaměřuje se na ffotografování souborů v rámci určité skupiny, ať už se jedná o bezdomovce, seniory, nebo queer komunitu. Na souborech kontinuálně pracuje i několik let.

Téma bezdomovectví se v jejích souborech objevuje přes osm let. Její zájem o něj vychází z několika okolností, které se postupně spojily. Před lety se zapojila do spolupráce s organizací Jako doma, která se tématem skrytého bezdomovectví zabývá, a divadelním spolkem CO čumíš. Tady začala fotografovat lidi bez domova, zejména ženy. Postupně objevovala téma skrytého bezdomovectví žen, které tehdy nebylo veřejností moc známé. To pro ni byla ta správná motivace – přispět ke zvýšení povědomí o tomto společenském problému. Dle autorčiných slov je problematika bezdomovectví žen velmi specifická věc, potřeby jsou zdaleka jiné než v případě mužů: *„Ještě před několika lety se rozdělení žen, mužů a jejich potřeb v sociálních službách neřešilo, což pro ženy vytvářelo dost nepříjemný prostředí.“*[122]

Během covidové doby dostala Škvrňáková nabídku stát se terénním pracovníkem streetwork Armády spásy. Ačkoliv se opodstatněně práce s lidmi na ulici obávala a měla k ní velký respekt, rozhodla se tuto příležitost přijmout.
Nová zkušenost jí nejen otevřela další dveře do bezdomovecké komunity a přiblížila ji k fotografickému záměru dokumentovat a ukázat širšímu publiku problematiku bezdomovectví, ale také jí samé pomohla lépe pochopit složitou problematiku bezdomovectví ze všech stran, s autentickými prožitky a do hloubky.

Práce v sociálních službách jí zcela určitě umožnila lépe poznat prostředí a problémy, se kterými se lidé bez domova potýkají. Během této intenzivní zkušenosti si uvědomila, že se zde rýsuje další zajímavá skupina, a to sociální pracovníci sami o sobě. Otevřela se tak nová perspektiva pohledu na téma bezdomovectví a ta poskytla celému tématu přidanou hodnotu. Autorce dávalo smysl nefotit jen samotné bezdomovce, ale zaměřila se na další věci s tématem spojené. Více než konkrétními lidmi se začala zabývat prostředím kolem, jež je i podle jejích slov velmi specifické, včetně lidí, kteří se bezdomovcům snaží pomáhat, tedy sociálních pracovníků.
Jak říká, *„je to velmi specifický, lidi, co tam dělají, i to prostředí, kde se to celé odehrává“*.[123]
Tento krok tak autorce pomohl problematiku bezdomovectví prohloubit. Aktuálně vzniká soubor, ve kterém dokumentuje sociální pracovníky v jejich domácím nebo pro ně jinak přirozeném prostředí.

122 Zdroj osobní rozhovor ze dne 15. 3. 2023.
123 Taktéž.

Samotná práce s lidmi na ulici ji začala bavit, později dokonce sama založila službu Intensive Case Management, fungující pod Armádou spásy, která klientům usnadňuje návrat do života a kterou vede z pohledu klientů – *„aby to mělo nějaký vyšší smysl“*[124], jak sama říká. Protože měla s lidmi na okraji zkušenosti ještě dřív, než nastoupila do Armády spásy, z rozhovorů s lidmi věděla, jaké názory na sociální služby mají, a znala tak lépe jejich potřeby, ze kterých při tvorbě pracovní osnovy pro svůj projekt vycházela.
Jí založená služba je, jak sama shrnuje, podobná systému jejího fotografování. Klient se na službu obrací v momentě, kdy má snahu něco ve svém životě změnit. *„V momentě, kdy se rozhodne, že ho do služby přijmeme, tak jde podpora pro klienta ze všech stran. Rodina, bydlení, finance. To je jako s mým focením, nesnažím se to fotit jednostranně, ale toho člověka provázím celou dobu a fotím i to, co se děje okolo něj. S kým žije, kde žije, odkud pochází, kde se narodil. To je pro mě důležitý, aby to ve focení bylo.“*[125]

Michaela Škvrňáková, ze souboru *Sociální pracovníci/Socialworkers*, Armáda spásy, 2023

124 Zdroj osobní rozhovor ze dne 15. 3. 2023.
125 Taktéž.

Styl fotografování

Přijetí nabídky pracovat pro Armádu spásy byl pro Michaelu Škvrňákovou způsob, jak se komplexně věnovat tématu a vyhnout se opakování toho, co už bylo mnohokrát nafoceno. Chtěla důsledněji poznat ono prostředí.

Dlouho přemýšlela, jak téma zpracovat. Snažila se vyhnout klišé zobrazování bezdomovců se sepjatýma špinavýma rukama na ulici. Především chtěla standardní obraz lidí ležících na ulici narušit.
Během své práce se naučila, že označení někoho jako „bezdomovce“ je nepřesné a tematika je příliš komplikovaná. Bezdomovci mohou být ti, které vidíme ležet na ulici a žebrat, ale také jsou to sociálně slabí lidé, kteří na ulici neživoří a mohou spát například ve stanech někde venku nebo přespávat v azylových domech, a polehávat na ulici je nevidíme. Čím víc člověk do tématu proniká, tím je vlastně složitější, proto i fotografická výpověď musí reflektovat tato zjištění. Bezdomovectví není jen jeden druh, má mnoho odnoží.

Ptala jsem se autorky, zda vyhledávala, jak bylo toto téma fotograficky zpracované, aby se neopakovala. Odpověděla: *„Nezajímá mě to, kdo a jak to dělá. Jsem unavená z dokumentárního přístupu.“*[126]

Jak sama říká, byla zvyklá dělat hodně čistý dokument, ale na tohle téma jí to přišlo málo a dlouho přemýšlela nad tím, jak to dělat, aby ji samotné fotografování tématu začalo bavit a výstup, aby nebyl standardní. Vzhledem k tomu, že sama v posledních letech používá zábleskova světla, rozhodla se pro ně i v klasickém dokumentu. Portréty jsou svícené umělým světlem a je na nich výmluvně k prostředí zachycený člověk. Případně autorka fotí jen samotné prostředí a vznikají zajímavá zátiší.
Na místě pak fotku lehce stylizuje, snaží se využít atmosféry daného místa, dotyčnému poradí, jak a kam si má sednout. Celkově Škvrňáková hledá nové způsoby, jak zobrazit složitou problematiku bezdomovectví.
Je pro ni důležité, aby se s daným jedincem cítila pohodlně a vše fungovalo oboustranně. Pokud jí daná osoba příjemná není, nebude ji fotit jen z toho důvodu, že je to zajímavý typ.

Autorka říká, že jí hledáčkem prošlo mnoho lidí, kteří jí svůj život otevřeli, ale nejedná se o přátelství. Byť jsou tito lidé rádi, že se o ně někdo zajímá.

V rámci dokumentu se autorka snaží být s těmi lidmi stále v kontaktu a soubor přifocovat.
Zajímá ji, jestli u nich dochází k posunu, ať nahoru, nebo dolů. *„Jde mi to, aby tam byla nějaká časosběrnost, ale nevím, jestli je to nějak důležitý, nejde mi o ten jeden příběh člověka, jde mi o obecnost toho problému, že tady něco takového je, jak to může vypadat.“*[127]

126 Zdroj osobní rozhovor ze dne 15. 3. 2023.
127 Taktéž.

Dnes pro označení souboru o lidech bez domova používá spíše termín dokument. Autorka je opatrná v používání slova bezdomovec, co jí dříve přišlo v pořádku, dnes už nevysloví.
I při použití fotografií je velmi opatrná a vždy si zajišťuje souhlas daného člověka. Etika a morálka použití fotografií jsou pro ni velmi důležité. Jde o to, nikomu neublížit. Uvědomuje si, že v budoucnu by z fotografií mohla vytvořit nějaký projekt, ale možná nezíská souhlas fotografovaných, kteří nebudou chtít, aby jejich fotografie byly použity.
„Za rok, dva tři, tam se toho moc nestane, ale když je fotím osm let, už mohli někam dojít a nemusí s tím prostě souhlasit.“[128]

Jako pracovník v sociálních službách vnímá, že by fotografování klientů mohlo být vnímáno jako zneužití pracovního postavení, pociťuje jistou neetičnost, že by při této práci měla fotit svoje klienty. Nechce zneužít svého postavení a respektovat hranice mezi profesionální a osobní sférou. Něco jiného je, když ji klient sám o fotografování požádá.[129]

Venuše v množném čísle, 2021

Výstava vznikla v rámci divadelního festivalu Venušiny dny v roce 2021, festivalu ženského umění divadla Venuše ve Švehlovce, se kterým autorka spolupracuje již několik let.
Dlouhodobé téma tak vyústilo v zajímavě koncipovanou výstavu, kde autorka poukázala primárně na fenomén skrytého bezdomovectví žen.
Jako výstavní plochu využila výlohy několika kaváren na Vinohradech ve Slavíkově ulici. Vzhledem k tehdejším covidovým opatřením nebylo možné výstavu realizovat v uzavřených prostorech, proto se zvolil právě tento koncept výstavních výloh.
Pro vystavení souboru nebylo snadné majitele kaváren nadchnout, ale po důsledném vysvětlení důvodů vše klaplo. Kromě dvaceti fotografií na celkem osmi panelech připravila autorka i doprovodné texty, které byly umístěny vedle snímků na výstavních panelech. Texty nesouvisí s konkrétními ženami na fotografiích, ale doprovázejí je a doplňují vizuální sdělení. Pro Michalu byla důležitá kombinace obou prvků – textu a fotografie – pro co nejvěrnější zachycení tématu. Bylo pro ni důležité, aby text a fotografie spolu vytvářely synergii a poskytovaly co nejkomplexnější pohled na téma. Vzhledem k tomu, že si uvědomuje závažnost tématu, snažila se být co nejvíce diskrétní, proto se ani jednotlivé texty nevážou ke konkrétní osobě na fotce. Texty jsou však reálnou výpovědí životních příběhů žen pohybujících se ve slabém sociálním prostředí. Silné fotografie tak doprovází i silné texty, se kterými pomáhali lidé ze sociálního sektoru.

128 Zdroj osobní rozhovor ze dne 15. 3. 2023.
129 Veškeré informace čerpány z osobního rozhovoru ze dne 15. 3. 2023.

Michaela sama přiznává:

„Uvědomuji si křehkost a zranitelnost každé z žen, která je na fotografii. Nebylo pro mě lehké jít s tímto projektem na veřejnost.“[130]

Za snímky je patrný kus důvěry, sdílení a otevřenosti. Je tak jasné, že fotografie nevznikají náhodně, ale musí jim předcházet nějaká silná vazba mezi autorkou a fotografovanou osobou. Na místě autorka dopředu vymýšlí scénu, jak ženu vyfotit, lehce ji aranžuje a inscenuje, aby sama nebyla v hrané póze a působila přirozeně. Dopředu Michala komunikuje důvody, proč a jak chce co vyfotit, jaké to má důvody. Na portrétovanou se doslova napojí, přemýšlí o ní, vnímá její vnitřní krásu, přemítá, jak se chová, jak přemýšlí.
Při fotografování používá umělá světla, už proto je výsledek o dost jiný než standardní bezdomovecké fotografie.

Výstavou chtěla autorka zjevně provokovat a upozornit na téma bezdomovectví žen, které je skryté a nemluvené stejně jako jeho význam. Koncepcí výstavy se podařilo vytvořit prostor, který na kolemjdoucí zapůsobil a možná vyvolal nějaké otázky.

Obrazy a scény, které Michaela zachycuje, nevnímá nijak „ošklivě“, a jak sama říká, bere téma ve smyslu, že se týká nás všech a je nutné o něm mluvit.[131]

130 Informace k Venušiným dnům a citace dostupné na https://magazin.aktualne.cz/foto/michaela-skvrnakova-venuse--v-mnoznem-cisle-snimky-zen-bez-do/r~26a2cdb8a0f011eb89ccac1f6b220ee8/?fbclid=IwAR36rZl7pFynqD2FIS-w1kX0R_54PS9w42-v_jwhW-Ed8Y2SqnhcNsW64tlQ
131 Taktéž a https://vltava.rozhlas.cz/venusiny-dny-chteji-podporit-zenske-umelkyne-v-tvorbe-8477271?fbclid=IwAR0li1C-396dOw5xpG1FdFuURZcqgpdK2KCAjwjIofErS0-hqQK2Tf27agqg

Michaela Škvrňáková, výstava *Venuše v množném čísle*, 2021
8 panelů, které jsou lepící páskou instalovány do vitrín

Michaela Škvrňáková, výstava *Venuše v množném čísle*, 2021
8 panelů, které jsou lepící páskou instalovány do vitrín

Fotografie z instalace výstavy, autor: Martin Faltejsek

Fotografie z instalace výstavy, autor: Martin Faltejsek

22. EDUARD PALÍŠEK

Eduard Palíšek, soubor *A-men*, Praha, 2021

Eduard Palíšek je studentem Institutu tvůrčí fotografie. Na téma bezdomovectví narazil coby letitý street fotograf několikrát, ale až v době covidu se mu jej podařilo zajímavě zpracovat.
Eduard Palíšek v sobě nezapře sociální cítění: tématu bezdomovectví se v minulosti věnoval i jinak než fotograficky. Pracuje jako generální ředitel firmy Siemens, kde byl na jeho popud před několika lety vytvořen projekt, který lidi bez domova pomáhal vracet do normálního života. Za projekt Restart@Siemens si dokonce firma odnesla cenu za Společensky prospěšný projekt v ocenění TOP Odpovědná firma.[132]
Potěšující také je, že jej k tomuto počinu inspiroval jeho syn, který z vlastní iniciativy přišel s lidmi bez domova do kontaktu a velmi ho to ovlivnilo. Když se o problematice zmínil otci, odstartovalo to výše popsaný sociální projekt ve firmě Siemens, který nabídl práci, potažmo domov a šanci znovu se postavit na vlastní nohy mnoha lidem, kteří možná už ani nedoufali, že takovou příležitost ještě kdy dostanou. Díky pravidelnému příjmu mohli začít postupně splácet své dluhy a krok po kroku se dostat z nejobtížnější situace. Eduard Palíšek k tomu říká:
„Podařilo se nám zachránit celou řadu lidských osudů včetně osudů jejich dětí v případě matek samoživitelek.“[133]

A-MEN, 2021

Fotograf je autorem snímků několika pražských bezdomovců přímo z centra města z doby koronavirové krize v roce 2021. Autor fotil na ulicích Na Příkopě a 28. října a na Václavském náměstí. S portrétovanými bezdomovci vždy vede krátký dialog, a jak sám uvádí, *„jsou překvapení, když se o ně někdo zajímá a je ochoten jim naslouchat. Po prvních ostyších jsou proto za několik mincí nebo jídlo a pití ochotni se o svůj příběh podělit.“*[134]
Jednotlivé charaktery si Palíšek nejdříve „vytipoval“, oslovil je, a pokud to bylo možné a oni tomu tak chtěli, nechal si vyprávět jejich příběh, jak se na ulici dostali. Jak se dá předpokládat, někteří byli sdílní více, někteří méně, někteří si možná i vymýšleli, každopádně několikaminutové rozhovory s nimi jsou součástí Palíškova souboru a mě osobně se jeví doplnění fotografií textem jako velmi užitečné a k dotvoření celkového obrazu o bezdomovectví prospěšné. Právě z těchto výpovědí je totiž jasně patrné, že důvody, proč se lidé ocitají na ulici, bývají velmi rozmanité, stejně jako jejich další osudy a mnohdy i krkolomné pády: někomu se z nich podaří zvednout, jinému bohužel ne, někdo si na takový život už zcela zvykne a nevidí cestu zpět, jiný má v sobě ještě naději a cíle, kterých by chtěl dosáhnout.
V souboru je prezentováno osm portrétovaných, osm zajímavých příběhů, přičemž každému z nich autor věnoval čtyři samostatné snímky a ty poskládal do řady za sebe od „smutného“ po „veselejší“. Příběhů měl přitom podle svých slov připravených více, ale záměrně vybral ty, které se mu jevily jako nejsilnější.

132 Zdroj ze dne 1. 4. 2023, dostupné na https://www.odpovednefirmy.cz/pribehy-firem/pribehy-firem/40/na-myslenku--dat-praci-lidem-bez-domova-me-privedl-syn-rika-sef-ceskeho-siemensu-eduard-palisek.html?pg=32
133 Z e-mailového rozhovoru ze dne 12. 4. 2023.
134 Z anotace k souboru A-men, Praha, 2021.

Eduard Palíšek, soubor *A-men*, Praha, 2021

Portréty Palíšek pořizoval do čtverce formátu 40 x 40 a spojil je do pomyslného filmového pásu. Kromě toho zvolil černobílou barevnost, a to jako určitou symboliku nevlídné situace portrétovaných: lépe podtrhuje výrazy v jejich tvářích. Coby street fotograf ostatně Eduard Palíšek fotí tuto tematiku černobíle už dlouhá léta – jeví se mu zkrátka jako vhodnější.

Finální sérii autor spojil do jakési fotokoláže a napříč ji rozčlenil fotografií dlažby, kterou do snímků zakomponoval. Na fotografii dlažby je nastříkaný nápis a-Men, který dal souboru i název. Jde vlastně o dvojí jazykovou hříčku: Eduard Palíšek spojil anglické slovo *men* (muži) s neurčitým členem a, což je v psaném projevu proti pravidlům jazyka – podobně jako se život lidí na ulici vymyká společenskému řádu. Při prostém spojení těchto dvou slov navíc vzniká slovo AMEN, v překladu „je s ním konec“, ale také výraz, který se používá na konci modliteb. Autorovým záměrem bylo vyvolat v divákovi otázku: Je s nimi, nebo musí s nimi být, konec?

Ono poskládání čtyř fotografií za sebe do „filmového pásu“ pak osobně, kromě už uvedených asociací, vnímám jako umocnění existenciální otázky a rychlosti plynutí času: Kolik jim ho, času, vlastně ještě zbývá?[135]

Co se týče stylu jednotlivých portrétů, jedná se o čistě dokumentární, nestylizované fotografie, spíše rychlé momentky, kdy portrétovaný krátce zapózuje do objektivu. Autor při fotografování používal fotoaparát Leica M10-R s objektivem Summicron M 1:2/35 ASPH.[136]

Sám Palíšek soubor popisuje slovy:
„Praha je pulzující metropole, kterou každý den navštíví stovky turistů, aby v chvatu objevovali nádherná místa, kde se mohou na chvíli přenést do doby gotiky či baroka, užili si svobodu multikulturního prostředí a plni zážitků se po několika dnech vrátili domů. Kdo trochu zpomalí a vrací se na stejná místa častěji, zahlédne na rušných ulicích osamocené bytosti se smutným pohledem, posedávající na lavičkách, hledající zbytky jídla v odpadkových koších nebo prosící o almužnu netečné kolemjdoucí. Veškerý majetek se jim vejde do igelitové tašky, přežívají díky pomoci charitativních organizací a darům ulice. Než se setmí, musejí najít místo, kde přečkají chladnou noc. Ulice je jejich domovem. Není to osud, kvůli němuž žijí svůj život na ulici. Je to vliv prostředí, ve kterém vyrůstali a žili, jsou to chybná rozhodnutí, která je svedla na špatnou cestu, či slabá vůle odolat alkoholu, drogám nebo hazardu, které je připravily o to poslední, co jim zbylo. Každý má svůj příběh, ať už pravdivý, nebo smyšlený, který je jejich vlastní zpovědí.“[137]

Pana Palíška téma bezdomovectví zajímá hlouběji: kromě jiného si vyzkoušel jeden den s Armádou spásy, kdy dokumentoval práci organizace s lidmi bez domova.

135 Z anotace k souboru A-Men, pro Institut tvůrčí fotografie, 2021.
136 Z e-mailového rozhovoru ze dne 12. 4. 2021.
137 Z anotace k souboru A-Men, pro Institut tvůrčí fotografie, 2021.

Eduard Palíšek, *Den s Armádou spásy*, pomoc lidem bez domova

Eduard Palíšek, *Den s Armádou spásy*, pomoc lidem bez domova

Na to, co Eduarda Palíška vedlo k fotografování právě bezdomovců, jsem se ho zeptala v e-mailovém rozhovoru:

Rozhovor s Eduardem Palíškem

Proč jste si vybral zrovna téma bezdomovectví? Máte k sociálním tématům nějaký zásadní vztah?
Zajímá mě i to, jestli to bylo „náhodné a jednoduché téma, které se v té době nabízelo (doba covidu), nebo jestli se o toto téma nějak více zajímáte a byl to déle trvající záměr, ho fotit.

Pokud jsem správně „googlila“, našla jsem článek, ve kterém jsem se dočetla, že jakožto generální ředitel firmy Siemens jste vytvořil v rámci firmy projekt – takový restart pro lidi bez domova. Dáváte jim šanci vrátit se do života, poskytl jste jim práci, a potažmo domov.
Zeptám se, jestli vás samotná zkušenost s bezdomovci k tomuto počinu nějak motivovala, nebo nějak souvisela.
V Česku je celá řada charitativních organizací, které dělají velmi záslužnou práci, díky níž lidé bez domova dostanou alespoň najíst, mohou se občas převléct do čistého prádla a přespat v teple ubytovny. Mezi těmito lidmi jsou takoví, kterým tento způsob života vyhovuje a nemají motivaci to změnit. Jsou tam ale i takoví, kteří se do této těžké životní situace nikdy dostat nechtěli. Jen málokterá z charitativních organizací ale pomůže řešit jejich skutečný problém. Už pojmenování těchto lidí na něho poukazuje – jsou bez domova. A o domov přišli, protože přišli o práci. Téma lidí bez domova je mi velmi blízké, jak jste správně našla na internetu. Podařilo se mi pro lidi, kteří by se bez podané pomocné ruky nikdy nedokázali odrazit ode dna, na které se dostali buď nešťastnou náhodou, osobní chybou, chybou někoho jiného, nikdy ale ne proto, že by si takový život sami vybrali, rozjet projekt, díky němuž dostali práci a domov. Díky tomu mohli začít splácet své dluhy, a postupně se tak dostat zpět ze šikmé plochy, ze které by se bez pomoci nedostali. Ty, kdo se programu účastnili, naši zaměstnanci integrovali mezi sebe, pomohli jim při rozjedu s vybavením bytu a pomohli jim zapojit se do jiné komunity, než ve které předtím byli. Dnes už tento projekt bohužel nepokračuje, i tak se nám ale podařilo zachránit celou řadu lidských osudů včetně osudů jejich dětí v případě matek samoživitelek.
Protože je street fotografie moje velká vášeň, nemohl jsem při toulkách Prahou nenarazit na lidi bez domova. Protože se mi příčí fotit je potajmu někde zpoza rohu teleobjektivem, jak to mnozí dělají, dal jsem se s nimi nejdřív do řeči. První byl muž, kterému jsem dal přezdívku „Skřítek“ – podle loutky, kterou měl v kapse bundy. Za 50 Kč jsme se dohodli na fotografování a na rozhovoru. Rozhovory tvoří nedílnou součást souboru. Každý má svůj příběh, ať už pravdivý, nebo smyšlený, který je jejich vlastní zpovědí. Tak vznikl nápad vytvořit fotografický soubor a-Men. Je to dvojí jazyková hříčka. Spojuje anglický výraz Men – muži – proti pravidlům s neurčitým členem. Stejně jako se použití neurčitého členu v tomto spojení vymyká pravidlům jazyka, vymykají se i oni společenskému řádu. Bez pomlčky vznikne liturgický pojem „amen“, který je při použití v hovorové řeči překládán také jako „je s ním konec“, což vychází z přeneseného významu použití slova „amen“ na konci modliteb. V tomto smyslu pak má název a-Men vyvolat otázku: Musí to být opravdu jejich konec?

Jak celé to fotografování probíhalo, náhodně jste zastavoval kolemjdoucí, nebo jste je měl dopředu vytipované? Nebo celému fotografování předcházela nějaká delší příprava?
Při toulkách Prahou s fotoaparátem jsem si vyhlídl člověka budícího dojem, že je bez domova (nerad používám termín „bezdomovec"), který ale nebyl opilý ani pod vlivem drog. Oslovil jsem ho a dal jsem se s ním do řeči. Kromě „Skřítka" si žádný z nich dopředu neřekl o peníze. Byli celkem překvapeni, že se s nimi někdo chce bavit a naslouchat jim. Vybídl jsem je, aby začali vyprávět svůj příběh, a při tom jsem je fotografoval. Když nevěděli, kudy dál, kladl jsem jim doplňující otázky. Někteří mi řekli své křestní jméno, někteří i příjmení, jiní, jako „Skřítek", jméno říct nechtěli.

Jak dlouho celé rozhovory trvaly?
Celé focení a povídání netrvalo dýl než cca 10 minut. Po focení jsem jim nabídl, že jim koupím jídlo a pití, pokud nechtěli, tak jsem jim dal drobný obnos, většinou 50 Kč. Víc jsem jim dávat nechtěl, protože pokud nechtěli jídlo a pití, tak bylo velmi pravděpodobné, že peníze použijí na alkohol. Bez odměny jsem je ale také nechtěl fotit, vznikla tím tak mezi námi jakási nepsaná smlouva o fotografování a užití díla.

Kolik jste toho celkově nafotil (vystavujete celkem 8 portrétů)?
Z každého jednotlivého focení mám desítky záběrů, ze kterých jsem vybral 4, které jsou sestaveny do série od smutného po veselý.
Mám takto nafoceny ještě asi 4 další.
Milé je, že některé potkávám na ulici i po našem focení. Pokud je oslovím jejich jménem, úplně se rozzáří.

Čím fotíte (jaký typ fotoaparátu a objektiv)?
Fotografoval jsem výhradně fotoaparátem Leica M10-R s objektivem Summicron M 1:2/35 ASPH.

Proč jste zvolil černobílou místo barvy?
Street fotografie jsem vždycky dělal čb, a ještě k tomu ve čtvercovém formátu. Možná to ve mně vyvolává vzpomínky na mládí, kdy jsem fotil na čb film. Po pravdě, mám v dokumentární fotografii raději čb, barva příliš odvádí pozornost od samotného obsahu. Barva je informace, která mi u tohoto žánru připadá nadbytečná. V případě souboru a-Men bylo zaměření se na obsah, a ne na formu, jasná volba.

Nebál jste se, že výběr tohoto tématu byl nespočetněkrát zpracovaný a že nepřinesete žádný nový objev? To neberte nijak špatně, sama jsem toto téma fotila a určitě i nad tímto přemýšlela.
V Praze fotí celá řada skvělých fotografů, kteří se zaměřují na lidi bez domova. Skvělé fotky dělají fotografové ze spolku Verumphoto. Ti vytvářejí eseje, krátké fotografické příběhy těchto lidí. Já jsem se na rozdíl od nich zaměřil čistě na portréty zachycující různé emoce, kterými při svém vyprávění procházeli. Jejich příběhy jsou pak zaznamenány v textové podobě. Navíc je celý projekt koncipován jako soubor osmi čtyřportrétů umístěných vlevo a vpravo od dlažby ulice s nápisem a-Men, což všechny fotografované spojuje a determinuje místo jejich života a také místo vzniku fotografií.

Pokud máte k celému souboru další postřehy, budu ráda za doplnění jakýchkoliv informací.
Tématu bezdomovectví jsem se věnoval ještě v jednom úkolu, a to v reportáži pro obrazový magazín (maketu přikládám v mailu). Velmi složitou cestou jsem se dohodl s vedením Armády spásy, že budu fotografovat jeden den jejich terénního pracovníka, který ráno připraví čaj, nafasuje jídlo (polévka a chléb) a základní zdravotnické potřeby a vyráží na několik předem určených stanovišť v Praze, kde ho v pravidelnou dobu již očekávají místní potřební. Vydá jim jídlo a pití, ošetří drobná zranění, chvíli si s nimi popovídá a jede dál. Byla to velice zajímavá zkušenost. Člověk si při tom hodně uvědomí. Zvlášť když se dozví, že ten, kdo jídlo rozváží a pomáhá, byl sám v minulosti na šikmé ploše.[138]

Pro dokreslení přikládám příběh, který měl pan Palíšek možnost během svého fotografování vyslechnout.

„Skřítek"

Protože nechtěl říct své jméno, dal jsem mu přezdívku Skřítek podle loutky, kterou měl v kapse bundy.
„Na ulici žiji už mnoho let. Jako děcko jsem cítil, že mám umělecké vlohy. Rád jsem maloval, později mě také bavilo fotografování. Matka je akademická malířka, mně se ale nevěnovala a můj talent nerozvíjela. Otec nás opustil. Cítil jsem se osamělý a nudil jsem se, tak jsem se chytil špatné party, se kterou jsem dělal lumpárny."
„V partě jsem přičichl k alkoholu a drogám. Potřeboval jsem na ně peníze, tak jsem začal krást. Dostal jsem se do konfliktu se zákonem a už se to se mnou vezlo. Několikrát jsem byl zavřený. Piju a beru drogy."
Otevřeně přiznává, že peníze, které na ulici dostane, propije. Žije pod mostem s několika dalšími lidmi. Chtěl by začít znovu, ale neví jak, vždycky zase spadne do starých problémů.

Vyprávěný příběh při fotografování souboru *A-men*, *Skřítek*, Praha, 2021

138 Z e-mailového rozhovoru ze dne 12. 4. 2023.

22. MARTA REŽOVÁ

Marta Režová, ze souboru *Já, poustevník*, 2014–2020, Praha

Marta Režová, ze souboru *Já, poustevník*, 2014–2020, Praha

Jako poslední přístup ke zpracování tématu bezdomovectví jsem záměrně zvolila ten svůj. Během studia na Institutu tvůrčí fotografie jsem měla příležitost vytvořit dokumentární soubor na toto téma. Sociální témata jsou mi blízká, hledala jsem, jaké si mezi nimi vybrat. Shodou okolností jsem se tehdy prostřednictvím sociálních sítí seznámila s paní, která pomáhala opuštěným zvířatům v bezdomoveckých skupinách. Díky ní jsem se seznámila se dvěma bezdomovci, kteří toho času žili v hloubětínských zahrádkářských koloniích. Jsem si vědoma toho, že jsem měla díky tomuto prvnímu kontaktu vstup do komunity usnadněný, jinak si nemyslím, že bych měla odvahu mezi ně poprvé sama vstoupit.

Já, poustevník, 2014–2020

V průběhu času jsem navázala intenzivní přátelství s jedním z mužů, které jsem fotografovala – panem Kunderou. Postupně se stal hlavní postavou mého dokumentárního projektu, který jsem nazvala *Já, poustevník*. Focení pro mě zpočátku nebylo jednoduché. Samotné mi nebylo příjemné narušovat soukromí této skupiny a fotografovat spíše náhodné momenty, což však nevedlo k ničemu výjimečnému a výtvarně zajímavému. Fotografie mi přišly výtvarně, vizuálně rozbité. Začala jsem tedy víc naslouchat a méně fotografovat a po několika návštěvách se vše zlomilo, nastolili jsme vzájemnou důvěru. Postupem času už bylo běžné, že s nimi trávím čas, avšak vždy respektuji jejich soukromí a nezveřejňuji nic, co by si sami nepřáli.

Příběh a život pana Kundery jsem se snažila zachytit citlivě, s pokorou, bez hodnocení. Za několik let, co jsem tento dokument fotila, jsem s ním myslím hodně zažila a viděla. Ne vždy byla komunikace s ním jednoduchá: jemu samotnému se život pod rukama měnil, neustále přicházel o své bydliště, brigády, příležitostné práce a nabídnuté pomoci. Taky několik jeho přátel, které jsem poznala, už nežije.

„S panem Kunderou jsem navštívila nejedno bezdomovecké doupě, seznámila se s mnoha příběhy a pocítila na vlastní kůži zápach, sychravost a až děsivou nouzi. Jeho příběh je podobný ostatním: na začátku byl rozchod se ženou. Na ulici je přes patnáct let, když nebylo zbytí, žil pod mostem. Dnes už se má lépe – má střechu nad hlavou. Vždycky se od něho vracím s velkým vděkem za to, že mám, kam se vracet. Nejsem si jistá, zda bych na ulici dokázala přežít byť jen jedinou noc. Panu Kunderovi se snažím pomáhat: vozím mu oblečení, jídlo, zařizuji věci. Dávám mu jídlo i peníze.
Vím, že je to problematické, že první, co si koupí, bude pivo nebo jiný alkohol. Ale snažím se mu život alespoň zpříjemnit, vím, že je to v jádru dobrej chlap z Moravy. Jsem pro něj vlastně jakousi spojkou s normálním životem, toho svého by se však nikdy nevzdal a vlastní svobodu by za nic na světě nevyměnil.“[139]

139 Z teoretické bakalářské práce REŽOVÁ, Marta. Bezdomovectví ve fotografii v České republice po roce 1989. Institut tvůrčí fotografie, Opava, 2019, str. 14.

Marta Režová, ze souboru *Já, poustevník*, 2014–2020, Praha

Marta Režová, ze souboru *Já, poustevník*, 2014–2020, Praha

Na souboru jsem pracovala od roku 2014, poslední vzpomínky mám zachycené z první fáze covidových opatření, pak se naše cesty kvůli různým shodám okolností rozešly. Ale pořád mám pocit, že ne navždy a že ho někde potkám.
Při fotografování dokumentu jsem se, co se týče vizuální stránky, snažila vyhnout se klasickému pojetí a trochu ho výtvarně obohatit. Cíleně jsem zvolila místo černobílé barvu. Důležité pro mě bylo, aby byl dokument srozumitelný, aby se mi podařilo do už tak těžkých podmínek vnést trochu lehkosti. Příběh jsem skládala z kombinace portrétů, zátiší a detailů. Moc si vážím toho, že soubor v roce 2016 získal čestné uznání na Slovak Press Photo.

Marta Režová, ze souboru *Já, poustevník*, 2014–2020, Praha

UKÁZKA TÉMATU BEZDOMOVECTVÍ NA ZAHRANIČNÍCH AUTORECH

24. MARY ELLEN MARK

Mary Ellen Mark, ze souboru *Streetwise*,
James, Seattle, Washington, 1983

Mary Ellen Mark, ze souboru *Streetwise*,
Patti a Munchkin na Pike Street, Seattle, Washington, 1983

Mary Ellen Mark, ze souboru *Streetwise*,
Tiny, Seattle, Washington, 1983

Mary Ellen Mark (1940–2015) byla významná americká fotografka známá především svou sociální – humanistickou dokumentární fotografií. Narodila se 20. března 1940 ve Filadelfii v Pensylvánii. Fotografie byla její vášní již od dětství, získala titul bakaláře umění na Pensylvánské univerzitě v oboru malířství a historie umění a magisterský titul v oboru novinářská fotografie. Zemřela 25. května 2015 ve věku 75 let.

Za svou bezesporu výjimečnou a celoživotní práci v oblasti dokumentární fotografie byla oceněna mnoha cenami a vyznamenáními, granty, včetně Fulbrightova stipendia, Guggenheimova stipendia nebo Cornell Capa Award a ceny za celoživotní dílo v oblasti fotografie z George Eastman House v roce 2014. Její foto eseje se objevily v mnoha časopisech, v New York Times Magazine, Life nebo New Yorker.[140, 141]
Jejím celoživotním námětem jsou lidé marginalizovaní, žijící na okraji společnosti, včetně prostitutek, drogově závislých, lidí bez domova, žijících v chudých poměrech, lidí osamělých, s duševními chorobami. Její práce byla charakteristická hlubokým smyslem pro empatii a touhou upozornit na ty, kteří byli často ignorováni a přehlíženi.

Autorčina tvorba je rozsáhlá a rozpětí témat je široké. Vždy se však fotografií vyjadřuje k sociálním a kulturním tématům, v rozsáhlé míře k lidem žijících na okraji společnosti, k bezdomovectví, které v práci záměrně rozvádím, ale předmětem jejího zájmu je obecně téma rodiny, žen, dětí a dalších.

Streetwise, 1983–1984

Jeden z autorčiných nejznámějších a nejdelších dlouhodobých projektů nejen své doby je soubor s názvem *Streetwise*.
Zachycuje tvrdou a drsnou realitu ulice města Seattle v letech 1983–1984, kde autorka dokumentovala skupinu bezdomovců a problémových mladistvých, kteří utekli ze svých domovů a bez cíle se proplétají ulicemi Seattlu jako pasáci, prostitutky, žebráci a drobní drogoví dealeři. Fotografie byly poprvé publikovány v časopise Life a v roce 1988 byly fotografie vydány v knize se stejnojmenným názvem.
V cyklu autorka zachycuje tvrdou a drsnou realitu ulice, ale zároveň ukazuje jakousi rádoby lidskou důstojnost a sílu, kterou tyto osoby v sobě nacházejí v boji se svými životními podmínkami. V roce 1984 měl reprízu stejnojmenný dokumentárním film manžela autorky, filmaře Martina Bella.
Streetwise odvyprávěl osudy několika nezapomenutelných dětí, včetně Tiny (Tiny bylo její jméno ulice; skutečné jméno je Erin Blackwell), třináctileté dívky s vysněným životem plným koní, diamantů, kožešin a vlastních dětí.

140, 141 Zdroj ze dne 13. 4. 2023, dostupné na https://en.wikipedia.org/wiki/Mary_Ellen_Mark a https://www.britannica.com/biography/Mary-Ellen-Mark

Mary Ellen Mark, ze souboru *Streetwise revisited*, Tiny, Seattle, 1983

Mary Ellen Mark, ze souboru *Streetwise revisited*, Tiny pregnant with Daylon, Seattle, 1985

Autorka v dokumentování jejího života pokračovala po následujících 30 let, fotografie pak prezentovala v knize vydané v roce 2015 ***Tiny: Streetwise revisited***, kde je Tiny již dospělá žena ve středním věku, má deset dětí a její život se vyvíjel neočekávanými způsoby.
Ruku v ruce s tím jde natáčení Bellova dokumentu po stejně dlouhou dobu, od jejích začátků v ulicích až po její dospělost. Materiál tak dává vzniknout pozdějšímu filmovému dokumentu *Tiny: The Life of Erin Blackwell.*[142, 143]
Streetwise / Streetwise revisited je mimořádný dokumentární projekt, plný výmluvných černobílých fotografií, který je považován za jeden z nejvýznamnějších dlouhodobých dokumentárních projektů 20. století. Fotografie ukazují drsnou stránku města, kde se děti ulice, bezdomovci, potýkají s chudobou, zneužíváním drog a násilím. Autorce se podařilo zachytit autenticitu a bezútěšnost těchto lidí, kteří jsou často ignorováni a společností zcela vyloučeni.
Není pochyb, že se tato foto esej stala ikonickým dílem v oblasti fotografie sociálních problémů a zůstává dodnes inspirací pro další fotografy, kteří se věnují dokumentaci života lidí nejen bez domova.
Mary Ellen Mark nafotila několik dalších cyklů, kde se věnovala tématu bezdomovectví a života lidí na okraji společnosti.

Mary Ellen Mark, ze souboru *Streetwise revisited*, Tiny with Mikka smoking in bed, 1999

142, 143 Zdroje ze dne 3. 4. 2023, dostupné na https://aperture.org/exhibition/tiny-streetwise-revisited-mary-ellen-mark/ a https://www.maryellenmark.com/books/streetwise

Mary Ellen Mark, ze souboru *The Damm familly*, 1987

Mary Ellen Mark, ze souboru *The Damm familly*, 1994

The Damm Family, 1987

Jedním z takových cyklů je soubor o rodině Dammů.
Pro časopis Life vytvořila autorka na zakázku významnou foto esej o rodině Dammů, kteří se ocitli v nelehké životní situaci. S rodinou, která žila ve svém autě v Los Angeles během svého pátého týdne bezdomovectví, Mary Ellen Mark, strávila v roce 1987 deset dní. Auto – Buick Skylark z roku 1971 bez kapoty a několika oken – přepravovalo rodinu mezi sociálními službami, motely a útulky. Auto bylo středobodem jejich každodenního režimu a spolehlivou součástí, která pomáhala držet rodinu pohromadě.
Mark fotografovala tuto rodinu po dobu několika týdnů a výsledkem je opět série silných a působivých černobílých fotografií, které poukazují na denní rutinu této rodiny a její úsilí přežít v těžkých podmínkách.

Rodinu Dammů autorka fotograficky nepřestala sledovat. Zvolila stejný přístup jako u svých předchozích projektů, tedy dlouhodobou práci na souboru, kde navázala důvěru s fotografovanou rodinou a získala tak hlubší vhled do jejich životů. Fotografie jsou silné a emotivní, ukazují situace, které jsou pro mnoho lidí nepředstavitelné.

Zveřejnění v časopise Life vyvolal dokonce velký ohlas čtenářů, kteří chtěli rodině dopřát lepší životní podmínky a dát jim šanci na vlastní bydlení a zázemí. Nejen finanční pomoc, ale dostalo se jim i velké materiální podpory, dostali např. nábytek či auto. Částku, kterou se na jejich podporu podařilo vybrat, ale ve finále přišla nazmar. Peníze byly rodinou utraceny za drogy, nábytek zmizel a tak dále. Autorka sledovala jejich životní příběh prožitý v nuzných podmínkách po několik dalších let. V rodině se za tu dobu událo mnoho životních peripetií. Vězení, odsouzení za zanedbání dítěte, odebrání dítěte do pěstounské péče... Rodina se z bídných podmínek nikdy nevymanila.[144, 145]

Mary Ellen Mark, ze souboru *The Damm familly*, nedatováno

Mary Ellen Mark, ze souboru *The Damm familly*, nedatováno

144, 145 Zdroj ze dne 17. 5. 2023, dostupné na https://philamuseum.org/collection/object/107472 a https://www.maryellenmark.com/bibliography/magazines/article/life/the-sins-of-the-fathers/L

Mary Ellen Mark, ze souboru *A cry for help*, Hector Roman and Crystal McKeller, Bronx, NY, 1993

Mary Ellen Mark, ze souboru *A cry for help*, William and Jennifer Wachenfeld, Suffolk, NY, 1994

Dalším souborem, kde se autorka bezdomovectví věnuje, je soubor prezentovaný v knize ***A cry for help: Stories of homelessness and hope***. Je z roku 1996 a pojednává o bezdomovectví, ale i naději.
V New Yorku žije mnoho lidí bez domova, mnoho rodin včetně dětí se ocitá v nuzných, sociálně slabých podmínkách, a to z různých důvodů.
Kniha je jasným důkazem nevyvratitelného obrazu o bezdomovectví v Americe. Mark dokumentuje život bezdomoveckých rodin, kterým pomáhá organizace H.E.L.P. (Housing Enterprise for less provileged). Ta těmto lidem poskytuje provizorní bydlení a útočiště. Výmluvné, smutné fotografie ukazují život rodin a dětí v prostředí, které se postupně stává jejich domovem.[146]

Tato práce se dle mého vyznačuje empatií a respektem k lidem, které autorka fotografovala. Fotografie zachycují nejen lidské emoce, ale také detaily z každodenního života lidí bez domova, zkrátka rutinní věci každého dne.
Fotografie z této série se staly významným svědectvím o životě lidí bez svého vlastního domova a zároveň i podnětem k diskusím o jejich potřebách. Mark ukázala, že tito lidé jsou nedílnou součástí naší společnosti a je zcela nezbytné jim poskytnout pomoc.

Dalšími jejími výraznými soubory je například ten s názvem *Ward 81* z roku 1979, kde dokumentuje duševně choré ženy v oregonském ústavu. Z fotografií na nás dýchá absolutně neutěšený osud žen s duševní bolestí a ztrátou sebekontroly.

Soubor *Falkland Road: Prostitute of Bombay* (1981) dokumentuje život a práci prostitutek na tamnější vyhlášené ulici. Soubor je barevný, a i když přináší velmi závažné téma, právě díky barvě působí zachycené momenty až lyricky.

Mezi další výrazné soubory patří *Indian Cirkus* (1993), kdy autorka cestuje po Indii a dokumentuje tehdy existující cirkusy. V cyklu *Undraborn: Extraordinary child* (2007) dokumentovala školy pro mentálně a fyzicky postižené děti a jejich zázemí v Reykjavíku; v souboru *Proms* (2012) pak středoškolské plesy po celých Spojených státech, které taky ilustrují různé sociální a ekonomické třídy.

I na jejích cestovatelských fotografiích z výprav po asijských, indických, ale i evropských zemích, jejichž výběr vyšel v knize *Passport* (1974), se objevuje chudoba a lidé na ulici. I na cestách se autorka zkrátka zaměřuje na člověka, na svědectví o lidských životech, utrpení, ale i radosti. Fotografie vznikaly v letech 1963–73.

Kromě toho autorka po čtyřicet let dokumentovala zákulisí natáčení nejrůznějších filmů. Knihou *Seen Behind The Scene* z roku 2008 přibližuje svět filmového průmyslu svými snímky nejznámějších režisérů a dalších filmařů, herců i spisovatelů. V knize se objevují fotografie zvučných jmen: Conrad Hall, Francis

146 Zdroj ze dne 17. 5. 2023, dostupné na https://www.maryellenmark.com/books/a-cry-for-help

Beggar,
Kathmandu, Nepal, 1971
205P-126-02A

Mary Ellen Mark, z knihy *Passport*, Beggar, Kathmandu, Nepal, 1971

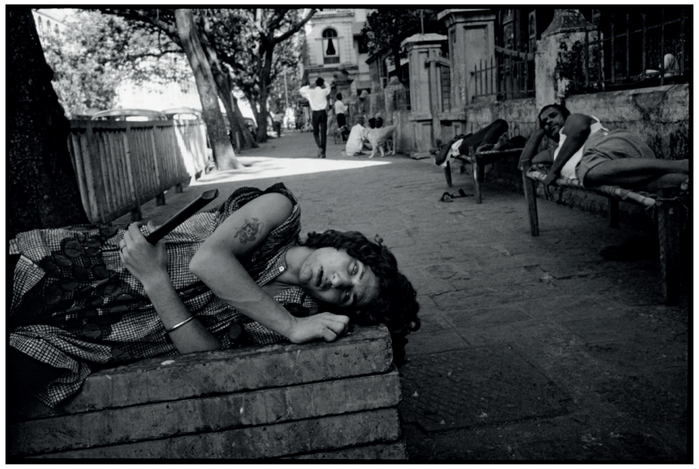

Stoned In Bombay,
Bombay, India, 1971
205P-032-030

Mary Ellen Mark, z knihy *Passport*, Stoned in Bombay, India, 1971

Ford Coppola, Federico Fellini, Marlon Brando, Catherine Deneuve, Jack Nicholson, Cate Blanchett či Johnny Depp.[147]

Mary Ellen Mark se během své celoživotní kariéry věnovala lidství, a to velmi citlivě a ve všech různých podobách. Všechny osudy zachycuje s empatií, respektem a pochopením pro utrpení druhých lidí, s touhou jim pomoci.
Člověk a jeho osud ji fascinoval. Jedním z hlavních témat byla chudoba, bezdomovectví a lidé na okraji společnosti, a to v jakémkoliv provedení. Její práce v této oblasti měla významný vliv na vnímání těchto společenských skupin a věřím, že tím rozpoutala nejednu vášnivou diskusi.
Mary Ellen Mark je obdivuhodnou tvůrčí autorkou, co se týče do rozsahu práce, a zcela výjimečnou dlouhodobostí svých projektů. Její umělecký talent, cit pro kompozici a jakýsi výtvarný přesah jsou zcela nepopiratelné a v jejím rukopise jasně charakteristické.
Je rozpoznatelné, že s člověkem uměla pracovat. Co se týče stylu, některé snímky byly pořízeny náhodně, jsou tedy spíše reportážní, další nějakým způsobem stylizovala, ale velmi citlivě. Každá jedna z fotografií nás vtahuje do děje, z fotografií je zcela často cítit beznaděj.

Její cit pro člověka, ať je, kým je, pochopení pro něj ve všech jeho slabostech a neodsuzování se do jejích fotografií bravurně propsaly. Kombinace excelentních portrétů, a současně dokonalé vykreslení prostředí, ve kterém se fotografovaný člověk ocitá, skvělá editace fotografií a také vůle k dokončení souboru knihou jsou nejen pro mě doslova zážitkem.
Fotografie Mary Ellen Mark jsou důkazem nejen jejího uměleckého talentu, ale také hlubokého soucitu s těmi, kteří se ocitají mimo systém.

147 Veškeré zdroje ke knihám na https://www.maryellenmark.com/books/

25. MARGARET MORTON

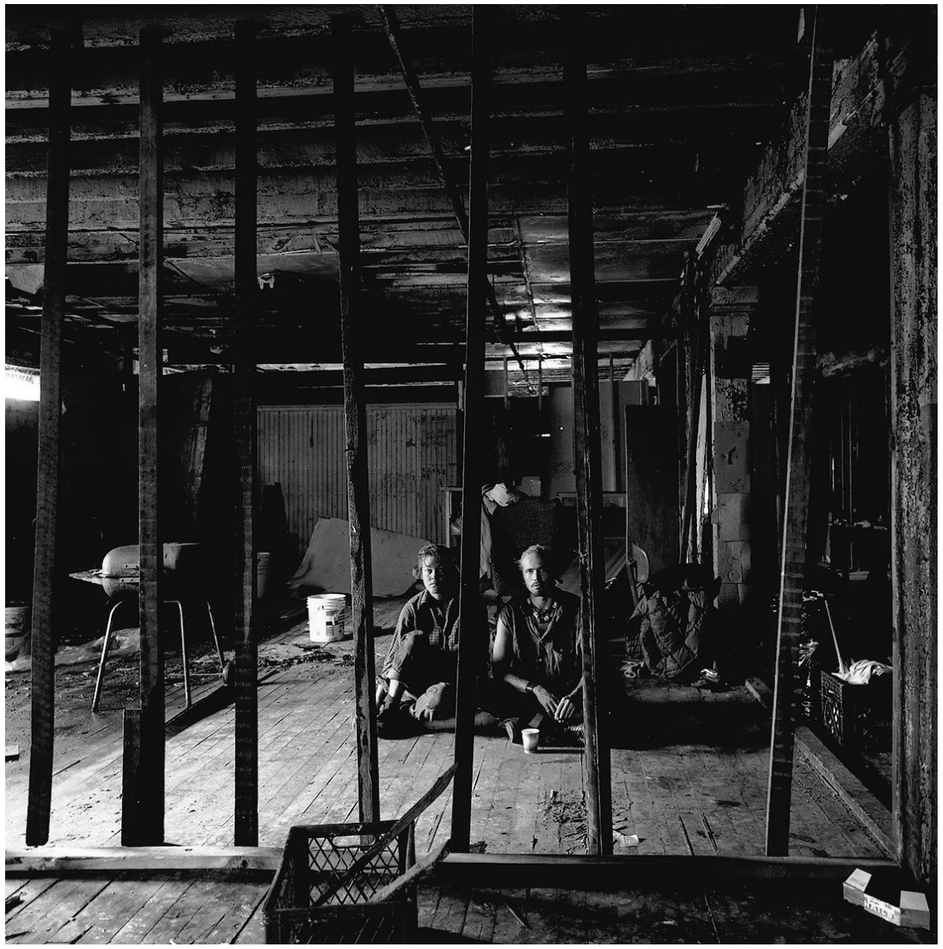

Margaret Morton, fotografie z knihy *The Tunnel: The Underground Homeless of New York City*, 1995

Margaret Morton, americká fotografka (16. října 1948 – 27. června 2020), autorka a profesorka vizuálních umění na Škole umění na Cooper Union. Jako fotografka se specializovala na dokumentární fotografii komunit na okraji společnosti, které fotografovala po několik desetiletí. Mezi její nejznámější práce patří série fotografií zachycující život bezdomovců v New Yorku.

V roce 1980 se Margaret Morton přestěhovala do NY, kde po několika letech začala jako profesorka pracovat na umělecké škole prestižní univerzity.
Během roku 1989 se každodenně procházela cestou do práce kolem velké komunity bezdomovců v Tompkins Square Parku. To v ní vzbudilo zájem o téma bezdomovectví v New Yorku, a to se stalo jejím hlavním tématem na další léta. Následujících deset let dokumentovala jejich svět a svět dalších lidí na okraji společnosti. Kromě toho, že je dokumentovala, zasazovala se o zlepšení jejich situace.

Publikovala několik knižních sbírek fotografií, obvykle doplněných podrobnými rozhovory s lidmi zachycenými na fotografiích.[148]

The Tunnel: The Underground Homeless of New York City, 1995

V roce 1995 publikovala Morton knihu s názvem *The Tunnel: The Underground Homeless of New York City*, která obsahuje sbírku fotografií a příběhů o bezdomovcích – obyvatelích opuštěného vlakového tunelu. Autorka několik let sledovala komunitu bezdomovců, která obývala opuštěný železniční tunel pod Riverside Parkem, za koncem trasy West Side Line.
V New Yorku existovala jedna z nejstarších komunit bezdomovců, ukrývající se před očima veřejnosti v podzemním železničním tunelu, a to již od 70. let, kdy byla tato trať uzavřena.
Komunita zde žila víceméně v neustálé tmě v úseku dlouhém přibližně čtyři kilometry, který osvětlovalo pouze světlo procházející skrze větrací otvory. Někteří žili podél kolejí v cihlových bytech, které kdysi sloužily zaměstnancům železnice. Další byli ukryti vysoko nad kolejemi v malých prostorách, kam se dalo jen vylézt. Někteří z novějších obyvatel si dokonce postavili vlastní „obydlí“ v temných výklencích tunelu nebo našli úkryt na betonových římsách.
Komunita se sama nazývala Mole People (podzemní lidé, krtoši): v místě nalezli útočiště, ochranu a soukromí. Zajistili si oblečení, nábytek a vodu a z cihlových skladovacích jednotek si vytvořili útulné bydlení. Partu vedl Bernard, který podával „tunelové guláše“.
Po desetiletí žilo ve dvoumílovém nákladním tunelu pod Riverside Parkem množství lidí, dokud je v polovině 90. let nevykázala společnost, jíž tunel patřil, s tím, že bude znovu využíván.

148 Zdroj ze dne 15. 5. 2023, dostupné na https://en.wikipedia.org/wiki/Margaret_Morton_(photographer)

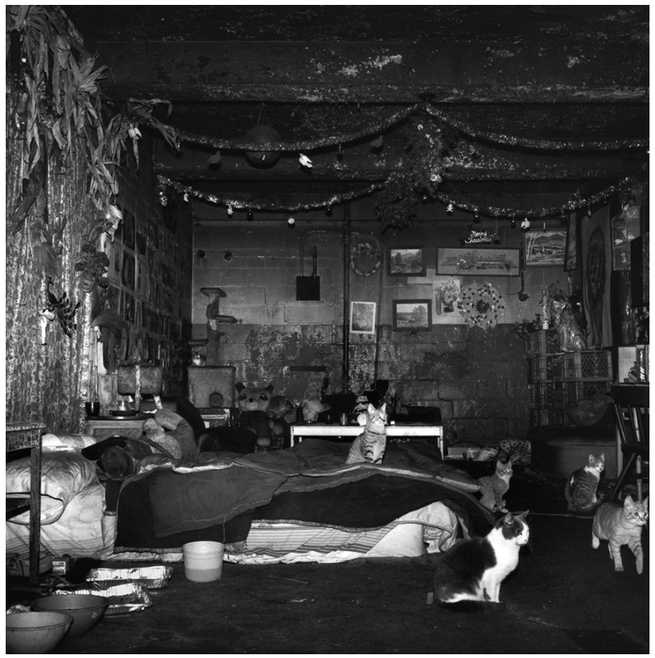

Margaret Morton, fotografie z knihy *The Tunnel: The Underground Homeless of New York City*, 1995

Morton mimo jiné ukázala, jak dobře je komunita organizovaná, že má své pevné struktury, jak je pro ni důležité soukromí, že má například stanovené účely pro jednotlivé části tunelu a dokáže si zajistit zdroje příjmů. Autorka prostřednictvím svých snímků nahlíží do soukromí obyvatel tunelu a odhaluje vztahy a interakce obyvatel tohoto neobvyklého domova mezi sebou. Morton se neomezuje jen na fotografie, knihu doplňuje rozhovory, v nichž portrétovaní autorce odkryli, jak prostor využívali.
Celý projekt vznikal v letech 1991–1995, krátce po jeho dokončení byla komunita vystěhována.

Počet těch, kteří v tunelech žili, se rapidně zvýšil, jelikož bezdomovecké tábory v přilehlém parku byly zničeny a lidé se zkrátka museli někam přemístit.
Autorka byla velmi společensky angažovaná, a tak například spolupracovala s městskou koalicí pro bezdomovce při hledání alternativního bydlení, mj. prostřednictvím federálních dotací.[149–151]

Fotografka na svých snímcích nezobrazovala ani krásu, ani strasti, ale vytvořila pečlivě komponované snímky, které nejenže zobrazují sounáležitost bezdomovecké komunity, která na nás v podstatě jako „bezdomovecká“ ani působit nemusí, ale ukazují také, jak hluboká je lidská touha hnízdit, mít domov a zdobit si svoje prostředí – bez ohledu na vnější okolnosti.

Margaret Morton, fotografie z knihy *The Tunnel: The Underground Homeless of New York City*, 1995

149–151 Zdroje ze dne 14. 5. 2023, dostupné na https://www.nytimes.com/2020/07/03/obituaries/margaret-morton-dead.html a https://www.amazon.com/Tunnel-Underground-Homeless-Architecture-Despair/dp/0300065590 a https://www.archpaper.com/2020/07/margaret-morton-passes-away/

Margaret Morton, fotografie z knihy *Transitory Gardens, Uprooted Lives*, 1993

Transitory Gardens, Uprooted Lives, 1993

Transitorní zahrady jsou dalším zajímavým souborem, který se týká bezdomovectví. Jde o fotografie dokumentující zahrádky bezdomovců především pod mosty a na nevyužívaných pozemcích.
Transitorní zahrady jsou krátkodobě založené zahrady a zelené prostory vytvářené v různých částech města. Mohou být vybudovány na opuštěných pozemcích, parkovištích, v nevyužívaných parcích a jiných podobných prostorech.
Morton ukazuje to, jak bezdomovci dokážou vytvářet zahrady nejen pro své materiální potřeby, ale i coby zdroj společenského kontaktu a jakéhosi duchovního uspokojení. Dokumentuje zahrádky, které si bezdomovci vybudovali na nepravděpodobných místech. Je to jakási výpověď o tom, že život v drsných podmínkách, to nejsou jen materiální potřeby jednotlivce, ale že každý z nás má i jakousi sociální a vůbec lidskou potřebu kolem sebe vytvářet příjemné prostředí. V neposlední řadě tak ukazuje, jak krajina může ovlivňovat lidskou psychiku. V městském prostředí, kde jsou zelené plochy často vzácností, jsou tyto zahrady inspirativním příkladem toho, jak mohou lidé společně vytvářet krásné a užitečné místo pro sebe i pro ostatní.[152]

Margaret Morton, fotografie z knihy *Transitory Gardens, Uprooted Lives*, 1993

152 Zdroj ze dne 15. 5. 2023, dostupné na https://yalebooks.yale.edu/book/9780300063011/transitory-gardens-uprooted-lives/ a https://www.margaretmorton.org

Margaret Morton, fotografie z knihy *Fragile Dwelling*, 2000

Fragile Dwelling, 2000

V roce 2000 Margaret Morton vydala knihu *Fragile Dwelling*, kde se vrací k jejímu původnímu zájmu o fyzické struktury, tedy své pseudodomovy a komunity, které bezdomovci v New Yorku budovali.

Na fotografiích ukazuje, jakými vynalézavými způsoby si lidé bez domova vytvářejí provizorní přístřeší, tedy svoje domovy, ale také komunity a s nimi spojený pocit hrdosti, příslušnosti a individuality. Na fotografiích autorka představuje inovativnost stavitelů, kteří postavili domy ze zbytečných materiálů, jako jsou palety, autodíly apod. Fotografie zobrazují svět těch, kteří se musí vypořádat s nepříznivými životními podmínkami, poukazují na jejich schopnost se adaptovat, najít řešení a vytvořit si domov i tam, kde by ho ostatní nečekali.[153]

Margaret Morton, fotografie z knihy *Fragile Dwelling*, 2000

153 https://www.amazon.com/Fragile-Dwelling-Margaret-Morton/dp/0893819158 a https://www.margaretmorton.org

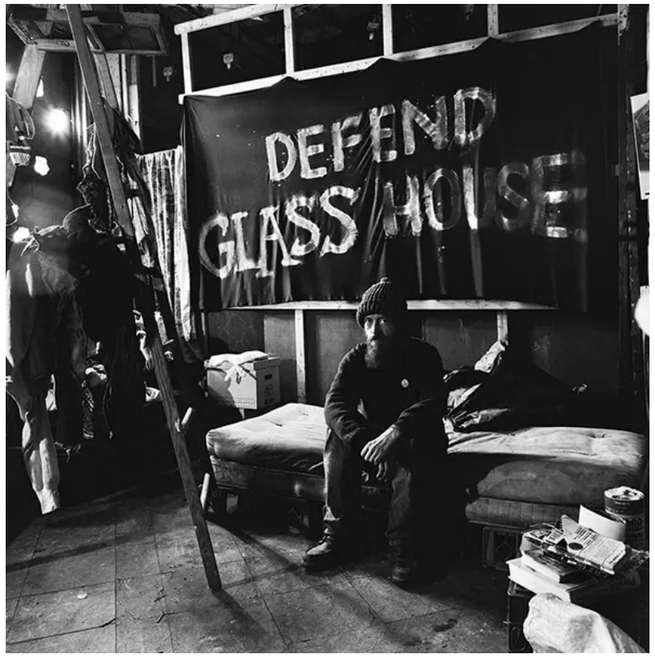

Margaret Morton, fotografie z knihy *Glass House*, 2004

Glass House, 2004

V této knize, jak je z názvu zřejmé, Margaret Morton dokumentuje skupinu mladých lidí, kteří se rozhodli opustit tradiční styl života a začali společně žít v opuštěné sklárně Lower East Side, na Dolním Manhattanu. Fotografie dokumentují život a rituály této skupiny squatterů, ukazují, jak si dokázali přizpůsobit své nové prostředí a přetvořit ho v útulný domov, který si navzájem pomáhali udržovat a zdokonalovat. Kniha obsahuje působivé fotografie obývaných prostor a interiérů sklárny, doplněné o osobní rozhovory s obyvateli, kteří s autorkou sdíleli své příběhy. Dokument nabízí zajímavý pohled na nekonvenční způsoby, jakými lidé hledají a nacházejí domov a místo na světě. Fotografie vznikaly již dříve a to v letech 1993–1994.[154, 155]

Margaret Morton, fotografie z knihy *Glass House*, 2004

154, 155 Zdroj ze dne 16. 5. 2023, dostupné na https://www.goodreads.com/book/show/27274.Glass_House a https://www.margaretmorton.org

26. LEE JEFFRIES

Téma bezdomovectví ve fotografiích Lee Jeffriese

Lee Jeffries, *Homeless people*, nedatováno

Lee Jeffries je současný britský fotograf, který se proslavil silnými portréty lidí bez domova, které fotí dnes už po celém světě. Začal jako fotograf sportovních akcí a jeho zájem o fotografování bezdomovců začal v momentě, kdy zpozoroval dívku – bezdomovkyni – spící venku na lavičce. Když si ho všimla, začala křičet, aby odešel, on se místo toho omluvil a začal se s ní bavit. Po této zkušenosti se rozhodl věnovat se ve své fotografické práci právě bezdomovcům. To vše se stalo v roce 2008 a dnes je jeho práce vystavována po celém světě a získala řadu ocenění.
Lidi bez domova Jeffries fotografoval v Los Angeles, New Yorku, Římě či Manchesteru.
Jeho fotografie nejsou jen krásnými portréty, ale ukazují skutečné příběhy a boj lidí, kteří se snaží přežít v extrémních podmínkách.

Jeho převážně černobílé fotografie jsou rozpoznatelné pro detail a realistický pohled. Portréty jsou to velmi silné, syrové, plné emocí. Bezdomovce nepřikrášlují, naopak, snímky jsou nekompromisní, co do detailů v obličejích, ale vizuálním stylem a znatelnou postprodukcí do nich autor současně vnáší jakousi zrcadlící se krásu. Portréty na ulici stylizuje. Některé výsledné fotografie dokonce vypadají, jako kdyby je fotil ve studiu, ale není tomu tak. K fotografování na ulici občas používá přenosné bílé pozadí a malý blesk, fotí makroobjekivem. Dramatické osvětlení, kontrastní černobílá, použití makro objektivu – tím vším v divákovi umocňuje pocit naléhavosti, vyvolává zamyšlení a doslova přenáší aktuální rozpoložení fotografovaného.
Portréty jsou to velmi citlivé, je znát, že autor k lidem přistupuje s velkým pochopením, láskou, soucitem a respektem. Zajisté mezi nimi musí vznikat jakási intimita okamžiku, která se v jeho fotografiích snoubí do něčeho, co nás přesahuje. V každém svém portrétu se autor snaží zachytit silnou emoci a příběh, který za tímto člověkem stojí. Na svých stránkách má uvedeno, že je „spirituální fotograf“.

Když fotografuje, dívá se lidem hluboko do očí. Ve fotografiích je patrná bolest, ale pokud dotyčný zrovna cítí radost, je vidět i ta, říká autor.
S každým, koho fotografuje, navozuje vztah, baví se s ním, chce znát jeho příběh. Pokaždé taky bezdomovcům – jako poděkování za fotografování – dává nějaké peníze.[156–158]

156–158 Zdroje ze dne 22. 4. 2023, dostupné na https://mymodernmet.com/lee-jeffries-homeless-portraits/ a https://lee-jeffries.co.uk a https://en.wikipedia.org/wiki/Lee_Jeffries

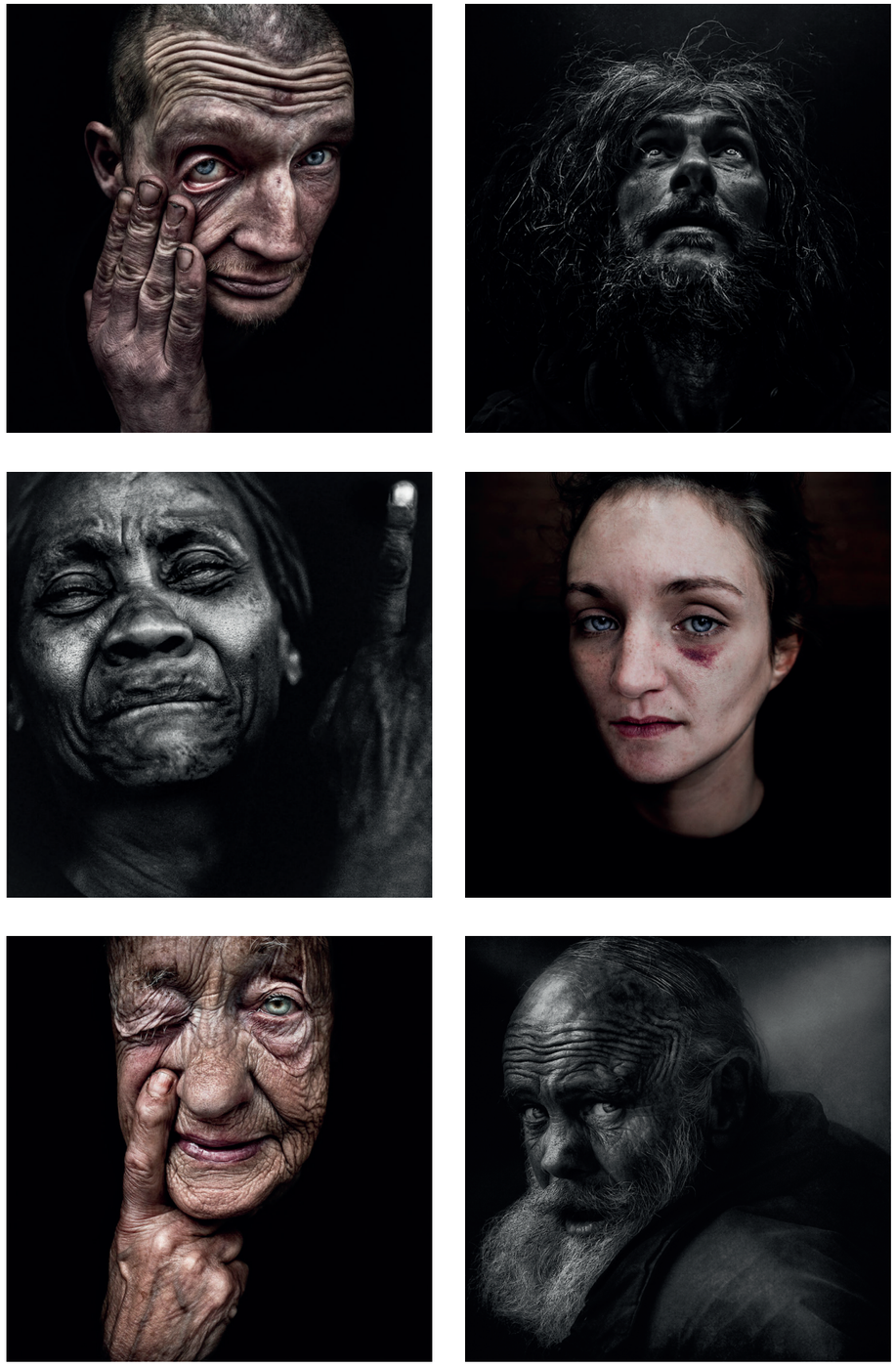

Lee Jeffries, *Homeless people*, nedatováno

„I'm portraying humanity in a spiritual way.“[159]

„Zobrazuji lidskost duchovním způsobem.“

„Hlavní motivací není vyfotit fotku, je to těžké vysvětlit, nikdy nejsem šťastnější, než když jsem venku na ulici s drogově závislými, bezdomovci a zapomenutými. Přizpůsobení se zpět normálnímu životu poté, co jsem strávil týdny na projektu, je možná nejtěžší období procesu. Hodně mě to téma pohltilo a jsem hluboce propojený s lidmi, které potkávám. Často říkám, že se zvláštním způsobem zamiluji do každého z nich. Separace, když se vrátím domů, je nesmírně ovlivňující a často se v post procesu svých snímků ztratím zcela úplně emocionálně.“[160]

Smysluplný a zajímavý počin vznikl taky poté, co autora oslovila Armáda spásy ve Švédsku, aby pro ně nafotil portréty lidí bez domova. Cílem bylo pořídit tři snímky, jejichž reprodukce si pak mohli lidé koupit na webu jako umělecké tisky. Výtěžek byl samozřejmě věnovaný na charitu.

Konceptem kampaně je *„přivést bezdomovce do vašeho domova“*. Bible má pasáž:

„Pokud se tvůj bratr dostane do chudoby a nebude schopen si udržet živobytí spolu s tebou, máš ho podpořit jako by byl cizincem a dočasným hostem, a měl by s tebou bydlet. Nepřijímej od něj žádný úrok ani zisk, ale boj se svého Boha, aby tvůj bratr mohl žít vedle tebe."

„V mých snímcích šlo vždy o duchovnost, emoce a lidskost. Zdálo se mi, že to je dokonalé spojení s organizací, jako je Armáda spásy, s dlouhou tradicí náboženství. Navzdory tomu mi série portrétů, které jsem vyprodukoval, poskytla příležitost udělat obrovský rozdíl v životech bezdomovců. Snažím se vždy dělat co nejvíce pro tuto komunitu.“[161]

Jeffries je sám v pomoci bezdomovcům velmi angažovaný. Vydal dvě knihy (*Los Angels* a *Homeless*), výtěžek z jejich prodeje věnoval na charitu.
Peníze na pomoc bezdomovcům shromažďuje i dalšími způsoby. Svými fotografiemi pak zvyšuje povědomí o lidech bez domova.

159 Zdroje ze dne 22. 4. 2023, dostupné na https://mymodernmet.com/lee-jeffries-homeless-portraits/
160 Taktéž.
161 Zdroj ze dne 22. 4. 2023, dostupné na https://www.all-about-photo.com/photographers/photographer/76/lee-jeffries

27. BRUCE GILDEN

Bruce Gilden, fotografie lidí na okraji společnosti za použití blesku

Bruce Gilden je současný výrazný a velmi diskutovaný americký fotograf s unikátním stylem, známý svými výjimečnými, silně, až agresivně nasvícenými portréty. Svým originálním stylem a způsobem fotografování za použití přímého blesku, který je pro něj typický, dokumentuje lidi na ulici po celém světě. Je považován za jednoho z nejvíce kontroverzních amerických fotografů současnosti.
Narodil se v roce 1946 v Brooklynu, ve státě New York, a jeho kariéra začala v sedmdesátých letech, kdy se začal věnovat dokumentární fotografii. Od roku 1998 je členem agentury Magnum, získal řadu ocenění včetně ceny za vynikající výkon v oblasti fotografie od Guggenheimovy nadace v roce 2013 a ceny Magnum Potos v roce 2019.

Gildenova práce je charakteristická použitím širokoúhlého objektivu a už zmíněného přímého externího blesku, jímž se lidem bezmála vrhá do obličeje. Lidi fotografuje zblízka, a zachycuje tak jejich výrazné rysy a emoce.
Zpočátku Gilden fotil na černobílý film Leica, později přešel na digitální Leicu S, která se pro něj stala branou k barevné fotografii a zároveň technicky vyhovovala proměně jeho fotografického jazyka.
Bruce Gilden je známý především svými fotografiemi lidí z ulice, lidí různých charakterů, různých příběhů. Stejně jako jiní street fotografové mezi své charaktery vybírá lidi z okraje společnosti, nejsilnější jsou jeho série portrétů bezdomovců, drogově závislých, lidí zvláštních typů a ražení a v různých smyslech toho tvrzení žijících na hraně.

Kariéra Bruce Gildena odstartovala v ulicích New Yorku, kde dodnes tvoří nejvíce a odkud pocházejí i jeho nejznámější fotografie face portrétů. Za fotografií ale samozřejmě cestuje po celé Americe a též do dalších zemí, například na Haiti. Dokumentoval také lidi v ulicích Moskvy, v Japonsku, ve Francii nebo v Indii.

Mezi nejznámější série fotografií, které Gilden vytvořil a zakončil knihou, patří Haiti (1996), Coney Island (2002) nebo Face (2014). Jeho práce se postupem času stala velmi žádanou a byla vystavována v mnoha prestižních galeriích po celém světě včetně Muzea moderního umění v New Yorku a Centre Georges Pompidou v Paříži.

Jeho současný styl fotografování je často považován za agresivní až invazivní.[162, 163]

[162, 163] Zdroje ze dne 3. 5. 2023, dostupné na https://www.brucegilden.com a https://en.wikipedia.org/wiki/Bruce_Gilden

Gilden sám o sobě říká:

„I'm known for taking pictures very close, and the older I get, the closer I get.“[164]

„Jsem známý tím, že fotografie pořizuji velmi zblízka, a čím jsem starší, tím blíž jdu.“

Názory na jeho tvorbu jsou tudíž rozporuplné: někdo ho miluje, jiný neuznává, nicméně Gildenovy fotografie jsou obvykle oceňovány právě pro svou jedinečnost, autenticitu, výpovědní hodnotu, syrovost a atmosféru okamžiku, která z fotek vyzařuje.

Jeho portréty zobrazují rozmanité charaktery, které na ulicích potkává, a to v plné velikosti tváře a s ostrým kontrastem, což může mít za následek dojem právě agresivity a jisté bezohlednosti. Gilden také rád fotí lidi v pohybu nebo v nečekaných situacích, což jeho snímkům přidává na dramatičnosti a originalitě.
Jak už bylo zmíněno, na začátku kariéry Gilden fotil černobíle, až v pozdějších letech začal fotit barevně, a tím se proměnil i jeho fotografický styl. On sám v tom, jak fotil černobíle a jak barevně, rozdíl nevidí. Jak říká, zajímá ho pořád stejný typ lidí.

Jeho raná tvorba je ovšem od jeho současného stylu close up portrétů odlišná. Jeho černobílé snímky jsou sice foceny zblízka, z netradičních úhlů, kromě lidí je ale částečně patrné i prostředí, kde se akce odehrává. Na začátku kariéry kromě toho Gilden vůbec nepoužíval blesk.
S barvou (tj. když začal pracovat s digitální Leicou) se jeho styl pozměnil a autor se zaměřil výhradně na fotografování close up portrétů. A i jeho práce s lidmi se tím změnila: předtím procházel ulicí a fotil, aniž by s lidmi nějak konverzoval – šel, fotil, často jen poděkoval. Při fotografování výhradně tváří si už ale osoby záměrně vybíral, navazoval s nimi rozhovory, ptal se na svolení k pořízení fotografie a aranžoval. S dotyčnými tak vytvářel interakce.[165]

164 Zdroj ze dne 28. 5. 2023, dostupné na https://www.magnumphotos.com/photographer/bruce-gilden/
165 Zdroj ze dne 28. 5. 2023, dostupné na https://www.lensculture.com/articles/bruce-gilden-face

Detroit: Against the Wind, 2009

Již v roce 2009 vzniká soubor fotografií z Detroitu, kam se vydal dokumentovat opuštěné domy a jejich majitele. Na základě těchto zkušeností vznikla kniha a krátký dokumentární film. O několik let později se tam autor vrátil a dokumentoval tamější obyvatele.
Detroit se dnes potýká s mnoha problémy, částečně je z něj opuštěné město s nejhorším školním systémem v USA. Kdysi šlo o významné centrum průmyslu a kultury plné obchodů, dnes trpí chudobou. Autor tak na místě dokumentoval obyvatele, kteří se nejen kvůli systému ocitli na pokraj společnosti.[166]

Bruce Gilden, fotografie ze souboru *Detroit: Against the Wind*, 2009

166 Zdroj ze dne 28. 5. 2023, dostupné na https://www.magnumphotos.com/newsroom/society/against-the-wind--bruce-gildens-detroit/

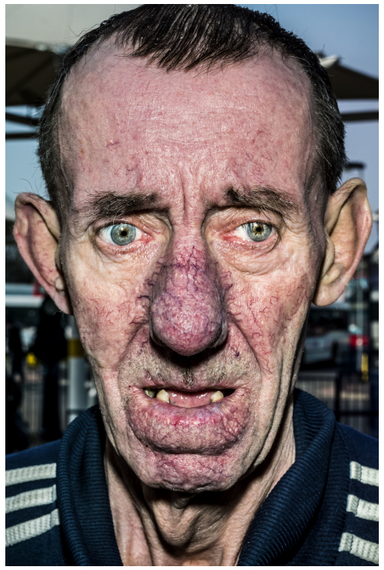

Bruce Gilden, fotografie ze souboru *Face*, portréty jsou fotografované v letech 2012–2014, během cest po Americe, Velké Británii a Colombii

Face, 2014

Soubor close up portrétů autor shrnul v roce 2014 do knihy s názvem *Face*. Obsahuje nespočet portrétů lidí z ulic New Yorku, pořízených v letech 2012–2014 a také z cest po Velké Británii a Colombii. Gilden si vybírá vizuálně zajímavé typy lidí bez domova, prostitutek, drogově závislých či jinak zlomených lidí – zajímá ho stále stejný charakter. Portréty jsou velmi silné, mluví takříkajíc samy za sebe. Expresivita v nich přináší divákovi pocit intenzity a energie.

Gilden zdůrazňuje, že nechce své fotografie prezentovat jako „příběhy nešťastných lidí". Snaží se ukázat, že i lidé na pokraji společnosti jsou osoby s vlastními příběhy a potřebami a že jejich životy jsou nejen složité, ale taky velmi rozmanité.

Ve své práci uplatňuje smysl pro detail. Nablízko focené portréty divákovi umožňují vidět každou vrásku v obličeji, každou řasu, nerovnost pleti, ránu, deformaci. Jeho styl je pro mnohé jistě kontroverzní, portréty se mohou zdát velmi kruté, až dehonestující, ale autor chce jen ukázat a podtrhnout realitu takovou, jaká je, zachytit pravdivou podstatu fotografovaných a toho, co prožívají. A to si můžeme většinou jen domýšlet – jeho objekty vypadají často naštvaně, uplakaně, odevzdaně, agresivně, útočně, ale i smutně.

Série *Face* zkrátka ukazuje, jakou sílu může fotografie mít. Styl fotografií nás doslova vtahuje do příběhů fotografovaných, máme pocit, že můžeme vidět skrze ně. Jedná se o ořezané celobličejové fotografie, ze kterých je zcela zřejmé, že jeho „charaktery", jak autor portrétovaným říká, s ním musely spolupracovat, a fotograf tedy musel mít jasné svolení k pořízení fotografií. Jeho fotografie přinášejí divákům nový pohled na svět a připomínají, že každý člověk má vlastní příběh, který přitom není vždy lehké žít.[167]

Svoji práci Gilden popisuje takto:

Při fotografování face portrétů si autor svolení vždy dohodne předem. S lidmi na ulici hovoří, zajímá se o ně – a oni to cítí. Mnoho lidí, které oslovil, bylo vyloženě šťastných a překvapených, že si jich všiml a měl zájem je fotografovat. Povídají si, a zatímco je Gilden fotografuje, oni mu vyprávějí svůj příběh. Autor tvář na kameru aranžuje, nastavuje ji do vhodné pozice, a proto se musí daného člověka dotýkat. Sám říká, že mezi dotyčným a jím vzniká něco blízkého, doslova intimní spojení.

S fotoaparátem v jedné a bleskem ve druhé ruce se dostává k fotografovanému velmi blízko. Pokud to lze, portréty pořizuje vždy ze stejné vzdálenosti, cílem je co nejsilnější emoce. Na fotografování svých charakterů nemá mnoho času, jeho asistent jen dle instrukcí podrží záblesk a nasvítí portrétovaného tak, aby neměl ve tváři žádný stín.[168]

Jde o monumentální close upy, které diváka vtahují do akce: jako by se sám stával účastníkem dění. Divák potom nemůže fotografovanému uniknout, bezmála ho pohltí, jako by s fotografem a jeho objektem sdíleli totéž místo i moment. Podle autorových slov jsou totiž intenzita v očích a detaily v obličeji ty nejdůležitější části fotografie.

167 Zdroj ze dne 25. 5. 2023, dostupné na https://www.lensculture.com/articles/bruce-gilden-face

168 Zdroj ze dne 25. 5. 2023, dostupné na https://s-magazine.photography/ceemes/en/magazine/issue-7.html

Bruce Gilden, fotografie ze souboru American Made

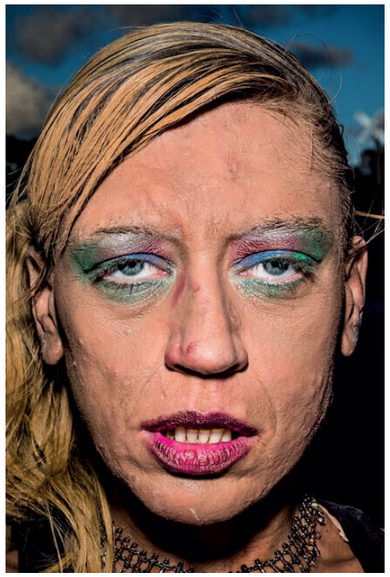

Bruce Gilden, fotografie ze souboru *Only God Can Judge Me*, 2018

I v dalších souborech se autor věnuje tématu bezdomovectví. ***American Made*** je uceleným projektem Gildenova nového barevného stylu, portrétů z cest po Americe, kdy portrétoval skupiny lidí. Autor fotil například v Ohiu, v The Bottoms, čtvrti plné prostitutek, feťáků a bezdomovců, dále v Iowě a Minnesotě, kde dokumentoval děti, které pracují na farmách, ale taky Američany pojídající „junk food" a další. Doslova průřez Amerikou a osob, které tzv. americký sen minul. Soubor byl završen tištěnou publikací a velkoformátovou výstavou.[169]

Ve výrazné, od roku 2018 stále probíhající sérii fotografií ***Only God Can Judge Me*** se Gilden zaměřil na ženy, jejichž útočištěm a zdrojem obživy se stala ulice, často prostitutky, které propadly závislosti na cracku a heroinu. Projekt má původ v bolestivé osobní minulosti Bruce Gildena, respektive jeho matky, a hlouběji se v něm dívá do tváří žen postižených nešťastnými osobními okolnostmi, jako je bezdomovectví a závislost.[170]

V souboru ***Black Country*** z Velké Británie se autor v roce 2013 znovu zaměřil na lidi na okraji společnosti, na lidi zanedbané a opomíjené komunity v regionu Midlands, kde také dokumentoval proměnlivou krajinu postindustrializované Británie. Také ve stále probíhajícím projektu ***Skid Row*** z roku 2022 z Los Angeles fotí a stylizuje lidi na pokraji společnosti.[171]

Bruce Gilden, fotografie ze souboru *Skid Row*, od roku 2022

169 Zdroj ze dne 25. 5. 2023, dostupné na https://s-magazine.photography/ceemes/en/magazine/issue-7.html
170 Zdroj ze dne 24. 3. 2023, dostupné na https://www.brucegilden.com/only-god-can-judge-me
171 Zdroj ze dne 24. 3. 2023, dostupné na https://www.brucegilden.com

28. CHRIS ARNADE

Chris Arnade, ze souboru *Faces of Addiction*, foceno cca od roku 2012

Chris Arnade je americký fotograf, jenž ve své práci dokumentuje život lidí v chudinských čtvrtích a ulicích USA. Narodil se v roce 1965 a dvacet let pracoval jako obchodník s cennými papíry na Wall Street. Poté, v roce 2011, tuhle kariéru opustil a začal fotografovat život chudých lidí na ulici, drogově závislé v Bronxu a tím se vyjadřovat ke stavu společnosti ve Spojených státech.
K fotografování sociálně slabých ho inspirovaly někdejší cesty z práce domů, kdy jezdil metrem na konečnou a pak chodil pěšky: když se procházel Bronxem, hovořil s tamními lidmi a záhy je začal i fotografovat. Fotografie nejčastěji zveřejňuje na sociálních sítích, obvykle jde o Twitter či Flicker. Také píše eseje a články o své práci. Ty publikuje v řadě klasických médií, nejčastěji v The Guardian, jeho práce se ale objevila taky např. v New York Times, Atlantic, Washington Post, Financial Times či Wall Street Journal. Arnadeova práce byla kromě toho mnohokrát oceněna.[172]

Faces of Addiction, 2012

Ve své práci se soustředí na portréty lidí, kteří jsou často opomíjeni a ignorováni společností. Jeho fotografie zachycují lidi, kteří bojují s drogovou závislostí, žijí v chudobě, často na ulici jako bezdomovci, případně se živí prostitucí.
Sérii portrétů marginalizovaných lidí z Bronxu nazval *Faces of Addiction*, začala vznikat kolem roku 2012. Jedná se o několikaletý projekt portrétů z ulice nejen drogově závislých. Na svém Flicker účtu autor k fotografiím uvádí:
„Čtyřletý projekt zaměřený na příběhy narkomanů v čtvrti Hunts Point, nejchudší části celého New Yorku. Zveřejňuji příběhy lidí tak, jak mi je vyprávějí.“[173]

Pohled na bezútěšné prostředí, v němž se tito lidé nacházejí, až děsí. Arnade fotí jak v ulicích, tak se dostává do provizorních příbytků portrétovaných. Často z fotografií zamrazí, v jakém prostředí a za jakých okolností lidé musejí přežívat. Fotografie Arnade na Flickeru doplňuje jejich příběhy.
Jeho práce přináší tvrdou, ale pravdivou zprávu o životě v těchto čtvrtích, ať už se jedná o bezdomovectví, prostituci, nebo drogovou závislost. Fotografie ukazují na zranitelnost a utrpení lidí v těžkých životních podmínkách.

172 Zdroje ze dne 1. 6. 2023, dostupné na https://en.wikipedia.org/wiki/Chris_Arnade a https://www.theguardian.com/profile/chris-arnade

173 Zdroj ze dne 1. 6. 2023, dostupné na https://www.flickr.com/photos/arnade/albums/72157627894114489/

Chris Arnade, výběr fotografií lidí na okraji společnosti,
foceno ve vybraných restauracích McDonald's po celé zemi cca v letech 2015–2019

Dignity: Seeking Respect in Back Row America, 2019

V roce 2015 začal autor dokumentovat pro The Guardian maloměsta a venkovské oblasti, které jsou médii opomíjené. Zaměřil se na tamější život chudých, žijících na ulici, drogově závislých, přehlížených lidí, kteří žijí v neutěšených podmínkách.
V čtvrti Hunts Point v Bronxu, s lidmi, které fotografoval, se bavil na ulici nebo na místech, kde oni sami trávili čas, jako jsou rychlá občerstvení McDonald's.
„Začal jsem je používat tak, jak je oni používají, jako místo úniku od chaosu ulic," říká Arnade.[174]

Potřebují si dojít pro čistou vodu, nabít telefony, mít přístup k wifi a k levnému jídlu. Někteří z nich si na záchodě injektují drogy. Fotografie zobrazují jejich každodenní realitu.
Zázemí fastfoodových občerstvení je pro místní lidi, kteří žijí na hraně, místem, kde se vracejí do společnosti a kde se veškeré rozdíly stírají. Alespoň na chvíli mají stejné podmínky jako ostatní.
McDonald's bylo pro tuto komunitu zcela zásadní místo: i když ve městě existuje několik neziskových organizací, které lidem sociálně slabým pomoc nabízejí, docházejí právě sem.

Výsledkem jeho dokumentární práce je kniha *Dignity: Seeking Respect in Back Row America*, publikovaná v roce 2019.
Tato fotografická série připomíná, že i když mohou být lidé na okraji společnosti, stále jsou to skutečné osoby s vlastními příběhy a životy.

Arnade svou prací kritizuje americký sociální systém, který selhal. Jeho fotografie jsou charakteristické svým autenticismem a dokumentaristickým syrovým stylem. Ukazuje místa, kde se zastavil čas a kde lidé potřebují podporu státu.
Jeho práce je drsným a dojemným portrétem života v chudých čtvrtí Ameriky a zároveň ukazuje na sílu fotografie při dokumentování složitých sociálních problémů.
Je to smutný pohled na ty, kdo se ocitli v katastrofálních podmínkách neutěšené ulice, drog, násilí a zoufalství, zcela bez pomoci.

Tímto způsobem tak pomáhá zvýšit povědomí o situaci těchto lidí a podpořit snahu o zlepšení jejich životních podmínek, v Americe v 21. století.[175, 176]
Jeho práce přináší tvrdou, ale pravdivou zprávu o životě v těchto čtvrtích, ať už se jedná o bezdomovectví, prostituci, nebo drogovou závislost.

174 Zdroj ze dne 1. 6. 2023, dostupné na https://hub.jhu.edu/magazine/2017/fall/artifact-pride-poverty-addiction-chris-arnade/
175, 176 Zdroje ze dne 1. 6. 2023, dostupné na https://www.theguardian.com/us-news/2019/jun/05/america-dignity-chris-arnade--book-extract-poverty

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na dokumentaci fotografických souborů o bezdomovectví, a to primárně v České republice, od jejího vzniku po současnost. Sbírala jsem různé materiály, včetně rozhovorů s autory projektů zabývajících se touto problematikou. Mým cílem bylo identifikovat různé fotografické přístupy k tématu bezdomovectví a zařadit je do širšího kontextu prostřednictvím historického vývoje a odborné literatury.

Největší pozornost jsem věnovala fotografům, kteří se tématem bezdomovectví systematicky zabývají, a vedla s nimi osobní rozhovory. Mezi nejdůležitější fotografické cykly na dané téma považuji cyklus *Kde domov můj* dokumentárního fotografa Jindřicha Štreita. Jako na vizuální kontrast k tomuto přístupu jsem se zaměřila na soubor *Letenští* od reklamního fotografa Tomáše Třeštíka, který se vyznačuje odlišným přístupem i zpracováním. Nicméně jsem se prakticky věnovala všem fotografickým souborům na téma lidí bez střechy nad hlavou, které v tuzemsku vznikly. Myslím, že rozmanitost přístupů je klíčová k doplnění celkového obrazu.
Dalším, možná ještě důležitějším cílem mé práce bylo k dané problematice důrazněji obrátit naši pozornost. Hranice mezi tím, co máme, a zítra již mít nemusíme, je totiž velmi tenká a na ulici může prakticky ze dne na den skončit kdokoli z nás.
Vzhledem k tomu, že je bezdomovectví výrazný celosvětový problém, téma bych nepovažovala za uceleně zpracované, kdybych alespoň neporovnala českou tvorbu se zahraničními autory a jejich přístupy k tématu. Považuji to za minimálně zajímavé, přínosné a obohacující.
Když jsem se probírala zahraničními fotografy, kteří zpracovávají téma bezdomovectví, narazila jsem pochopitelně na značné množství autorů. Zaměřila jsem se i tady znovu na ty dle mého názoru nejvýznamnější, kteří se tématu věnovali či věnují souvisle a jejichž díla mají odkaz pro společnost.
Jedná se o autory, kteří svými soubory razantně ovlivnili nebo ovlivňují pohled na život sociálně slabých, žijících na pokraji společnosti.

Jde především o Mary Ellen Mark, která je ve zpracování tématu celosvětově ojedinělá. Svými dlouhodobými projekty mi trochu připomíná naši dokumentaristku Helenu Třeštíkovou. Takovým autorem, který je výrazný jak vizuálním stylem, tak svou celoživotní vášní pro člověka, je u nás snad pouze Jindřich Štreit.
Zajímavý je i přístup Margaret Morton, která se tématu bezdomovectví věnuje v několika ucelených, přesto pokaždé velmi rozmanitých souborech. Na tématu bezdomovectví si našla svá specifika, která sleduje. Zpracovává téma bezdomovectví jinak než ostatní: nezaměřuje se jen na portrét, na vizuální podobu často trpícího člověka, ale sleduje problém bezdomovectví z mnoha jiných úhlů. Zajímá ji psychologie daných osob, to, jak si vytvářejí komunity, jak v nich fungují, často dokumentuje zahrádky, které si bezdomovci u svých příbytků budují, nebo je v popředí jejího zájmu dokumentace provizorních obydlí a přístřešků, zkrátka zkoumá, jakým způsobem jsou schopni „přežít“, a podává nám o tom svědectví. Další jmenovaní zahraniční autoři vybočují vizuálním stylem (Gilden, Arnade, Jeffries) ap.

Nedokážu říci, jestli je zahraniční tvorba autorů, které jsem zmínila „lepší“ nebo „horší“ v porovnání se zpracováním tématu u nás. Osobně mi přijde údernější, celistvější a naléhavější, ale tento subjektivní názor připisuji také tomu, že je Česká republika v porovnání s Amerikou výrazně menší.
Pokud se autor tématu věnuje dlouhodobě, v cyklech, má obvykle potřebu jeho prostřednictvím společnost do určité míry kritizovat, něco pořízeným souborem dokázat. V zahraničním zpracování tématu jsem našla několik výrazných autorů, kteří se tématu věnují dlouhodobě, sledují téma po delší dobu a je to jedno z mála témat, které je zajímají. Nejsou to rychle vzniklé soubory autorů, kteří se o téma zajímají jen okrajově, k sociálnímu tématu si jen tak odskočili a víceméně ho náhodně zpracovali.

Někteří autoři zůstávají věrní černobílé fotografii, jiní používají barevnou fotografii, což jim může pomoci zvýraznit dramatické momenty, detaily bolesti, lépe zachytit utrpení a emoce. Někteří propojují fotografii s textem, jiní fotí jen portréty a další se soustředí na prostředí. Nenašla jsem ale autora, který by s bezdomovci nenavazoval kontakt, byť minimální: někdo se k fotografovaným lidem bez domova opakovaně vrací, někdy je to setkání jen na jedno focením, málokdo však fotil zcela náhodně.
Získání si důvěry a vytvoření jakéhosi vztahu se svými objekty může přinést hlubší a osobnější záběry. Někdo zobrazuje konkrétní lidi a vztahy, které vytvářejí s lidmi kolem sebe.

Důležité je, že autoři přinášejí mnohdy zcela odlišné pohledy a přístupy k bezdomovectví, přičemž každý z nich může být a je cenný, zajímavý a přínosný.
Některé z autorů spojuje jejich dlouhodobá a kontinuální práce na tématu bezdomovectví, jejich cílevědomost v tom dokázat změnit vnímání této problematiky.
Téma bezdomovectví je globálním problémem a tvorba těchto autorů může přispět ke změně postoje společnosti k marginalizovaným lidem a vůbec osvětě.

Sama jsem při zpracování tématu pochopila, že pojem bezdomovectví může mít spoustu podob, obsah slova „bezdomovec“ není jednoznačný, stejně jako jeho zpracování ve fotografii. Lidé žijící na okraji společnosti nemusí být ti, kteří nutně nemají svůj domov. Často mají kde složit hlavu, mají nějaké možnosti, nemusí se hned ocitat přímo na ulici. Jejich bezdomovectví může být skryté. Provizorním zázemím pro ně může být azylový dům, ubytovna apod. Další pak ovšem jsou odkázáni na ulici, která je jejich domovem, a nemají nic. Pseudodomovem se pro ně ale může stát i stan, místo v opuštěné kolonii, neobydlený dům, sklep. Kdo je tedy bezdomovec? Bezdomovcem může být narkoman, ale také obyčejná žena, která už delší dobu nemá kam jít.

Označení bezdomovec nevnímám jako urážku, současně mi však dnes tento problém přijde daleko složitější než na začátku, kdy jsem téma sama začala fotit.

V teoretické části své práce jsem se tématu věnovala z pohledu sociologie. Vysvětlila jsem význam pojmu bezdomovectví a představila základní pojmy, historický kontext vzniku sociální fotografie a možné příčiny bezdomovectví.

Lze shrnout, že fotografové se značně liší v tom, jak zobrazují totožné téma. Rozdíly se projevují v obsahu, vizuální kvalitě a také v celistvosti přístupu. Tyto rozdíly lze pozorovat ve výtvarném, technickém a samozřejmě lidském přístupu k problematice. Při zpracování diplomové práce jsem se zajímala i o motivaci jednotlivých autorů a to, co bylo popudem vyjádřit se právě k této problematice.
Lze říci, že co se týče fotografického zpracování, pojetí jsou různá. Liší se vizuální stránkou, tématem, obsahem, a dokonce i záměrem, cílem a délkou.
Nenašla jsem ale autora, který by se k těmto lidem nechoval s respektem, jeho záměr byl nečistý a osobně ho nikam neposunul.

Jak jsem již naznačila, bezdomovectví ve fotografii bylo, je a bude opakovaně zpracováváno jak u nás, tak ve světě. Avšak na základě svého dosavadního výzkumu mohu konstatovat, že zatím nejzdařilejšími soubory v této oblasti jsou u nás ty fotografů Jindřicha Štreita, přičemž jako absolutní protiklad v přístupu uvádím práci Tomáše Třeštíka. Oba dokázali, že i při opakovaném zpracování téhož tématu je k němu možné přistoupit zcela novým a originálním způsobem. To ostatně můžeme tvrdit i o souboru Michaely Škvrňákové, jejíž neotřelý vizuální styl a uchopení problematiky vnáší zase jiný rozměr. Velmi pěkné jsou i dlouhodobé rozsáhlé soubory Kevina Von Thona, který v této oblasti ušel již dlouhou cestu.
Je tedy velmi dobře, že u nás stále vznikají další a další povedené a výrazné soubory i mladých autorů, protože zpracováním tématu nás nutí zamyslet se nad tím, jak se stavíme k těm, kteří jsou nejzranitelnější.

Jsem velmi ráda, že jsem měla možnost vést osobní rozhovor s výše uvedenými autory a dozvědět se o jejich přístupu k práci co nejvíc.

Doc. Mgr. Jiří Siostrzonek, Ph.D. je fotograf a sociolog působící na Slezské univerzitě v Opavě jako vysokoškolský pedagog a zástupce vedoucího Institutu tvůrčí fotografie. Jeho zájem se v posledních letech soustředí na problematiku bezdomovectví. Kromě toho a právě proto pravidelně zahajuje fotografické výstavy Jindřicha Štreita. Docent Siostrzonek má můj velký obdiv a respekt, nejen kvůli jeho odborným znalostem, ale i pro jeho pohled na tuto problematiku, kterou považuji za důležitou. Proto jsem se rozhodla vést s ním rozhovor na toto téma; komunikovali jsme prostřednictvím e-mailu.

Rozhovor se sociologem Jiřím Siostrzonkem

V jaké formě u nás existovalo bezdomovectví před rokem 1989? A je tedy, nebo není fenomén bezdomovectví spojený až s porevolučními změnami?
Možná existovalo ve skryté formě. O bezdomovectví se hovořilo především se Západem, a proto bylo pro tehdejší vládu důležité odstranit sociální anomii. Příčina také byla ve znění tehdejších zákonů a povinností (např. neexistovali nezaměstnaní, naopak, když někdo tři dny nepracoval, byl prohlášen za příživníka a byl sankcionován). Takže je obtížné se dopátrat oficiálních a reálných čísel o problematice možného bezdomovectví v tehdejším Československu.

Co sociální vyloučení vlastně je a proč vzniká? Vždyť dnes žijeme v totálním bohatství a o nějakém nedostatku a bídě se nedá vůbec mluvit.
Na to odpovídají definice sociální politiky, sociální patologie, a sociologie. Podle Wikipedie je sociální vyloučení (exkluze) charakterizováno jako proces vydělování jedinců i sociálních skupin ze společnosti. Vede k tomu, že někteří lidé v důsledku nepříznivé sociální situace nemají možnost zapojit se do běžného života společnosti a ocitají se izolovaní na jejím okraji (marginalizace) či zcela mimo ni (exkluze), čímž se kumulují další problémy jednotlivců a rozšiřují negativní jevy ve společnosti. Současný koncept sociálního vyloučení znamená, že lidé již nejsou rozdělování v rámci společnosti vertikálně na nižší a vyšší třídu (neboli na „ty nahoře a ty dole", bohaté a chudé), ale jsou horizontálně rozdělováni na ty, kdo jsou uvnitř společnosti (a participují na jejích systémech, např. na systému sociálního zabezpečení), a na ty, kteří stojí mimo ni. Sociální vyloučení je otázkou vztahu státu a jednotlivce.

Jaké jsou podle Vás nejčastější příčiny chudoby a sociálního vyloučení?
Formy sociálního vyloučení

Sociální vyloučení se skládá z více faktorů, které se vzájemně doplňují a působí na sebe navzájem. Nemusí však být zastoupeny všechny najednou. Příčiny vyloučení ze společnosti mohou být:

- ***Ekonomické**: jedinec může být jak vyloučen z pracovního trhu (nemožnost získat vzdělání, etnický původ, věk), a v důsledku toho se ocitnout na hranici chudoby, tak naopak nízký příjem může být příčinou jeho vyloučení.*

- ***Sociální***: *jedinec je vyloučen ze sociálních sítí, nemá kontakty, silné sociální vazby, nemá tzv. sociální kapitál. Může mít silné vztahy mezi rodinnými příslušníky, ty však nemívají pro změnu jeho pozice ve společnosti rozhodující význam.*
- ***Kulturní***: *jedinec neparticipuje na kultuře společnosti, např. nemá stejný přístup ke vzdělání jako ostatní, nemá přístup k některým formám sdílení kultury, má omezený přístup k informacím.*
- ***Prostorové***: *místo, kde lidé žijí, ovlivňuje jejich životní styl, možnosti a volby, je důležité pro sociální status a může být jak příčinou, tak důsledkem sociálního vyloučení.*
- ***Politické***: *jedinec neparticipuje na svých občanských právech (např. neúčastní se voleb), a tím má menší vliv na svůj osud i na společnost jako celek.*
- ***Vyloučení z bezpečí***: *jedinec může být vystaven vyšším rizikům kriminality jak individuální, tak organizované.*
- ***Vyloučení z mobility v prostoru***: *omezení místem, ale i omezení ve smyslu sociální mobility.*
- ***Symbolické***: *některé sociální skupiny jsou vyloučeny v rovině verbální, manifestačním vyjadřováním odporu k nim (např. z důvodu etnicity, sexuální orientace, vyznání).*
- ***Individuální***: *představuje např. nějaký handicap jedince (fyzický či duševní), nedostatečné vzdělání, věk.*[177]

Jak moc jsou dnešní mladí lidé ohroženi chudobou?
Statistika říká, že každý desátý člověk v ČR je dnes ohrožen chudobou. Nejvíce jsou ohroženy matky samoživitelky a senioři.

Definice chudoby se dnes soustřeďuje na lidi bez domova, sociálně vyloučené, tedy bez sociálních kontaktů a vazeb. Chudoba zde ale existuje od nepaměti. Dříve ovšem byli za chudé považováni ti, kteří žili ve špatných životních podmínkách. Má tedy i chudoba nějaký vývoj?
Chudoba je relativní a proměnlivý pojem, který je podmíněn kulturou, hodnotami, ekonomikou, geografickou determinací, subjektivní představou o tom, co je chudoba, porovnáváním životní úrovně různých států.

Kdo podle Vás je a kdo není bezdomovec? Kde je ta hranice a dá se přesně definovat?
Existují bezdomovci, kteří se nepovažují za bezdomovce, protože nemít domov je jejich volba, volba životního stylu, absolutní nezávislosti na společnosti.

Myslíte si, že má smysl lidi na okraji společnosti tematizovat prostřednictvím fotografie, že to není zastaralé médium v této zrychlené době?
Fotografování sociálních problémů není pokus o jejich řešení, ale upozorňování na problém, před kterým někteří lidé, politici zavírají oči a nechtějí jej vidět. Zesiluje empatii a sociální cítění. Fotografie bídy pomáhá také nám, abychom si uvědomovali realitu a relativizovali to, co nám přijde normální.[178]

177 Zdroj ze dne 8. 4. 2023, dostupné na https://cs.wikipedia.org/wiki/Sociáln%C3%AD_vyloučen%C3%AD
178 E-mailová komunikace ze dne 1. 4. 2019.

JMENNÝ REJSTŘÍK

Annan, Thomas 24
Arnade, Chris 190–193, 195
Aufricht, Karol 31

Baronová, Bára 50, 51, 69
Beard, Richard 24
Bell, Martin 159, 161
Birgus, Vladimír 49
Bischof, Werner 34, 36
Blackwell, Erin 159
Blanchett, Cate 167
Blühová, Irena 31
Brando, Marlon 167
Brandt, Bill 33

Capa, Robert 34
Cartier-Bresson, Henri 34
Coppola, Ford 167
Cudlín, Karel 37, 81, 90–93
Černý, Pavel 131

Davidson, Bruce 35
Deneuve, Catherine 167
Depp, Johnny 167
Dmitrijev, Maxim Petrovič 27

Erwitt, Eliot 34
Evans, Walker 28

Fellini, Federico 167
Funke, Jaromír 29, 30, 31

Gilden, Bruce 182–189, 195

Haase, Ernst 34
Hackensmied, Alexandr 30
Hájek, Karel 31
Halász, Ján 31
Hall, Conrad 165
Hausner, Jaroslav 134–135
Hine, Lewis Wickes 26
Holík, Filip 64
Holomíček, Bohdan 101
Honty, Tibor 31
Hooper, Willoughby Wallace 36
Hradecký, Ilja 77

Jaroslav, Kučera 37
Jeffries, Lee 178–181, 195
Jírů, Václav 29, 31
Jung, Theodor 28

Kavanová, Eva 63, 65
Koudela, Aleš 39
Koukal, Jan 83
Kroha, Jiří 29
Kubáček, Marek 132–133
Kubín, Josef 31
Kučera, Jaroslav 37, 83–89
Kundera, Pavel 68
Kyndrová, Dana 37, 72–81, 120

Langeová, Dorothea 28
Lee, Russell 28
Linhart, Lubomír 29, 30
Lukas, Jan 31

Mark, Mary Ellen 158–167
Marko, Ilja Jozef 31
Maxová, Tereza 106
Mayhew, Henry 24
McCullin, Don 34, 36
Morton, Margaret 168–177, 195
Mrázková, Daniela 83

Nárovec, František 131
Němec, Tomki 94–99
Nicholson, Jack 167

Oulík, Jan 57

Palán, Aleš 67, 107
Palíšek, Eduard 144–151
Parks, Gordon 28
Pikart, Arnošt 29
Plošticová, Blanka 57
Pokora, Martin 127, 130–131
Polášek, Roman 37, 122–125
Poneš, Karel 69
Popelář, Martin 123
Protopopov, Sergej 31
Přerovský, Jan 126–129, 131

Režová, Marta 152–155
Riis, Jacob Augustus 26
Rodger, George 34
Rothstein, Arthur 28
Rudinská, Libuše 39

Salgado, Sebastiao 36
Sander, August 32
Seymour, David 34
Shahn, Ben 28
Schneeberg, Adolf 29
Siostrzonek, Jiří 49, 50, 55–56, 61, 199–200
Smith, W. Eugene 33, 34
Stachová, Marie 31
Steichen, Edward 34
Straka, Oldřich 32
Stryker, Roy W. 21
Sudek, Josef 29, 30
Sutcliff, Frank Meadow 25

Šibík, Jan 107
Škvrňáková Michaela 37, 136–143, 197
Špáta, Jan 39
Štreit, Jindřich 37–71, 83, 125, 195

Thomson, John 25
Thon, Kevin Von 37, 81, 108–121, 197
Tóth, Viliam 31
Třeštík, Michael 101
Třeštík, Tomáš 37, 100–107, 195, 197
Třeštíková, Helena 101, 195

Vandivert, William 33

Winogrand, Garry 33
Wiškovský, Eugen 30

Zeman, Josef 31

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BIRGUS, Vladimír a Jan MLČOCH. *Česká fotografie 20. století*. Praha: KANT, 2010. ISBN 978-80-7437-026-7
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Přeložil Jan JAŘAB. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4
- HARTL, P., & HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000
- HRADECKÝ, I. *Bezdomovství v České republice*. In Sborník ze semináře na téma bezdomovectví v Evropě. Praha: Naděje, 1998
- HRADECKÝ, I. *Profily bezdomství v České republice: Proč spí lidé venku a kdo jsou ti lidé*. Praha, Tematická zpráva 2005 zpracovaná pro Evropskou observatoř bezdomovství
- HRADECKÝ, I. et al. *Definice a typologie bezdomovství*. Praha: Naděje, 2007
- HRADECKÝ, I., Hradecká V. *Bezdomství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001
- KELLER, Jan. *Posvícení bezdomovců: úvod do sociologie domova*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Sociologické aktuality. ISBN 978-80–7419-155-8
- MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1
- MRÁZKOVÁ, D. *Příběh fotografe*. Praha: Mladá fronta, 1986. ISBN 80-7024–004-0
- PRUDKOVÁ, NOVOTNÝ: *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008
- REŽOVÁ, Marta. Teoretická bakalářské práce. *Bezdomovectví ve fotografii v České republice po roce 1989*. Institut tvůrčí fotografie, Opava, 2019
- ŠTREIT, Jindřich. *Kde domov můj*. Praha: Wo-men, 2016. ISBN 978-80-905239-5-1
- ŠTREIT, Jindřich. *Vzájemnosti: Mutualities*. Přeložil Jiří Žák. Olomouc: Charita Olomouc, 2018. ISBN 978-80-905260-4-4
- VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246–2418-1 (online: pdf)
- WÁGNER, Martin. Magisterská diplomová práce. *Dana Kyndrová*. Institut tvůrčí fotografie, Opava, 2013

Seznam použitých internetových zdrojů

https://cs.wikipedia.org/wiki/Chudoba

https://bezdomovci.estranky.cz/clanky/definice-bezdomovectvi.html

https://www.ceska-justice.cz

https://cs.wikipedia.org/wiki/Sociáln%C3%AD_fotografie

https://en.wikipedia.org/wiki/London_Labour_and_the_London_Poor

https://cs.wikipedia.org/wiki/Jacob_Augustus_Riis

https://cs.wikipedia.org/wiki/Lewis_Hine

https://cs.wikipedia.org/wiki/Farm_Security_Administration

https://www.webumenia.sk/cs/dielo/SVK:SNG.UP-DK_4240

https://cs.wikipedia.org/wiki/Magnum_Photos

https://www.magnumphotos.com/arts-culture/society-arts-culture/bruce-davidson-east-100th-street

http://www.jindrichstreit.cz/biografie/

https://ceskegalerie.cz/cs/probihajici-vystavy/1458/jindrich-streit-kde-domov-muj

https://www.e15.cz/rozhovory/za-objektivem-jindrich-streit-krome-lasky-je-pro-me-fotografie-nejdulezitejsi-veci-v-zivote-1372755

https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/2018780-kde-domov-muj-jindrich-streit-vidi-bezdomovce-v-jinem-svetle

http://www.hanackenoviny.cz/5662/fotky-bezdomovcu-streit-poprve-doplnil-basnemi/

http://e-kultura.cz/jindrich-streit-piazzetta-narodniho-divadla-bezdomovci/

https://www.tyden.cz/rubriky/kultura/umeni/vystava-v-centru-prahy-priblizi-zivot-bezdomovcu_342422.html

https://www.kulturne.com/clanek/4041-jindrich-streit-fotil-bezdomovce-na-jihu-cech-fotky-jsou-k-videni-v-galerii-marianska

https://www.ndm.cz/cz/stranka/542-jindrich-streit-domov-bez-domova.html

https://www.denik.cz/ostatni_kultura/nejkrasnejsi-kniha-roku-20170502.html

http://www.itf.cz/index.php?text=611-vystava-jindricha-stre-%20ita-kde-domov-muj

http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=176&clanek=061731

https://ehutnik.cz/kultura/objektiv-jindricha-streita-zachycuje-bezdomovce

https://hanacka.drbna.cz/zpravy/spolecnost/10419-nova-publikace-streitovych-fotografii-priblizuje-osudy-bezdomovcu.html

https://www.olomouc.charita.cz/pro-media/jindrich-streit-vzajemnosti-jsou-knihou-ktera-pomaha/

http://www.radioservis-as.cz/archiv07/24_07/24titul.htm

https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/1467552-bezdomovci-ocima-dany-kyndrove

https://www.ceskatelevize.cz/porady/10116288835-z-metropole/211411058230007/

https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-na-fotku-musis-cekat-rika-fotografka-dana-kyndrova-40049945

http://www.jaroslavkucera.com

https://www.cudlin.com

https://www.tomkinemec.cz

https://cs.wikipedia.org/wiki/Tomki_Němec

https://medicinaulici.cz/kdo-jsme

https://hlidacipes.org/tomki-nemec-kdo-foti-ulici-vi-co-je-zatajenej-dech/

https://cs.wikipedia.org/wiki/Tomáš_Třešt%C3%ADk

https://www.mujrozhlas.cz/host-lucie-vyborne/tomas-trestik-nafotil-portrety-bezdomovcu-spasitelsky-komplex-uz-nemam-tvrdi

https://wave.rozhlas.cz/tomas-trestik-a-letensti-bezdomovci-v-sedmi-nikach-galerie-artwall-5211006

https://www.artwallgallery.cz/cs/vystava/tomas-trestik-letensti

https://ct24.ceskatelevize.cz/1040949-tomas-trestik-foti-bezdomovce

https://kevin-v-ton.com

https://magazin.aktualne.cz/foto/fotograf-kevin-v-ton/r~0cfe4c403bbc11e783fe002590604f2e/

http://www.ifotovideo.cz/rubriky/co-se-deje/maruska-obycejny-zivot-kevin-v-ton-praha-2020-2021_13828.html

https://www.fotoskoda.cz/3044-kevin-v-ton-fotka-se-stala-jakousi-kolektivni-pameti/

https://www.magazinuni.cz/vytvarne-umeni/kevin-v-ton-technicka-dokonalost-dobrou-fotografii-neudela/?fbclid=IwAR0UF5UlceXhcGZNDxdxqlp4F10YJ5cAcFUvAlJFhlG0n0MRuiOe3vI8scw

http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=072&clanek=020724

https://vltava.rozhlas.cz/vystava-portretu-bezdomovcu-5128416

https://www.ceskatelevize.cz/porady/1183619616-kultura-cz/410233100152003/cast/102611/

http://www.centreforthefuture.cz/?p=442

https://janprerovsky.com

https://www.artmap.cz/bezdomovci-bez-cenzury/

https://www.martinpokora.com/projekt-osudy

https://ceskobudejovicky.denik.cz/zpravy_region/dum_sv_pavla_cb20070510.html

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/fotograf-zachytil-zivot-jabloneckych-bezdomovcu.A121004_161546_liberec-zpravy_ddt/foto

https://marekkubacek.cz/projekty/homeless-people/

https://plzensky.denik.cz/kultura_region/na-okraji-objektivem-jaroslava-hausnera-20141126.html

https://www.novinky.cz/clanek/vase-zpravy-vystava-fotografii-jaroslava-hausnera-predstavuje-mene-znama-zakouti-plzne-40158357

https://magazin.aktualne.cz/foto/michaela-skvrnakova-venuse-v-mnoznem-cisle-snimky-zen-bez-do/r~26a2cdb8a0f011eb89ccac1f6b220ee8/?fbclid=IwAR36rZl7pFynqD2FISw1kX0R_54PS9w-42-v_jwhW-Ed8Y2SqnhcNsW64tlQ

https://vltava.rozhlas.cz/venusiny-dny-chteji-podporit-zenske-umelkyne-v-tvorbe-8477271?fbclid=IwAR0li1C396dOw5xpG1FdFuURZcqgpdK2KCAjwjIofErS0-hqQK2Tf27agqg

https://www.odpovednefirmy.cz/pribehy-firem/pribehy-firem/40/na-myslenku-dat-praci-lidem-bez-domova-me-privedl-syn-rika-sef-ceskeho-siemensu-eduard-palisek.html?pg=32

https://en.wikipedia.org/wiki/Mary_Ellen_Mark

https://www.britannica.com/biography/Mary-Ellen-Mark

https://aperture.org/exhibition/tiny-streetwise-revisited-mary-ellen-mark/

https://www.maryellenmark.com/books/streetwise

https://philamuseum.org/collection/object/107472

https://www.maryellenmark.com/bibliography/magazines/article/life/the-sins-of-the-fathers/L

https://www.maryellenmark.com/books/a-cry-for-help

https://www.margaretmorton.org

https://en.wikipedia.org/wiki/Margaret_Morton_(photographer)

https://www.nytimes.com/2020/07/03/obituaries/margaret-morton-dead.html

https://www.amazon.com/Tunnel-Underground-Homeless-Architecture-Despair/dp/0300065590
https://www.archpaper.com/2020/07/margaret-morton-passes-away/

https://yalebooks.yale.edu/book/9780300063011/transitory-gardens-uprooted-lives/

https://www.amazon.com/Fragile-Dwelling-Margaret-Morton/dp/0893819158

https://www.goodreads.com/book/show/27274.Glass_House

https://mymodernmet.com/lee-jeffries-homeless-portraits/

https://lee-jeffries.co.uk

https://en.wikipedia.org/wiki/Lee_Jeffries

https://www.all-about-photo.com/photographers/photographer/76/lee-jeffries

https://www.brucegilden.com

https://en.wikipedia.org/wiki/Bruce_Gilden

https://www.magnumphotos.com/photographer/bruce-gilden/

https://www.lensculture.com/articles/bruce-gilden-face

https://www.magnumphotos.com/newsroom/society/against-the-wind-bruce-gildens-detroit/

https://www.lensculture.com/articles/bruce-gilden-face

https://s-magazine.photography/ceemes/en/magazine/issue-7.html

https://www.brucegilden.com

https://www.theguardian.com/profile/chris-arnade

https://www.flickr.com/photos/arnade/albums/72157627894114489/

https://hub.jhu.edu/magazine/2017/fall/artifact-pride-poverty-addiction-chris-arnade/

https://www.theguardian.com/us-news/2019/jun/05/america-dignity-chris-arnade-book-extract-poverty

Rozhovory a e-mailová komunikace

rozhovor, osobní: Marta Režová s Jindřichem Štreitem, 15. 3. 2019
rozhovor, osobní: Marta Režová s Tomášem Třeštíkem, 21. 3. 2019
rozhovor, osobní: Marta s Michaelou Škvrňákovou ze dne 15. 3. 2023
rozhovor, e-mail: Marta Režová s Markem Kubáčkem, 20. 1. 2019
rozhovor, e-mail: Marta Režová s Martinem Přerovským, 22. 1. 2019
rozhovor, e-mail: Marta Režová s Jaroslavem Kučerou, 25. 2. 2019
rozhovor, e-mail: Marta Režová s Kevinem Von Thonem, 29. 3. 2019 a 5. 6. 2023
rozhovor, e-mail: Marta Režová s Jiřím Siostrzonkem, 1. 4. 2019
rozhovor, e-mail s Eduardem Palíškem, 12. 4. 2023
rozhovor, e-mail s Danou Kyndrovou, 6. 6. 2023

BEZDOMOVECTVÍ VE FOTOGRAFII V ČESKÉ REPUBLICE

© BcA. Marta Režová
Teoretická diplomová práce

Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Institut tvůrčí fotografie

Opava 2023

Obor: Tvůrčí fotografie
Vedoucí práce: prof. Mgr. Jindřich Štreit Dr. h. c.
Oponent: doc. Mgr. Jiří Siostrzonek, Ph.D.
Počet úhozů: 208 535
Počet normostran: 116